

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου
εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

**Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η
αποτελεσματικότητα της: Ποινικές Ρυθμίσεις και Δικονομικά
Μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση.**

Σοφία Παναγοπούλου

Επιβλέπων καθηγητής: Χρήστος Λαμπάκης

Πάτρα, Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

**Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η
αποτελεσματικότητα της: Ποινικές Ρυθμίσεις και Δικονομικά
Μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση.**

Σοφία Παναγοπούλου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:
Χρήστος Λαμπάκης
Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Σοφία Βιδάλη
Διευθύντρια ΜΠΣ ΠΕΔ- Ε.Α.Π.

Πάτρα, Ιούνιος 2024

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση

*«Η παρούσα εργασία αφιερώνεται στα αγαπημένα μου παιδιά,
στο Νικόλα και τη Νιόβη»*

Περίληψη

Το οργανωμένο έγκλημα, αποτελεί περίπλοκο και πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζεται για την ιδιαίτερη προσαρμοστικότητα και ευελιξία του απέναντι στις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές. Μέσω της διαφθοράς, διεισδύει στον κοινωνικό και πολιτικό ιστό και διαβρώνει τους θεσμούς, την δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Η διεθνής κοινότητα, αντιλαμβανόμενη τους κινδύνους που ελλοχεύει η εξάπλωση και η εδραίωση του οργανωμένου εγκλήματος παγκοσμίως, θέλησε να εξοπλίσει τις έννομες τάξεις των κρατών με ένα ισχυρό και αποτελεσματικό νομοθετικό οπλοστάσιο, για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Με την παρούσα εργασία λοιπόν, θα μελετηθεί η διεθνής και εγχώρια ποινική νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα, οι τροποποιήσεις που αυτή υπέστη και οι ανάγκες που τις υπαγόρευαν, καθώς και η αποτελεσματικότητά της κατά την εφαρμογή, ιδίως αν λειτουργεί εξισορροπιστικά και αντισταθμιστικά με την περιστολή των συνταγματικών και ατομικών δικαιωμάτων που παράλληλα προωθείται, μέσω των θεσμοθετημένων ειδικών ανακριτικών τεχνικών, στον διακηρυχθέντα πόλεμο κατά του οργανωμένου εγκλήματος. Η αυστηροποίηση του ποινικού οπλοστασίου και η περιστολή των ατομικών ελευθεριών δεν λύνει το πρόβλημα. Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, με ερείσματα στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό ιστό. Στο στόχαστρο θα πρέπει οπωσδήποτε να μουν οι συμβιωτικές και παράλληλες σχέσεις που αναπτύσσει και καλλιεργεί. Το μόνο που απαιτείται είναι η σθεναρή πολιτική βούληση για την αντιμετώπισή του.

Λέξεις – Κλειδιά

Οργανωμένο έγκλημα, διαφθορά, εγκληματική οργάνωση, ποινική νομοθεσία, ειδικές ανακριτικές πράξεις.

Abstract

Organized crime is a complex and multifaceted phenomenon, which is characterized by its particular adaptability and flexibility across the economic and social changes. Through corruption, it penetrates the social and political fabric and erodes institutions, democracy and the rule of law. The international community, aware of the dangers posed by the spread and consolidation of organized crime worldwide, wanted to equip the legal systems of states with a strong and effective legislative arsenal to combat organized crime. With the following thesis, will be studied, the international and domestic criminal legislation on organized crime, the modifications it underwent and the needs that dictated them, as well as its effectiveness during implementation, especially if it works in a balancing and compensatory way in reducing individual of rights, through the institutionalized special investigative techniques, which is simultaneously promoted in the declared war against organized crime. Tightening the criminal arsenal and restricting individual and constitutional rights, does not solve the problem. Organized crime is a complex phenomenon, with foundations in the social, political and economic fabric. The symbiotic and parallel relationships it develops and cultivates, should definitely be in the spotlight. All that is required, is the strong political will to tackle it.

Keywords

Organized crime, corruption, criminal organization, criminal legislation, special investigative techniques

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Abstract	3
Περιεχόμενα.....	4
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	6
Πρόλογος- Εισαγωγή	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το Οργανωμένο έγκλημα, ως κοινωνικό φαινόμενο.....	9
1.1 Ποιοτικά χαρακτηριστικά, λειτουργία και ιστορική εξέλιξη του φαινομένου	9
1.1.1 Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα	11
1.2 Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου	15
1.2.1 Η Θεωρία της συνομοσίας	15
1.2.2 Η Θεωρία των δικτύων σχέσεων πελατείας-πατρωνίας	16
1.2.3 Η Θεωρία της επιχείρησης	17
1.3 Ο ρόλος της διαφθοράς και η λειτουργία της πολιτικής μηχανής	19
1.4. Η διεθνοποίηση του Οργανωμένου Εγκλήματος.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Νομοθετικές Πρωτοβουλίες σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό	
Επίπεδο	22
2.1 Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε κατά του Διεθνικού Ο.Ε. (Σύμβαση του Παλέρμο)	22
2.2 Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε κατά της Διαφθοράς.	25
2.3 Η Κοινή Δράση 98/733/ΔΕΥ.....	26
2.4. Η Απόφαση - Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ελληνική νομοθεσία για το Ο.Ε -Ποινικές ρυθμίσεις	29
3.1 Ιστορική αναδρομή της εγχώριας νομοθεσίας για το Ο.Ε.....	29
3.2 Διάκριση οργανωμένου εγκλήματος από την τρομοκρατία.....	34
3.3. Η ποινική τυποποίηση του Ο.Ε.- Το άρθρ. 187 Π.Κ, όπως ισχύει σήμερα.....	35
3.3.1 Η συγκρότηση ή ένταξη μέλους σε εγκληματική οργάνωση (187 παρ.1 Π.Κ.).	37
3.3.2. Η διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης (187 παρ.2 Π.Κ.).....	39
3.3.3. Η συμμορία (άρθρ. 187 παρ.3).....	40
3.3.4. Οι υποστηρικτικές πράξεις (άρθρ. 187 παρ.4).....	41
3.4. Ευνοϊκά μέτρα (άρθρ.187Γ Π.Κ.)- Μάρτυρες του Στέμματος.....	42
3.5. Αξιολόγηση των ποινικών διατάξεων του άρθρ. 187 Π.Κ.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Δικονομικά Μέτρα- Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις.....	49
4.1 Είδη ανακριτικών πράξεων, φύση, ρόλος και χαρακτηριστικά.....	49

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση

4.2 Οι προϋποθέσεις για την διενέργεια και οι αρχές που τις διέπουν.....	51
4.3 Συγκαλυμμένη έρευνα και Ανακριτική Διείσδυση- Η υπέρβαση των ορίων του νόμου κατά τη διενέργειά τους.....	53
4.4. Άρση απορρήτου των επικοινωνιών και παρανόμως κτηθέντα αποδεικτικά μέσα...	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Η αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας για το Ο.Ε	60
5.1. Το νομικό πλαίσιο και οι εξω-νομικές παράμετροι ως παράγοντες που επιδρούν στην αποτελεσματικότητα της εφαρμογής του Ο.Ε.....	60
5.2 Ο ρόλος των συμβιωτικών σχέσεων.....	63
ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	65
Βιβλιογραφία.....	67

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Α.Δ.Α.Ε.	Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου Επικοινωνιών
Α.Ε.Α.	Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Δ.Ο.Α.	Διεύθυνση Οικονομικής Αστυνομίας
Εδ.	Εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
Επιμ	επιμέλεια
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Κ.Α.	Κλάδος Ασφάλειας
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Ν.	Νόμος
Ο.Ε.	Οργανωμένο Έγκλημα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ό.π.	Όπως παραπάνω
Παρ.	παράγραφος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Σ.	Σύνταγμα
ΣΔΟΕ	Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

Πρόλογος-Εισαγωγή

Με το παρόν πόνημα, επιχειρείται μία προσπάθεια αφενός μεν σκιαγράφησης, ενός δυναμικού και πολύπλοκου κοινωνικού φαινομένου, ήτοι του οργανωμένου εγκλήματος, αφετέρου δε καταγραφής των προσπαθειών που έχουν σημειωθεί, σε νομοθετικό επίπεδο, τόσο στο διεθνές όσο κυρίως στο εγχώριο νομικό πλαίσιο, που αφορούν στην ποινική του ρύθμιση και αντιμετώπιση και στην αξιολόγηση της ορθής εφαρμογής και αποτελεσματικότητάς τους.

Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο, θα γίνει μία πρώτη επισκόπηση του φαινομένου, αναφορικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία φέρει και τη λειτουργία που επιτελεί στο πλαίσιο της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομικής και κοινωνικής ζωής, καθώς και των συνεπειών που επιφέρει η δράση του. Έπειτα θα λάβει χώρα μία αποτύπωση των γενεσιουργών λόγων ανάπτυξης και του τρόπου με τον οποίο το Ο.Ε., εμφανίστηκε ιστορικά στον ελληνικό χώρο, των όρων που ευνόησαν την ανάπτυξή του και την διεξόδυσή του μέσα στον οικονομικό και πολιτικό ιστό της κοινωνίας. Στη συνέχεια θα γίνει μία προσπάθεια σύνδεσης του Ο.Ε. με το διαβρωτικό φαινόμενο της διαφθοράς, η οποία συνιστά λειτουργικό μέσο για την εξάπλωσή του, ενώ αναφορά θα γίνει και στη νέα, μετασχηματισμένη μορφή που έχει εκλάβει η οργανωμένη εγκληματικότητα αντιστοιχούσα με το σύγχρονο, παγκοσμιοποιημένο μοντέλο κοινωνίας, αυτήν του διεθνικού ή υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.

Το δεύτερο κεφάλαιο, πραγματεύεται τις νομοθετικές πρωτοβουλίες που ελήφθησαν σε διεθνές επίπεδο, για την καταπολέμηση του Ο.Ε., με προεξάρχουσα την Σύμβαση του Παλέρμο, αλλά και στις νομοθετικές πρωτοβουλίες που έλαβαν χώρα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και κυρίως την Κοινή Δράση 98/733/ΔΕΥ και την Απόφαση- Πλαίσιο 2008/84. Περαιτέρω θα αξιολογηθούν κριτικά, τα ως άνω διεθνή νομοθετικά κείμενα ως προς τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, στην προσέγγιση της έννοιας του Ο.Ε.

Ακολούθως, στο τρίτο κεφάλαιο, θα γίνει μία διεξοδική ανάλυση της εγχώριας ποινικής νομοθεσίας που αφορά το οργανωμένο έγκλημα. Ξεκινώντας από μία ιστορική αναδρομή του σχετικού νομικού πλαισίου, θα επισημανθούν οι κυριότερες κρίσιμες τροποποιήσεις που έλαβαν χώρα, το καθεστώς υπό το οποίο θεσπίστηκαν και οι ανάγκες που κλήθηκαν να εξυπηρετήσουν. Τη σκυτάλη θα πάρει μία ανάλυση των βασικών διατάξεων του άρθρ. 187 του Π.Κ., περί εγκληματική οργάνωσης, όπως ισχύει σήμερα, καθώς και μια κριτική αξιολόγηση των αστοχιών που εμπερικλείει.

Το τέταρτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στα δικονομικά μέτρα που προβλέπει η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και δη στις ειδικές ανακριτικές πράξεις. Αναφορά θα γίνει στα

είδη, στη φύση, στο ρόλο και στα χαρακτηριστικά που φέρουν οι ειδικές αυτές τεχνικές, στις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για την διενέργειά τους και στις αρχές από τις οποίες πρέπει να διέπονται. Εκτενής ανάλυση θα χωρήσει για τις ανακριτικές πράξεις της ανακριτικής διείσδυσης, της συγκαλυμμένης έρευνας και της άρσης του απορρήτου, καθώς και για τα νόμιμα και επιτρεπτά όρια διεξαγωγής τους.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο θα γίνει μία προσπάθεια καταγραφής της αποτελεσματικότητας της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα, όσον αφορά την εφαρμογή της από τις διωκτικές αρχές και πως αυτή επηρεάζεται από το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, την ποιότητά του αλλά και από εξω-νομικές παραμέτρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το οργανωμένο έγκλημα, ως κοινωνικό φαινόμενο

1.1 Ποιοτικά χαρακτηριστικά, λειτουργία και ιστορική εξέλιξη του φαινομένου

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί πολυσχιδές και πολυσύνθετο φαινόμενο, εξοπλισμένο με δυναμική διάσταση, το οποίο δημιουργείται, αναπαράγεται και διαμορφώνεται, ως αποτέλεσμα οικονομικών, πολιτικών και κυρίως, κοινωνικών συνιστωσών. Περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εγκληματικών δραστηριοτήτων, πρωτίστως επιχειρηματικών, με σκοπό το κέρδος, ενώ εμφανίζει ιδιαίτερη προσαρμοστικότητα και ευελιξία, ως προς τα δομικά του χαρακτηριστικά, ανάλογα προς τις διαρκώς μεταβαλλόμενες οικονομικές, τεχνολογικές και κοινωνικές συνθήκες. (Σταμούλη, 2019:217). Διαφέρει δε η οργανωμένη εγκληματικότητα από την κοινή εγκληματική συμμορία, διότι δεν φέρει προσωποπαγή (σύνδεση με κάποιο πρόσωπο-αρχηγό), αλλά πραγματοπαγή χαρακτήρα, εστιάζει δηλαδή στις λειτουργίες που επιτελεί, στις δράσεις στις οποίες αποσκοπεί και στον τρόπο οργάνωσης της δραστηριότητας της. Διακρίνεται επιπλέον και από το κοινό οικονομικό έγκλημα, αφενός μεν διότι για την ευόδωση των σκοπών τη δράσης του απαιτείται η σύμπραξη περισσότερων προσώπων, ενώ το οικονομικό έγκλημα μπορεί να διαπραχθεί και από ένα μεμονωμένο άτομο, αφετέρου δε, το οργανωμένο έγκλημα αναπτύσσεται αποκλειστικά στην παράνομη αγορά (Λίβος, 2000:48). Ως παράνομη αγορά, νοείται η διάθεση αγαθών και υπηρεσιών, των οποίων η παραγωγή, η διακίνηση και η κατανάλωση απαγορεύονται ή υπόκειται σε αυστηρούς περιορισμούς από την εγχώρια ή την διεθνή νομοθεσία (Λίβος, 2000:49), διότι η διακίνηση, η κατοχή και η εμπορία τους προσβάλλουν πλείστα έννομα αγαθά. Τυπικότερες εκφάνσεις του οργανωμένου εγκλήματος και οι πλέον επικερδείς, συνιστούν το εμπόριο ναρκωτικών και άλλων ψυχοτρόπων ουσιών, το λαθρεμπόριο (όπλων, καπνικών προϊόντων, ποτών και καυσίμων), η παράνομη διακίνηση αλλοδαπών προσώπων, κ.ά. Η παράνομη φύση των δραστηριοτήτων, αναγκάζει τις εγκληματικές οργανώσεις να λειτουργούν σε συνθήκες μυστικότητας. Προς επίτευξη του οικονομικού σκοπού τους, ενεργούν ορθολογικά, μετέρχονται ποικίλες πρακτικές, διαθέτουν τεράστιους πόρους, χρησιμοποιούν εξειδικευμένο προσωπικό, δημιουργώντας θέσεις εργασίας, ενώ παράλληλα η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας ευνοεί την δράση και την εξάπλωσή τους και καλύπτει τα ίχνη τους, αποδυναμώνοντας τις όποιες προσπάθειες καταστολής. Χαρακτηριστική είναι και η διείδυσή τους στη νόμιμη οικονομία, με την οποία μοιράζονται μία συμβιωτική σχέση και δια μέσω της οποίας νομιμοποιούν τα παράνομα κέρδη τους. Επίσης, εξαιτίας του υψηλού

πλέον βαθμού διείσδυσης, στον κοινωνικό και πολιτικό ιστό, μέσω και της διαφθοράς, το οργανωμένο έγκλημα συνιστά φαινόμενο με ευρύτατες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, αναγόμενο παράλληλα σε εσωτερικό και συγχρόνως εξωτερικό εχθρό που απειλεί, με τις μεθόδους που μετέρχεται, να συνθλίψει τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνική ευημερία και ευταξία, το κράτος δικαίου και την δημοκρατία.

Εμφανίζεται, ως συνέπεια σοβαρών διαρθρωτικών μεταβολών που επακολουθούν, στις περιπτώσεις μετάβασης από ένα τύπο οικονομικού και κοινωνικού συστήματος σε ένα άλλο (Βιδάλη, 2017:152). Ιστορικά, η γέννησή του ταυτίζεται με το πέρασμα από την αγροτική οικονομία στην οικονομία του καπιταλισμού και τις οικονομικές και κοινωνικές αντιθέσεις που σημειώθηκαν. Ειδικότερα, η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση από την μια πλευρά, που συνέβαλαν στην διόγκωση της συνολικής ζήτησης παράνομων αγαθών και η αύξηση του πληθυσμού από την άλλη, η οποία δημιούργησε ένα πλεονάζον εργατικό δυναμικό που ζητούσε το δικό του μερίδιο στην αγορά εργασίας και τη δική του θέση στην κοινωνία, σε συνδυασμό με την αδυναμία συγκρότησης μιας αναπτυξιακής οικονομικής και προνοιακής κοινωνικής πολιτικής από την πλευρά του κράτους, οδήγησε στη δημιουργία μιας παράλληλης με του κράτους, οικονομίας αυτής του οργανωμένου εγκλήματος, μέσω της ανάπτυξης παράνομων δραστηριοτήτων, η οποία κατάφερε να διεκπεραιώσει αυτό που δεν μπόρεσε να ρυθμισθεί κεντρικά από το κράτος. Την ενσωμάτωση δηλαδή των φτωχών του αστικού χώρου στο οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού (Block, 1991). Αναπτυσσόμενο, με όρους εγκληματικής επιχείρησης, με κυρίαρχο τον καταμερισμό εργασίας, το οργανωμένο έγκλημα, προσέφερε διέξοδο και απασχόληση σε ένα ευρύ φάσμα νέων ανθρώπων, οι οποίοι δεν θα είχαν καμία ευκαιρία επιτυχίας και οικονομικής ανόδου στη νόμιμη αγορά εργασίας (Βιδάλη, 2007). Πέτυχε, λοιπόν, με τον τρόπο αυτόν, να επιλύσει μια σειρά προβλημάτων προς τα «κάτω» και να προσδώσει την αίσθηση του ανήκειν σε μία ομάδα και κατ' επέκταση κοινωνική ταυτότητα, καθώς και ένα «πέπλο προστασίας» και πρόνοιας (Βιδάλη, 2017:153). Υποκατέστησε με τον τρόπο αυτόν, το κράτος στη βασική του λειτουργία και στον τελικό του σκοπό και απέκτησε έτσι το οργανωμένο έγκλημα ερείσματα στην κοινωνία και απήχηση στην συνείδηση μιας μεγάλης μερίδας του πληθυσμού, όλα τα παραπάνω υπό την επίγνωση και την ανοχή του κράτους. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι το οργανωμένο έγκλημα, επιτέλεσε έναν διαμεσολαβητικό ρόλο, έναν ρόλο κοινωνικού διαιτητή, ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία, αφού έδωσε λύση σε προβλήματα, που το ίδιο το κράτος δημιούργησε, κατόρθωσε να ικανοποιήσει κοινωνικές ανάγκες και επιταγές σε χρονικές και τοπικές συγκυρίες, όπου το κράτος αδυνατούσε να ανταποκριθεί, αποσοβώντας επικίνδυνους για την κοινωνική ευταξία, κοινωνικούς κραδασμούς, επιλύοντας έτσι και προβλήματα προς τα «πάνω», ενώ

αντάλλαγμα για αυτού του είδους την «μεσιτεία», αποτέλεσε η εδραίωση της ισχύος του στο παγκόσμιο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα. (Ριζάβα, 2011:80).

Στη νεωτερική εποχή, και υπό το πρίσμα ενός νέου παγκοσμιοποιημένου κοινωνικοοικονομικού πλαισίου, με την μετάβαση από την κρατικά ελεγχόμενη οικονομία στην ελεύθερη αγορά, το οργανωμένο έγκλημα πλέον μεταλλάσσεται και υιοθετεί νέες πρακτικές, αλλά και νέες μεθόδους απόκρυψης και συγκάλυψης της δράσης του. Σε πολλές περιπτώσεις οργανώνεται και από το ίδιο το κράτος, μέσω συμμαχιών, έναντι εξυπηρετήσεων μεγάλης κλίμακας (Βιδάλη, 2017:152). Ας μη λησμονείται το γεγονός πως το οργανωμένο έγκλημα, αποτελεί ένα είδος επιχείρησης και ως επιχείρηση ακολουθεί τις αλλαγές της οικονομίας και της αγοράς εργασίας (Βιδάλη, 2007). Στόχος του πλέον, εκτός από το οικονομικό κέρδος, είναι και η μονοπωλιακή του δράση (Καλλίρης, 2018:15). Το μονοπώλιο, αποτελεί ισχυρό παράγοντα στην απόκτηση πραγματικής ισχύος από τις εγκληματικές οργανώσεις και όσο μεγαλύτερη ισχύ έχει αποκτήσει η οργάνωση, άρα και δυνατότητα να διατυπώσει πειστικές απειλές στα υψηλά κρατικά κλιμάκια, τόσο καλύτερα μπορεί να διαπραγματευτεί στο «παιχνίδι» συνεργασίας με το κράτος. Η σχέση ανάμεσα στους δύο παίκτες (οργανωμένο έγκλημα και κράτος) γίνεται συνεργατική (live and let live) (Saperdas, Syropoulos, 1995:61), με συνομολόγηση συμφωνιών, από αμφοτέρους τους παίκτες, για την οριοθέτηση της δράσης των. Κατά καιρούς τα συμφωνήθεντα, διαρρηγνύονται, κυρίως γιατί το κράτος αποτυγχάνει στην χάραξη και εφαρμογή ορθής και δίκαιης κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής. Έτσι για να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη από τα δημιουργηθέντα πειστικά προβλήματα της καθημερινότητας, επιδίδεται σε έναν προσχηματικό πόλεμο κατά του οργανωμένου εγκλήματος, ο οποίος ακριβώς επειδή είναι εικονικός είναι και αναποτελεσματικός. Ουσιαστικά, το κράτος «επιβραβεύει» εκείνες τις οργανώσεις που παραμένουν κατά το δυνατό «διακριτικές» και δεν το ανταγωνίζονται ευθέως (Καλλίρης, 2018:16), προκειμένου να διατηρηθεί η πολύτιμη ισορροπία.

1.1 Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα

Την πρώτη μορφή οργανωμένης εγκληματικότητας στον ελληνικό χώρο συνιστά το ληστρικό φαινόμενο, το οποίο εκδηλώθηκε κατά το 19^ο αιώνα, και αναπτύχθηκε ως απόρροια της εισβολής του κράτους στις αγροτοποικιμενικές κοινωνίες και της προσπάθειάς του να εντάξει την ύπαιθρο σε ένα νέο οικονομικό και πολιτικό σύστημα. (Σταμούλη, 2015:38). Η ανάπτυξη του φαινομένου της ληστείας ευδοκίμησε λόγω της απουσίας αποτελεσματικού κρατικού μηχανισμού για την τήρηση της δημόσιας τάξης στην ύπαιθρο. Οι ληστρικές συμμορίες,

αποτελούσαν προσωποπαγείς ομάδες, η δράση των οποίων ήταν αρχικά συνυφασμένη με τα τσελιγκάτα, στα οποία προσέφεραν υπηρεσίες ποιμενικής πολιτοφυλακής, ένα είδος ιδιωτικής προστασίας, και με τα οποία είχαν αμοιβαία συμφέροντα (Βιδάλη, 2007:312). Με το πέρασμα των χρόνων, η ληστεία συνδέεται, μέσω των τσελιγκάτων και με το πολιτικό και κομματικό σύστημα, μέσω δικτύων πατρωνίας-πελατείας, δημιουργώντας μια οικονομία γύρω της, η οποία απορροφούσε ένα πλεονάζον και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, λύνοντας ζητήματα επιβίωσης. (Σταμούλη, 2015:38). Χαρακτηριστικά γνωρίσματά της, ήταν η εποχιακή της δράση, η ιεραρχική της δομή και ο κώδικας σιωπής που τηρούνταν από τα μέλη της.

Όμως οι ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, που επικράτησαν, ιδίως με την εγκαθίδρυση του κοινοβουλευτισμού, την άνοδο της αστικής τάξης στην εξουσία και τον σχηματισμό των πολιτικών κομμάτων, στέρησαν από το ληστρικό φαινόμενο την εξουσιαστική του ικανότητα και την άμεση πολιτική λειτουργικότητά του (Βιδάλη, 2007:317). Οι πελατειακές σχέσεις, υιοθετήθηκαν από το κράτος, το οποίο κατέστη ο μεγαλύτερος πατρώνας (Σταμούλη, 2015:40), αποτρέποντας την δημιουργία παράλληλων κέντρων εξουσίας.

Επιπλέον, ο μαρασμός της οικονομίας των τσελιγκάτων και της αγροτικής υπαίθρου, που οδήγησε στην μετανάστευση, αλλά και η καθυστερημένη εκβιομηχάνιση δεν επέτρεψαν την κεφαλαιακή συσσώρευση, ένα εργαλείο απαραίτητο για την μετεξέλιξη των προσωποπαγών ληστρικών συμμοριών σε πραγματοπαγές οργανωμένο έγκλημα (Ριζάβα, 2011:72).

Το οργανωμένο έγκλημα συνέχισε να απουσιάζει από την Ελλάδα και μέχρι τη δεκαετία του '90. Το φαινόμενο υπήρχε μεν, αλλά «δεν γινόταν αντιληπτό ως τέτοιο, καθώς οι υπηρεσίες και τα συμφέροντα που το οργανωμένο έγκλημα κατά κανόνα εξυπηρετεί, παρέχονταν στους ενδιαφερόμενους μέσω του κομματικού μηχανισμού» (Βιδάλη, 2017:159). Το σκηνικό φαίνεται να αλλάζει στις αρχές της δεκαετίας του '90, μετά από την ανάληψη εκ μέρους της Ελλάδας, διεθνών δεσμεύσεων για κατάρτιση ειδικών εκθέσεων για την κατάσταση του οργανωμένου εγκλήματος, οπότε και αρχίζει να εμφανίζεται στις επίσημες καταγραφές, η παρουσία και η δραστηριοποίηση εγκληματικών οργανώσεων στον ελληνικό χώρο (Σταμούλη, 2019:221). Οι εκτεταμένες γεωπολιτικές αλλαγές που ακολούθησαν μετά την κατάρρευση των πρώην ανατολικών καθεστώτων, συνέβαλαν αρχικά στη δημιουργία συνθηκών που σταδιακά θα εκκολάψουν τις προϋποθέσεις και θα διαμορφώσουν το αναγκαίο περιβάλλον εντός του οποίου θα εκδηλωθούν οι πρώτες οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες αλλοδαπών στον Ελληνικό χώρο (Lambropoulou, 2003:72). Έτσι στις πρώτες εκθέσεις, το οργανωμένο έγκλημα, προσλαμβάνεται ως ένα εισαγόμενο από τους

αλλοδαπούς φαινόμενο, ξένο προς την ελληνική κοινωνία, ενώ η ύπαρξη εγχώριων εγκληματικών ομάδων αποτυπώνεται σχεδόν έως ανύπαρκτη (Σταμούλη, 2015:41). Αυτή η ταύτιση όμως του οργανωμένου εγκλήματος με τους αλλοδαπούς άφησε στο απυρόβλητο το εγχώριο οργανωμένο έγκλημα και την σοβαρή παρανομία που στο μεταξύ αναπτυσσόταν παράλληλα με την καταναλωτική οικονομία, ήδη από τη δεκαετία του '80, σε συνεργασία με πολιτικούς μέσω ανοχών και εξυπηρετήσεων (Βιδάλη, 2017:160). Ειδικότερα, η αποβιομηχάνιση και η αδυναμία συγκρότησης μιας αναπτυξιακής βιομηχανικής και οικονομικής πολιτικής, οδήγησε, μέσω και της ανεργίας που επέφεραν, στη δημιουργία ενός πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού. Το άνοιγμα νέων αγορών, όπως της διασκέδασης και της οικονομίας της νύχτας, και η αδυναμία ρύθμισής τους, προσέφεραν ευκαιρία για απασχόληση, νόμιμη και παράνομη και πεδίο για την ανάπτυξη παράνομων δραστηριοτήτων, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο, η πορνεία και ο έλεγχος της οικονομίας της νύχτας, κυρίως μέσα από τη δράση των λεγόμενων «νονών της νύχτας» (Βιδάλη, 2017:160). Η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με το αλλοδαπό στοιχείο, φαίνεται να υποχωρεί αρκετά χρόνια αργότερα, και συγκεκριμένα από το 2011 και μετά, οπότε και το οργανωμένο έγκλημα αρχίζει να αποτυπώνεται στις ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.Α.Σ. ως ένα φαινόμενο εδραιωμένο στην ελληνική κοινωνία, διαρθρωμένο με σταθερές δομές και διεθνικά χαρακτηριστικά (Σταμούλη, 2019:223). Οι παράνομες δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα είναι πολυσχιδείς, ωστόσο, επικεντρώνονται πρωτίστως στη διακίνηση ναρκωτικών, στη διακίνηση αλλοδαπών και στο λαθρεμπόριο διαφόρων προϊόντων. Οι παράγοντες που επηρεάζουν το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα ποικίλουν.

Σημαντικό παράγοντα συνιστά η γεωγραφική θέση της χώρας μας, στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων. Η εγγύτητα της με άλλες χώρες (Αλβανία, Τουρκία, Βουλγαρία, Σκόπια), η ύπαρξη εκτεταμένων χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων και το γεγονός ότι αποτελεί μέλος της Ε.Ε. (μέχρι το 2004, το μοναδικό κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην νοτιοανατολική Ευρώπη - και μέχρι το 2007 στη γεωγραφική περιοχή των Βαλκανίων) - προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, ιδίως στη διακίνηση ναρκωτικών και αλλοδαπών, προς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Στεργιούλης, 2021). Ειδικότερα, η Ελλάδα αποτελεί μέρος του αποκαλούμενου Βαλκανικού Άξονα μέσω του οποίου διακινείται το μεγαλύτερο μέρος των ναρκωτικών ουσιών, που προέρχονται από χώρες της κεντρικής και νοτιοανατολικής Ασίας μέσω Τουρκίας, με προορισμό όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες (Στεργιούλης, 2021), αλλά και την κύρια οδό διακίνησης όλων σχεδόν των δραστηριοτήτων των οργανωμένων δικτύων και κυρίως της παράνομης διακίνησης αλλοδαπών προσώπων,

προς διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Οι γεωπολιτικοί λόγοι επίσης είναι σημαντικοί. Τα τελευταία χρόνια, οι ένοπλες συρράξεις και η συνέχιση της πολιτικής αστάθειας σε τρίτες χώρες και ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και των χωρών της Βόρειας Αφρικής που εφάπτονται του Μεσογειακού τόξου, οδήγησαν στη δημιουργία του μεταναστευτικού-προσφυγικού προβλήματος στη χώρα μας, η οποία αποτελεί σημαντική «πύλη» εισόδου μη νόμιμων αλλοδαπών στην Ευρώπη που έχουν ως απώτερο στόχο-προορισμό χώρες της Κεντρικής & Βόρειας Ευρώπης. Για τον λόγο αυτόν, παρατηρείται μία αυξημένη και συστηματική εμπλοκή οργανωμένων δικτύων στην παράνομη διακίνηση αλλοδαπών, λόγω των τεράστιων ευκαιριών κέρδους.

Επιπλέον, το φάσμα των εγκληματικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα διευρύνεται σημαντικά λόγω και της παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης που ταλανίζει τη χώρα. Η επελθούσα κατάρρευση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος από το 2008 και εντεύθεν, επέφερε την ανεργία, την έλλειψη ρευστότητας, την μείωση της αγοραστικής δύναμης και τη συρρίκνωση της αγοράς, καθώς και την δυσκολία πρόσβασης σε τραπεζικές πιστώσεις, γεγονός που οδήγησε πληθώρα επιχειρήσεων στην άντληση κεφαλαίων από εγκληματικές οργανώσεις (Σταμούλη, 2019:224).

Τα παραπάνω, σε συνάρτηση με την υψηλή φορολόγηση που επιβλήθηκε, ως δημοσιονομικό μέτρο για την ενίσχυση των κρατικών εσόδων, καθώς και την επιβολή δυσβάσταχτων επιπρόσθετων τελών σε συγκεκριμένα προϊόντα (καύσιμα, ποτά και καπνικά), υπήρξαν καθοριστικός παράγοντας για την εδραίωση των παράνομων αγορών.

Έτσι, νέες επικερδείς οργανωμένες παράνομες δραστηριότητες προβάλλουν σε ολόκληρη τη χώρα, με έμφαση στο παράνομο εμπόριο διαφόρων αγαθών και την πλαστογραφία εγγράφων, ενώ παράλληλα αυξάνεται στο διπλάσιο ο αριθμός των εγκληματικών οργανώσεων που δρουν στον Ελληνικό χώρο σήμερα, ήτοι από 178 οργανώσεις στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας σε πάνω από 342 τα τελευταία χρόνια (Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Ετήσια Έκθεση για το Ο.Ε. 2004:4, 2022:5). Βέβαια, είναι άλλο το ζήτημα, πόσες από τις οργανωμένες ομάδες χαρακτηρίζονται κατά τη σύλληψη και απεικονίζονται στα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας ως εγκληματικές οργανώσεις και πόσες εν τέλει οδηγούνται στο ακροατήριο και καταδικάζονται σύμφωνα με το άρθρ. 187 παρ.1. Περισσότερα για αυτό το ζήτημα θα γίνει λόγος στη συνέχεια της εργασίας.

Σημαντική επιρροή στη δράση του οργανωμένου εγκλήματος επετέλεσαν οι επιδημιολογικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν εξαιτίας του στελέχους (2019-nCoV), και τα μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική πολιτεία και τα οποία αποσκοπούσαν στον περιορισμό διασποράς του στην κοινότητα (Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας 2021:12). Η μείωση των

κυριότερων δεικτών εγκληματικότητας, σε σχέση με το ίδιο διάστημα του παρελθόντος έτους, εκτιμάται ότι συνδέεται αφενός με τον περιορισμό της κυκλοφορίας των πολιτών αλλά και των υποψήφιων δραστών και αφετέρου με τα αυξημένα μέτρα επιτήρησης και αστυνόμευσης που ελήφθησαν από την ΕΛ.ΑΣ.. Εξάιρεση αποτελεί η διάπραξη απατών μέσω διαδικτύου, οι οποίες καθ' όλο το χρονικό διάστημα της πανδημίας αυξάνονταν. Παρατηρείται δηλαδή μία ποιοτική μεταβολή στις εκφάνσεις της εγκληματικής δραστηριότητας.

Ειδικότερα, το μέτρο του προσωρινού περιορισμού και του ελέγχου της κυκλοφορίας των πολιτών, οδήγησε σε αυξημένη χρήση του διαδικτύου από τους πολίτες, οι οποίοι προέβαιναν εκείνο το χρονικό διάστημα σε αγορές και παραγγελίες προϊόντων μέσω διαδικτύου. Η αυξανόμενη χρήση πιστωτικών - χρεωστικών καρτών και ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής, επηρεάζει και μεταβάλλει ποιοτικά τις δραστηριότητες της οργανωμένης εγκληματικότητας (π.χ. αφενός μείωση υποθέσεων παραχάραξης και κυκλοφορίας πλαστών χαρτονομισμάτων, λόγω περιορισμένης χρήσης μετρητών, αφετέρου μεγάλη αύξηση υποθέσεων απατών σε βάρος πολιτών ή/και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων διαμέσου Διαδικτύου ή/και Η/Υ, κ.λπ.). (Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας 2022:13).

Στη μετα-επιδημιολογική περίοδο, το εγκληματικό φαινόμενο, επανακάμπτει, ανακτώντας τη δυναμική που διατηρούσε τα προηγούμενα έτη, προσαρμοζόμενο στα νέα χαρακτηριστικά των διαμορφούμενων συνθηκών, επιστρατεύοντας τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που το διακρίνουν, ήτοι την ιδιαίτερη προσαρμοστικότητα και την ευελιξία,

1.2 Εγκληματολογικές Προσεγγίσεις του φαινομένου

1.2.1. Η θεωρία της συνωμοσίας

Η θεωρία της «ξενόφερτης συνωμοσίας» (alien conspiracy) αναπτύχθηκε κυρίως στις Η.Π.Α. από τον D. Cressey, στο πλαίσιο της μελέτης του για την Ιταλοαμερικανική Μαφία. Ο Cressey μελετώντας την οργάνωση La Cosa Nostra, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια οργάνωση με αυστηρά ιεραρχική δομή, με κάθετη και πυραμοειδή μορφή και καταμερισμό δράσεων, ενώ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την σικελική μαφία (Σταμούλης, 2019:218). Λειτουργεί με άτυπους συγκεκριμένους κανόνες και ηθικούς κώδικες, όπως είναι ο κώδικας τιμής και ο κώδικας σιωπής (Βιδάλη, 2017:48). Έτσι διαμόρφωσε την άποψη ότι το οργανωμένο έγκλημα συνιστά ένα εισαγόμενο φαινόμενο στην αμερικανική (αλλά και την εκάστοτε) κοινωνία, συνδεδεμένο με ομάδες που φέρουν συγκεκριμένες εθνικές καταβολές, το οποίο μολύνει τους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας, με μέσο τη βία και τη διαφθορά

(Cressey,1969). Η συγκεκριμένη αντίληψη, ότι δηλαδή ο εχθρός είναι ο «ξένος», αποσυνδέει το φαινόμενο από το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται και το αποσυσχετίζει από αυτό, χαρακτηρίζεται επιπλέον από μια ισχυρή ιδεολογική πόλωση, όπου μια οργανωμένη ομάδα «κακών» αλλοδαπών συνωμοτεί ενάντια στην «καλή» κοινωνία (Λάζος,2016:27). Η συγκεκριμένη θεώρηση δεν λαμβάνει υπόψη τις ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που πλαισιώνουν το έγκλημα, παρά μόνο περιορίζεται στο στοιχείο της εθνικής καταγωγής των εμπλεκομένων σε αυτό.(Σταμούλη, 2015:106).

Επιπλέον ο Cressey, εστιάζοντας στους οργανωτικούς ρόλους, όρισε την εγκληματική οργάνωση, ως έναν γραφειοκρατικό μηχανισμό, ο οποίος λειτουργεί ανεξάρτητα από τα πρόσωπα και έδωσε έμφαση στις θέσεις και τους ρόλους που είναι αναγκαίοι για την βιωσιμότητά της (Βιδάλη, 2017:151). Ο όρος συνδικάτο του εγκλήματος, περιγράφει τέτοιας μορφής εγκληματικές οργανώσεις, όπου δίνεται έμφαση στην ιεραρχική δομή, στη μονοπωλιακού τύπου δράση και στον καταμερισμό της εργασίας των μελών της. Παρ' όλα αυτά ο Cressey δεν κατόρθωσε να περιγράψει τους λειτουργικούς ρόλους, τη διάρθρωση καθώς και τις σχέσεις των μελών της οργάνωσης με εξωτερικούς συνεργάτες (Βιδάλη, 2017:49). Υποστήριξε ότι η κοινωνική ανοχή στη δράση της εγκληματικής οργάνωσης επέρχεται μέσα από την ζήτηση των παράνομων αγαθών και υπηρεσιών και ότι η διαφθορά που χρησιμοποιεί το οργανωμένο έγκλημα επέρχεται ως συνέπεια της δράσης του και για να καλύψει τα ίχνη του. Η θεωρία είχε ιδιαίτερη απήχηση στις Η.Π.Α., μέχρι τη δεκαετία του 1980, αλλά και σε άλλα κράτη, όπως και στην Ελλάδα, ειδικά μετά την κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ. (Καλλίρης, 2018:63).

1.2.2. Η θεωρία των δικτύων σχέσεων πελατείας-πατρωνίας

Από τους κυριότερους εκφραστές της παραπάνω θεώρησης, υπήρξε ο William Chambliss. Ο Chambliss, σε αντιδιαστολή με τον Cressey, κατέληξε στην άποψη πως το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελεί φαινόμενο εισαγόμενο και έναν εξωτερικό εχθρό που απειλεί την κοινωνία, αλλά συνιστά δομικό χαρακτηριστικό και προϊόν της ίδιας της κοινωνίας (Βιδάλη, 2017:50) καθώς και των πολύπλοκων οικονομικών και πολιτικών διεργασιών που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και που διέπουν την κοινωνία. Υποστήριξε ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν πραγματώνεται μέσω μιας ιεραρχικής οργανωτικής δομής που συνδέεται με κάποιον αρχηγό, αλλά συγκροτείται μέσω δικτύων σχέσεων πελατείας-πατρωνίας. Τα δίκτυα αυτά (criminal networks) είναι άτυπα και χαλαρά, όπου οι άνθρωποι έρχονται και φεύγουν, οι ρόλοι είναι ρευστοί και αλλάζουν, ενώ εκτείνονται οριζόντια και κάθετα μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο (Βιδάλη,2017:151). Συγκροτείται δηλαδή, το οργανωμένο έγκλημα μέσω

συμμαχιών-συνασπισμών επιχειρηματιών, πολιτικών, αρμόδιων επιβολής του νόμου και μελών εγκληματικών οργανώσεων, υπό μορφή δικτύων. Ο συνδετικός κρίκος που ενώνει τα δίκτυα αυτά, σε ένα ενιαίο πλέγμα, είναι η διαφθορά των εκπροσώπων της κρατικής εξουσίας, η οποία αποτελεί συστατικό στοιχείο και λειτουργικό μέσο για την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος (Chambliss, 1978). Η διαφθορά εξασφαλίζει ένα πέπλο προστασίας στις δράσεις του οργανωμένου εγκλήματος, στις οποίες ο Chambliss αναφέρεται ως παράνομες επιχειρήσεις (illegal enterprises), που φέρουν επιχειρηματική δομή, οργανωτικά στοιχεία και οικονομικό σκοπό, ακριβώς όπως και η νόμιμη επιχείρηση. Νόμιμες και παράνομες αγορές συμβιώνουν και ανατροφοδοτούνται από τις ίδιες συνθήκες. Με τον τρόπο αυτόν, το οργανωμένο έγκλημα αποκτά μια λειτουργική- συμβιωτική σχέση και με την πολιτική, τις διωκτικές αρχές και την νόμιμη επιχειρηματικότητα, μέσω της διαφθοράς, των πελατειακών σχέσεων (με τις αμοιβαίες εξυπηρετήσεις και τα ανταλλάγματα που εμπερικλείουν) και των συστημάτων πατρωνίας, που παρέχουν πολύτιμες υπηρεσίες και ευκαιρίες πλουτισμού για το οργανωμένο έγκλημα. Η συμβίωση του οργανωμένου εγκλήματος με την νομιμότητα ή με εμπεδωμένες κοινωνικές πρακτικές, καθιστά δύσκολη την αναγνώριση και την διάκρισή του από άλλες μορφές παρανομίας. Η έρευνα του Chambliss, καταδεικνύει ότι δεν θα πρέπει να συγχέεται η δράση του οργανωμένου εγκλήματος με το «εξωτερικό» αποτύπωμα που αφήνει στο κοινωνικό πεδίο (Καλλίρης, 2018:71). Περισσότερο σημαντικές είναι οι πολύπλοκες διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό του. Μελέτη και εστίαση όχι, μόνο στην κορυφή του παγόβουνου, στα διακριτά δηλαδή χαρακτηριστικά και στην εξωτερική αποτύπωση του φαινομένου, αλλά και κάτω από την επιφάνεια, στις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό των εγκληματικών οργανώσεων.

1.2.3. Η θεωρία της επιχείρησης

Με την εν λόγω θεώρηση, δίνεται έμφαση στην οικονομική φύση της εγκληματικής δραστηριότητας. Το οργανωμένο έγκλημα εδώ εξετάζεται υπό τους όρους της οικονομικής επιχείρησης, τις αρχές λειτουργίας που διέπουν τις επιχειρήσεις και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνει την δραστηριότητά της. Η ανάπτυξη της, οφείλεται στον Dwight Smith, ο οποίος υποστήριξε ότι οι δομικοί κανόνες λειτουργίας μιας εγκληματικής οργάνωσης υπαγορεύονται από την αγορά και από το είδος των αναγκών που η οργάνωση πρόκειται να καλύψει με την δραστηριότητά της (Σταμούλη, 2015:109). Η δράση (και το κέρδος που προτίθεται να επιφέρει αυτή) είναι αυτά που προσδιορίζουν την οργάνωση και όχι κάποιο πρόσωπο ή ρόλος της οργάνωσης. (Λίβος, 2000:42). Το οργανωμένο έγκλημα, με άλλα λόγια, συνιστά

μία οργάνωση, η οποία αναπτύσσεται στην παράνομη αγορά και λειτουργεί όπως ακριβώς μία επιχείρηση στη νόμιμη αγορά, ακολουθώντας τους κανόνες που η νόμιμη αγορά επιτάσσει (νόμος προσφοράς και ζήτησης, κερδοσκοπία, πληθωρισμός). Στην ουσία υφίστανται οι ίδιοι νόμοι που διέπουν την νόμιμη και την παράνομη οικονομία. Η διαφορά τους έγκειται στη νομιμότητα ή μη των παρεχόμενων στην αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών, είτε λόγω της απαγορευμένης φύσης των προϊόντων (όπλα, ναρκωτικά) είτε λόγω του τρόπου διοχέτευσής τους (Σταμούλη, 2015:111). Εξάλλου, σύμφωνα με τον Liddick, το επιχείρημα ότι οι παράνομες και νόμιμες επιχειρήσεις ακολουθούν τους ίδιους κανόνες προϋποθέτει ένα σύστημα που βρίσκεται σε ισορροπία, έναν «οργανισμό», που εφαρμόζει κανόνες και τους αποδέχεται (Liddick, 1991:198).

Μπορεί μεν η επιχειρηματική θεωρία να εστιάζει στον τρόπο ανάπτυξης του οργανωμένου εγκλήματος, δεν προσεγγίζει όμως τις αιτιακές συνθήκες και τις κοινωνικές παραμέτρους που συμβάλλουν στη διαμόρφωσή του, υποβαθμίζοντας τον ρόλο των σχέσεων εξουσίας με την πολιτική και οικονομική ελίτ, τοποθετώντας αυτές στην περιφέρεια των εγκληματικών οργανώσεων.

Την πρωτοκαθεδρία ανάμεσα στις παραπάνω θεωρίες, φαίνεται να λαμβάνει η θεωρία της συνομοσίας και αυτό αποτυπώνεται κυρίως στην υιοθέτηση της ανάλογης νομοθετικής και αντεγκληματικής πολιτικής, η οποία ταυτίζει το οργανωμένο έγκλημα με τη δομημένη ιεραρχικά εγκληματική οργάνωση και το θεωρεί ως εισαγόμενο φαινόμενο. Τούτο γίνεται σαφές και από το σημαντικότερο νομοθέτημα για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, σε διεθνές επίπεδο, δηλαδή από τη Σύμβαση του Πατέρμο. Στην ουσία, οι εργασίες και το τελικό κείμενο της Σύμβασης, μπορούν να ιδωθούν, σε μεγάλο βαθμό, ως υλοποίηση των απόψεων των ΗΠΑ για το οργανωμένο έγκλημα, το οποίο αποτελεί μέρος της εξωτερικής πολιτικής τους, συνιστώντας έναν εισαγόμενο κίνδυνο και αντανakλά με σαφή τρόπο, βασικές αρχές που διέπουν την ιδεολογία της άμυνας της κοινωνίας από το έγκλημα, δηλαδή αυστηρή ποινική καταστολή με προτεραιότητα στην καταστροφή των δομών και των μέσων που επιστρατεύει το οργανωμένο έγκλημα (Χλούπης, 2019:286). Πράγματι, με τη Σύμβαση του Πατέρμο το βάρος δόθηκε στην αυστηρή και κάθετη ιεραρχική δομή και στις λειτουργίες του οργανωμένου εγκλήματος και όχι τόσο στις δραστηριότητες του και στην κοινωνική πραγματικότητα που το παράγει, παραβλέποντας τις θεωρίες σχετικά με την διάρθρωση και την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος, είτε ως δικτύου, είτε ως εγκληματικής επιχείρησης (Βιδάλη, 2017:191)

1.3 Ο ρόλος της διαφθοράς και η λειτουργία της πολιτικής μηχανής

Θεμέλιο λίθο, πάνω στον οποίο έχει κτισθεί το οικοδόμημα του οργανωμένου εγκλήματος, αποτελεί η διαφθορά, μία από τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι εγκληματικές επιχειρήσεις για την πραγμάτωση των παράνομων σκοπών τους, χωρίς την ύπαρξη της οποίας το Ο.Ε δεν θα μπορούσε να αναπτυχθεί, να εξαπλωθεί και να εδραιωθεί. Η Ελλάδα, χαρακτηρίζεται ως χώρα με υψηλά επίπεδα διαφθοράς. Η διαφθορά συνιστά ένα πολύπλοκο φαινόμενο, το οποίο είναι εξαιρετικά δύσκολο να ορισθεί επακριβώς, γι' αυτό το λόγο και η ποινική τυποποίησή της, ως διακριτό έγκλημα δεν έχει γίνει δυνατή (Βιδάλη, 2017:51). Το αποτύπωμά της, όμως σχετικά εύκολα καθίσταται αντιληπτό (Καλλίρης, 2018:103) και όταν αυτό συνεπάγεται ευρείες κοινωνικές επιπτώσεις, τότε γίνεται αντιληπτή ως πολιτική διαφθορά. Ως πολιτική διαφθορά, λοιπόν, νοείται ο παράνομος χρηματισμός ή άλλου είδους όφελος (ατομικό ή συλλογικό) πολιτικών προσώπων ή προσώπων που κατέχουν δημόσια εξουσία και είναι εφοδιασμένα με σημαντικές αρμοδιότητες, αφορώσες την κυβερνητική πολιτική, έτσι ώστε να εμπλέκεται στο φαινόμενο της διαφθοράς και το θεσμικό και πολιτικό σύστημα της χώρας (Βιδάλη, 2017:52). Περαιτέρω, η πολιτική διαφθορά γεννά και εγκαθιδρύει σχέσεις και δεσμούς εμπιστοσύνης, προστασίας και αμοιβαίων υποχρεώσεων μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων ή ομάδων, ενώ λαμβάνει συστημικό χαρακτήρα όταν α) γίνεται άτυπα αποδεκτή, β) θεσμοποιείται ως συμπεριφορά και πρακτική και γ) ενσωματώνεται ως συστατικό στοιχείο στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό σύστημα. Κρίσιμη επίσης, είναι η έννοια της συναλλακτικής διαφθοράς, η οποία εμπερικλείει ένα είδος συναλλαγής μεταξύ δύο «παικτών», η οποία συναλλαγή διέπεται από ένα κλίμα αλληλοεξυπηρέτησης (Μπιτζιλέκης, 2009:97-98). Τους παίκτες αυτούς, που αντί να συγκρουστούν επιλέγουν να συναλλαχθούν, αποτελούν το οργανωμένο έγκλημα, στο ρόλο του διαφθορέα, και το αδύναμο (οικονομικά και θεσμικά) κράτος, μέσω των πολιτικών του εκπροσώπων, στο ρόλο του διεφθαρμένου, αντίστοιχα. Πρόκειται για διαφθορά στα υψηλά κλιμάκια (high level corruption), λαμβανομένης υπόψη της ισχύος των εγκληματικών οργανώσεων και του επιπέδου των δραστηριοτήτων τους, που μπορεί να δελεάσει αξιωματούχους με υψηλό κύρος και ισχύ και αποτελεί ένα μάλλον ήπιο μέσο που μετέρχονται οι εγκληματικές οργανώσεις, αν αναλογισθεί κανείς την έλλειψη ηθικών αξιών και φραγμών που τις χαρακτηρίζει, προκειμένου αφενός να τύχουν προστασίας ενάντια σε πιθανά προβλήματα και δυσκολίες κατά τις εγκληματικές τους δραστηριότητες και αφετέρου να μειώσουν τις πιθανότητες δίωξης τους (Καλλίρης, 2018:118). Η «πολιτική προστασία» μπορεί ν' αφορά τον έλεγχο των δικαστικών αποφάσεων, της εφαρμογής του νόμου αλλά και

την εξασφάλιση λήψης δανείων, χορηγίας. Η άσκηση επιρροής των εγκληματικών οργανώσεων στη λήψη πολιτικών αποφάσεων επιτυγχάνεται κυρίως, με την εξασφάλιση πολιτικών πόρων, δηλαδή την οργάνωση των ψήφων και τη συναίνεση ή τη ρύθμιση της αγοράς ψήφων και με την εξασφάλιση οικονομικών πόρων, δηλαδή παροχής χρηματικής και οικονομικής στήριξης σε πολιτικούς παράγοντες ή απλά δωροδοκία τους (Della Porta & Vanucci, 2012). Εκτός όμως από τις πελατειακές σχέσεις, βασικό γνώρισμα της πολιτικής διαφθοράς, αποτελεί η αθέατη έκτασή της. Καθίσταται γνωστή στις Αρχές, κατόπιν συγκεκριμένων περιστάσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως την λειτουργία (ή δυσλειτουργία) των πελατειακών σχέσεων, σε ορισμένη συγκυρία (Βιδάλη, 2017:52). Η πολιτική διαφθορά, κατά τον R.K. Merton, συνιστά μία λανθάνουσα λειτουργία του πολιτικού συστήματος, η οποία ασκείται μέσω της «πολιτικής μηχανής/ Boss». Η πολιτική μηχανή, ως άτυπη μορφή εξουσίας, συνίσταται σε μια ανεπίσημη εναλλακτική δομή, ένα εξωθεσμικό παράλληλο δίκτυο (παρά) εξουσίας, που καλύπτει τα κενά και τις δυσλειτουργίες των επίσημων θεσμών (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:97). Εκπροσωπούμενη από τον «πολιτικό-μηχανή» ή των «επιχειρηματία-πολιτικό» και αναπτύσσοντας ανεπίσημα δίκτυα πελατειακών σχέσεων, χρησιμοποιώντας εξυπηρετήσεις, ανταλλαγές και χάρες, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του μεσάζοντα με τους επίσημους θεσμούς (Γασπαρινάτου, 2019:178) και λειτουργώντας εξισορροπητικά, εξασφαλίζει ένα εναλλακτικό κανάλι επίτευξης των επιθυμητών κοινωνικών στόχων από τους δράστες, όταν δεν διαθέτουν πρόσβαση στις «νόμιμα διατιθέμενες και πολιτισμικά εγκεκριμένες κοινωνικές δομές (Καρύδης, Βασιλαντωνοπούλου, 2015) και έτσι συμβάλλει, με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο στη διαμόρφωση ευρείας κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης, αλλά και στην κανονικοποίηση και αποδοχή ενός ανομικού κοινωνικού περιβάλλοντος, με δυσδιάκριτα όρια ανάμεσα στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, τη νομιμότητα και την παρανομία (Γασπαρινάτου, 2019:182κ).

1.4 Η διεθνοποίηση του Οργανωμένου Εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα είναι μια οικονομική επιχείρηση και η διαφορά της από τις νόμιμες επιχειρήσεις εντοπίζεται στα μέσα που χρησιμοποιεί και όχι στους επιδιωκόμενους σκοπούς και στην οργάνωση που υιοθετεί για να τους επιτύχει (Λίβος, 2007:109-111). Από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, παρατηρείται μία ποιοτική μεταβολή στην δράση του οργανωμένου και ειδικότερα ένα πέρασμα από την παραδοσιακή μορφή που περιελάμβανε τις λεγόμενες μαφίες και αργότερα τα καρτέλ της Κολομβίας και τις ασιατικές εγκληματικές δυνάμεις, στη σύγχρονη μορφή εγκληματικής δράσης, η οποία εξελίσσεται ανάλογα με τις προκύπτουσες

οικονομικές, κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, την ανάπτυξη της σύγχρονης τεχνολογίας και αντιστοιχεί σε ένα σύγχρονο, νέο μοντέλο κοινωνίας, αυτό της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας (Χλούπης, 2005:81). Υπό τους παραπάνω όρους, η οργανωμένη εγκληματικότητα, παίρνει νέα μορφή, αυτήν του «διεθνικού ή υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος», με την οποία η δράση του δεν εξαντλείται στα γεωγραφικά όρια ενός μόνου κράτους, αλλά είτε σχεδιάζεται, είτε τελείται και επιφέρει επιπτώσεις σε περισσότερα του ενός κράτη. Οι παράγοντες που διευκολύνουν την ανάπτυξη και την επέκταση του οργανωμένου εγκλήματος διεθνώς, είναι πολλοί: οικονομικοί, πολιτικοί και τεχνολογικοί. Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η διεθνοποίηση της οικονομίας, που επέφερε την άρση του ελέγχου διακίνησης των κεφαλαίων. Στην Ευρώπη ειδικότερα, μετά την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων και την ενοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου, επήλθε ελευθερία τόσο στη διακίνηση κεφαλαίων, ιδίως και με την εισαγωγή του κοινού νομίσματος, όσο και στη μεταφορά εμπορευμάτων και στην μετακίνηση προσώπων, παράμετροι που ευνοούν την συγκάλυψη της δραστηριότητας των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων (Λίβος, 2000:26). Επίσης, η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου, διευκόλυνε τις διεθνείς συναλλαγές και συνέβαλε στη δημιουργία μίας παγκόσμιας αγοράς. Περαιτέρω, γεωπολιτικοί λόγοι, ευνόησαν την διεθνοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος, με κυριότερο την κατάρρευση του σοσιαλιστικού μπλοκ στην ανατολική Ευρώπη. Η αδυναμία των διάδοχων κρατών να επιβάλλουν έναν αυστηρό έλεγχο στα σύνορά τους ευνόησε τη μετακίνηση ανομοιογενών πολιτισμικά εθνοτήτων προς τα γειτονικά κράτη, τα οποία φάνηκαν απρόθυμα να τις εντάξουν στις κοινωνίες τους. Δημιουργήθηκε έτσι μία διασπορά, όπου τα κοινωνικά περιθωριοποιημένα άτομα, βρήκαν με την εμπλοκή τους στα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος, δυνατότητες κοινωνικής προόδου. (Λίβος 2000:26).

Τεράστια είναι και η συμβολή της τεχνολογίας. Η εξέλιξη του διαδικτύου και των σύγχρονων εφαρμογών τηλεπικοινωνιών, ιδίως της κινητής τηλεφωνίας, διασφαλίζουν την αμεσότητα της διακίνησης τεραστίων κεφαλαίων ανά τον κόσμο, Επίσης και ο εκσυγχρονισμός του τραπεζικού συστήματος, που παρέχει νέα τραπεζικά προϊόντα, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή θεσμική του θωράκιση, τον μετατρέπουν σε μηχανισμό ξεπλύματος μαύρου χρήματος (Λίβος, 2000:27). Ακόμα η αναποτελεσματικότητα στη δράση της διεθνούς, αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, με τα εμπόδια που αυτή συναντάει εξαιτίας της έλλειψης ενιαίου νομικού πλαισίου, τις διαφορές στον τρόπο επιχειρησιακής δράσης των διωκτικών αρχών των εκάστοτε κρατών και την γραφειοκρατία που αντιμετωπίζει. Τέλος η έλλειψη σύγχρονων οργανωτικών υποδομών και επαρκούς θεσμικού πλαισίου, από τα κράτη, για την αντιμετώπιση της διεθνούς εγκληματικότητας, η οποία έλλειψη οφείλεται πρωτίστως στην άγνοια των κρατών ως προς το μέγεθος και τις διεθνείς

διαστάσεις του φαινομένου, όσο και στο δυσκίνητο και άκαμπτο τρόπο λειτουργίας της κρατικής δράσης εν γένει. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με μία γενικότερη παγκόσμια κρίση αξιών που παρατηρείται, τόσο σε επίπεδο θεσμών όσο και σε επίπεδο κοινωνικής λειτουργίας, με το κυνήγι του υλικού κέρδους και την προώθηση της με κάθε μέσο και τίμημα κοινωνικής προόδου, έχουν μετατρέψει την οργανωμένη εγκληματική δράση σε διεθνή απειλή (Παπουτσιδάκης, 2022:18).

Η παγκόσμια κοινότητα, μπροστά στην νέα διαμορφούμενη κατάσταση πραγμάτων και αντιλαμβανόμενη ότι το οργανωμένο έγκλημα, εγκαταλείπει σταδιακά την παραδοσιακή του μορφή και δεν γνωρίζει πια χωρικά όρια, επιτείνοντας τόσο την ισχύ του όσο και την επικινδυνότητά του, κλήθηκε να αναλάβει δράση για την πρόληψη και την καταστολή του, τόσο σε νομοθετικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο. Στο επόμενο, λοιπόν κεφάλαιο θα γίνει μια συνοπτική παρουσίαση και ανάλυση των βασικότερων νομοθετικών πρωτοβουλιών που έχουν ληφθεί, μέχρι σήμερα σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Νομοθετικές Πρωτοβουλίες σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο

2.1 Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά του Διεθνικού Ο.Ε. (Σύμβαση του Παλέρμο)

Η διεθνής κοινότητα, ήδη από το 1975, οπότε και έλαβε χώρα το 5^ο Συνέδριο του Ο.Η.Ε., είχε στρέψει το βλέμμα της προς το οργανωμένο έγκλημα, όπου για πρώτη φορά διατυπώνεται ο όρος «διεθνικό έγκλημα» (Βιδάλη, 2017:174). Με το πέρασμα των ετών, ακολούθησαν και άλλα Διεθνή συνέδρια, τα πορίσματα των οποίων κατέτειναν στην ανάγκη μιας διεθνούς προσπάθειας για την προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών στο ζήτημα ορισμού του οργανωμένου εγκλήματος καθώς και στη διαμόρφωση μιας παγκόσμιας στρατηγικής συνεργασίας, για την αντιμετώπιση και την καταστολή του. Τα βήματα αυτά κατέληξαν τελικά στην σύναψη ενός διεθνούς κανονιστικού κειμένου, ήτοι στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, γνωστή και ως Σύμβαση του Παλέρμο, η οποία υπεγράφη στο Παλέρμο της Σικελίας τον Δεκέμβριο του 2000 από 123 κράτη καθώς και την Ευρωπαϊκή Ένωση ως αυτοτελή οργανισμό και τέθηκε σε ισχύ το 2003. Σκοπό της σύμβασης συνιστά η δημιουργία ενός ισχυρού, λειτουργικού και αποτελεσματικού διεθνούς πλαισίου για την καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικής δράσης (Χλούπης, 2019:281). Το περιεχόμενο της συμβάσεως αναφέρεται αποκλειστικά στο

φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, αποκλείοντας έτσι το φαινόμενο της τρομοκρατίας (Παπουτσιδάκης, 2022:20).

Στην Ελλάδα, η Σύμβαση του Παλέρμο κυρώθηκε και τέθηκε σε ισχύ, αρκετά χρόνια αργότερα, με το Ν.3875/2010. Μαζί με τη Σύμβαση κυρώθηκαν και τέθηκαν σε ισχύ και τα τρία πρωτόκολλα που τη συνόδευαν, ήτοι: α) το Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, β) το Πρωτόκολλο κατά της λαθραίας διακίνησης μεταναστών και γ) το Πρωτόκολλο κατά της παράνομης κατασκευής και διακίνησης πυροβόλων όπλων και πυρομαχικών.

Η δυσκολία που ανέκυψε κατά την υπογραφή της σύμβασης, αφορούσε στην οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος. Τελικά, το βάρος δόθηκε στη δομή και τις λειτουργίες του οργανωμένου εγκλήματος και όχι τόσο στις δραστηριότητές του (Χλούπης, 2019:281). Γι' αυτό και η σύμβαση δεν περικλείει κατάλογο των εγκληματικών πράξεων που δύναται να διαπράξει μία εγκληματική οργάνωση (Παπουτσιδάκης, 2022:20). Η σύμβαση απέδωσε τον ορισμό της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, στο άρθρ. 2 στοιχ.α, ως «δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων που υπάρχει για κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί με κοινό σκοπό τέλεσης ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων ή εγκλημάτων που θεσπίζονται σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτή, προκειμένου να ποριστεί αμέσως ή εμμέσως οικονομικό ή άλλο όφελος». Περαιτέρω, στο άρθρ. 2 στοιχ. γ' της σύμβασης «ως δομημένη ομάδα» νοείται «ομάδα που δεν σχηματίζεται τυχαία για την άμεση τέλεση αδικήματος και η οποία δεν απαιτείται να έχει τυπικά προσδιορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια στη σύνθεσή της ή ανεπτυγμένη δομή». Ωστόσο, αν και στον παραπάνω ορισμό υπονοείται ο πραγματοπαγής χαρακτήρας της ομάδας, δεν φαίνεται να διαφοροποιείται το οργανωμένο έγκλημα από μια προσωποπαγή συμμορία, καθώς τα παραπάνω στοιχεία δύναται να φέρει και μια απλή ένωση προσώπων που στοχεύει σε διάπραξη κακουργημάτων με επιδίωξη το κέρδος, χωρίς όμως, να έχει το οργανωτικό υπόβαθρο που χαρακτηρίζει το οργανωμένο έγκλημα (Χλούπης, 2005:333).

Διευρυμένος, ως προς το πεδίο εφαρμογής της σύμβασης, εμφανίζεται επίσης και ο όρος «σοβαρό έγκλημα», ο οποίος παραπέμπει σε αδίκημα το οποίο τιμωρείται με στέρηση στη ελευθερίας τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Ανάλογο πλαίσιο ποινής ακολουθεί και η νομοθεσία της Ε.Ε. για το οργανωμένο έγκλημα, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Περιγράφονται επίσης, στο άρθρ, 3 παρ.2, οι προϋποθέσεις που θα πρέπει να συντρέχουν, προκειμένου η οργανωμένη εγκληματικότητα να προσλάβει έναν υπερεθνικό (διεθνικό κατά την σύμβαση) χαρακτήρα, εφόσον το αδίκημα τελείται σε περισσότερα του ενός κράτη. Ειδικότερα, όταν ένα έγκλημα τελείται σε ένα κράτος, αλλά α) σημαντικό μέρος του

συνολικού σχεδίου, υλοποιείται σε άλλο κράτος, β) η οργανωμένη εγκληματική ομάδα συμμετέχει σε εγκληματικές δραστηριότητες σε περισσότερα του ενός κράτη και γ) έχει σημαντικές επιπτώσεις σε άλλο κράτος.

Επιπρόσθετα η Σύμβαση του Παλέρμο καλεί τα κράτη-μέρη να λάβουν νομοθετικά μέτρα για την ποινικοποίηση εγκλημάτων που δύναται να αποτελέσουν αντικείμενο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος και ιδίως τη νομιμοποίηση προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 6), τη διαφθορά (άρθρο 8) και τα εγκλήματα που στοχεύουν στην παρακώλυση της λειτουργίας της δικαιοσύνης (άρθρο 23).

Σημαντική ήταν η ανάληψη υποχρέωσης από τα κράτη, για την ποινικοποίηση της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα (άρθρο 5), την οποία θεμελιώνει ως ποινικό αδίκημα, ανεξάρτητο από την απόπειρα ή την ολοκλήρωση της αξιόποινης δραστηριότητας. Με άλλα λόγια, μόνη η σύναψη συμφωνίας προς τέλεση σοβαρού εγκλήματος (άρθρ. 5, παρ.1^α στοιχ. ι), θεμελιώνει αυτοτελώς ποινική ευθύνη του υπαιτίου. Αρχίζει, με άλλα λόγια, το ποινικό δίκαιο να ενδιαφέρεται πλέον και για στάδια προπαρασκευαστικών πράξεων του εγκλήματος. Από την άλλη, μπορεί να τιμωρηθεί και κάποιος που έχει γνώση, αλλά δεν συμμετέχει σε εγκληματικές δραστηριότητες της οργάνωσης, από μόνο το γεγονός ότι συμβάλλει στην επίτευξη των σκοπών αυτής, μέσω άλλων δραστηριοτήτων (άρθρ. 5 παρ. 1^α στοιχ.ιι). Παρατηρείται, δηλαδή, μία μετατόπιση του αξιοποίνου, από τον σκληρό πυρήνα της δραστηριότητας του μέλους οργάνωσης, στην «περιφέρεια».

Στόχος της Σύμβασης, ήταν όπως προαναφέρθηκε, να επιτευχθεί, σε ένα ελάχιστο βαθμό, η εναρμόνιση και η προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών, ως προς τις διατάξεις που αφορούν το οργανωμένο έγκλημα, ώστε αυτό να μπορεί να αντιμετωπίζεται, υπό ένα ενιαίο πλαίσιο, αλλά και να ενισχυθεί ο τομέας της συνεργασίας (Χλούπης, 2019:286). Έτσι, μεταξύ άλλων τα κράτη μέλη κλήθηκαν να λάβουν μέτρα σχετικά με την ευθύνη νομικών προσώπων (διατηρώντας την ευχέρεια τα κράτη να επιλέξουν το είδος της ευθύνης, ποινική, αστική ή διοικητική), με την κατάσχεση και τη δήμευση εσόδων και εξοπλισμού οργανωμένης εγκληματικής δράσης, καθώς και με την αμοιβαία δικαστική συνδρομή (έκδοση, ανταλλαγή και παροχή πληροφοριών, διενέργεια κοινών ερευνών, αρωγή και προστασία θυμάτων και μαρτύρων).

Η Σύμβαση, συνιστά το σημαντικότερο νομικό κείμενο για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος σε διεθνές επίπεδο, προβλέποντας αυστηρή ποινική καταστολή και δίνοντας προτεραιότητα στην καταστροφή των δομών και των μέσων που επιστρατεύει το οργανωμένο έγκλημα (Χλούπης, 2019:286). Αποδεικνύεται όμως, ότι επικεντρώθηκε περισσότερο στα βασικά οργανωσιακά χαρακτηριστικά των εγκληματικών οργανώσεων και

στη βαρύτητα των εγκλημάτων, ταυτίζοντας το οργανωμένο έγκλημα με συγκεκριμένο τύπο οργάνωσης (τύπου μαφία) που πρωτοεμφανίστηκε στις ΗΠΑ στη δεκαετία του '60. Οριοθετεί δηλαδή το οργανωμένο έγκλημα, εστιάζοντας στη μορφή και τη δομή συγκεκριμένου τύπου οργάνωσης και παραβλέπει τις κοινωνικές του διαστάσεις, το οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται και τις δυνάμεις της αγοράς που το πλαισιώνουν, δηλαδή την ουσιαστική του λειτουργία ως συγκροτημένου παράνομου μορφώματος (Βιδάλη, 2014:123).

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το γεγονός, ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, του οποίου οι δομές αλλάζουν και προσαρμόζονται (έχουν γίνει πλέον ρευστές και δυναμικές) θα μπορούσε να λεχθεί ότι η Σύμβαση και τα πρωτόκολλά της, αποτελούν ένα σημείο εκκίνησης και όχι το τέλος καθ' αυτό, οπότε απαιτείται αναπροσαρμογή της διεθνούς νομοθεσίας, η οποία και θα έχει «συλλάβει» και συμπεριλάβει τις μεταβολές που στο μεταξύ έχουν επέλθει (Βιδάλη, 2017:176).

2.2 Η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά της Διαφθοράς

Σημαντική προσπάθεια για τη αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί και η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά της διαφθοράς, η οποία υιοθετήθηκε το 2003 από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. και κυρώθηκε από την Ελλάδα το 2008 με τον Ν.3666/2008. Η διαφθορά συνιστά θεμέλιο λίθο και κατ' εξοχήν έγκλημα που συνδέεται με το οργανωμένο έγκλημα, απειλεί τη σταθερότητα και ασφάλεια των κοινωνιών, υπονομεύει τις ηθικές και τις δημοκρατικές αξίες και τη δικαιοσύνη, διακυβεύει τη διαρκή ανάπτυξη και την επικράτηση του δικαίου. Οι δεσμοί της με το οργανωμένο έγκλημα, την καθιστούν ομοίως διεθνικό φαινόμενο, του οποίου η προσέγγιση οφείλει να είναι πολυδιάστατη.

Χαρακτηριστικό είναι ότι στο κείμενο της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. δεν υπάρχει ορισμός της διαφθοράς, αλλά τα κράτη δεσμεύονται να λάβουν νομοθετικά μέτρα για να ποινικοποιήσουν αδικήματα, τα οποία ενέχουν το στοιχείο της διαφθοράς. Συνέπεια της κύρωσης της Σύμβασης ήταν, να επέλθουν τροποποιήσεις άρθρων του Ποινικού Κώδικα, των Ειδικών Ποινικών Νόμων, με τις οποίες, μεταξύ άλλων αυξάνονται οι ποινές για συγκεκριμένα εγκλήματα και υπό ειδικές υποστάσεις (ιδίως, ενεργητική και παθητική δωροδοκία, δωροδοκία δικαστή, δωροδοκία δικαστή αλλοδαπού δημοσίου λειτουργού, δωροδοκία μελών αλλοδαπών δημόσιων συνελύσεων, ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, κ.ά.).

Επίσης, αποτέλεσμα της κύρωσης της Σύμβασης ήταν η ουσιαστική αλλαγή του τρόπου διεξαγωγής έρευνας και ανάκρισης, με τις ανακριτικές πράξεις να διεξάγονται και από άλλα όργανα που κατέστησαν αρμόδια, (ΣΔΟΕ), διατηρουμένης της αρμοδιότητας των κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας οργάνων (Βιδάλη, 2017:181).

Σε γενικές γραμμές η Σύμβαση του Ο.Η.Ε., περιλαμβάνει κατευθύνσεις σχετικά με την υιοθέτηση μέτρων για την αποτελεσματικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση της διαφθοράς, οι οποίες ομοιάζουν με την Σύμβαση του Παλέρμο.

Υπό το πνεύμα αυτό, προωθεί και διευκολύνει την διεθνή συνεργασία δικαστικών και αστυνομικών αρχών και την αμοιβαία δικαστική συνδρομή (κοινές έρευνες, διώξεις ή δικαστικές διαδικασίες, άρση τραπεζικού απορρήτου, υιοθέτηση ειδικών ανακριτικών μεθόδων, ανάκτηση περιουσίας). Προάγει, επίσης τη συνεργασία με τις αρχές επιβολής του νόμου έναντι μέτρων επιείκειας.

Τέλος ειδικό βάρος δίδεται στην εκπαίδευση, την ανταλλαγή πληροφοριών και την τεχνική συνδρομή (ανάπτυξη προγραμμάτων και μεθόδων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, εκπαίδευση ανθρωπίνου δυναμικού), η οποία αποτελεί ένα σταθερό εργαλείο που υιοθετεί η Σύμβαση. Ο Ο.Η.Ε δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην τεχνική συνδρομή, παρά στην εξάλειψη των κοινωνικών παραγόντων που ενισχύουν τα φαινόμενα της διαφθοράς (Βιδάλη, 2017:183).

2.3 Η Κοινή Δράση 98/733/ΔΕΥ

Σε ευρωπαϊκό και δη σε ενωσιακό επίπεδο, ήδη από το 1994 το Συμβούλιο της Ε.Ε., προσδιόρισε τα ελάχιστα κοινά χαρακτηριστικά που θα έπρεπε να φέρει μία εγκληματική ομάδα, προκειμένου να ενταχθεί στο φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, απαριθμώντας έντεκα χαρακτηριστικά ή δείκτες που περιγράφουν τις ομάδες αυτές (Ορφανίδης, 2021), εκ των οποίων θα πρέπει τέσσερα εξ αυτών να συντρέχουν υποχρεωτικά και δύο προαιρετικά, ενώ η βάση των ατόμων μιας εγκληματικής ομάδας ορίστηκε σε τουλάχιστον τρία άτομα. Όμως οι εκκλήσεις για την υιοθέτηση ενός συγκεκριμένου και επαρκώς οριοθετημένου ορισμού, δυνάμενου να εναρμονίσει τις εθνικές νομοθεσίες, στο πεδίο του οργανωμένου εγκλήματος, δεν έλειψαν (Παπουτσιδάκης, 2022:49). Επί τη βάση αυτή, εξεδόθη από το Συμβούλιο η υπ' αριθμόν 98/733/ Κοινή Δράση, με την οποία κατέστη αυτοτελώς αξιόποινη στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση. Στο άρθρ. 1 της εν λόγω Κοινής Δράσης εισάγεται για πρώτη φορά στο κοινοτικό ποινικό δίκαιο ένας ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος, ως εξής: «Ως εγκληματική οργάνωση νοείται η

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων, που δρουν από κοινού, προκειμένου να διαπράξουν αξιόποινες πράξεις που επισύρουν ποινή στερητική της ελευθερίας μεγίστης διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών ή βαρύτερη ποινή, εφόσον οι εν λόγω αξιόποινες πράξεις αποτελούν αυτοσκοπό ή μέσον για τον προσπορισμό περιουσιακών ωφελημάτων και ενδεχομένως, για τον αθέμιτο επηρεασμό της λειτουργίας δημοσίων αρχών. »

Μπορεί μεν, η εγκληματική οργάνωση να προσδιορίζεται με κριτήρια αντικειμενικά, ως η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων, ελλείπει όμως ο προσδιορισμός του περιεχομένου της έννοιας της «διαρθρωμένης ένωσης» (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2006:870). Επιπλέον η Κοινή Δράση δεν εξειδίκευσε τα χαρακτηριστικά της συμμετοχής, τη σχέση δηλαδή μεταξύ μελών της εγκληματικής οργάνωσης και τρίτων που απλά βοηθούν την οργάνωση στην πραγμάτωση των σκοπών της. Δεν τίθενται, με άλλα λόγια, τα ποιοτικά εκείνα στοιχεία που διαφοροποιούν το οργανωμένο έγκλημα από τις προσωποπαγείς συμμορίες, ώστε και μια συμμορία να δύναται να υπαχθεί στον παραπάνω ορισμό, αφού και το στοιχείο της διαφθοράς, μπορεί να συντρέχει με δυνητικό τρόπο («ενδεχομένως») (Ορφανίδης, 2021:24). Επίσης η Κοινή Δράση δεν διέκρινε μεταξύ μελών εγκληματικής οργάνωσης και τρίτων που απλά βοηθούν την οργάνωση στην επίτευξη των σκοπών της, ενώ ως προς τους τελευταίους (τους επιδιωκόμενους σκοπούς), αναφέρεται ότι τα σχεδιαζόμενα εγκλήματα πρέπει να αποτελούν αυτοσκοπό ή μέσο για τον πορισμό περιουσιακών ωφελημάτων. Έτσι όμως δεν μπορεί να οριοθετηθεί το οργανωμένο έγκλημα από την απλή σύσταση συμμορίας, αφενός γιατί το οργανωμένο έγκλημα δεν τελεί τα εγκλήματα ως αυτοσκοπό, αλλά με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση υψηλού οικονομικού οφέλους, ενώ αφετέρου ο σκοπός πορισμού περιουσιακού οφέλους δύναται κάλλιστα να αποτελεί και σκοπό σύστασης πολλών εγκληματικών οργανώσεων που δεν έχουν σχέση με το οργανωμένο έγκλημα (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2006:870).

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα, πως η Κοινή Δράση, υπέπεσε σε αρκετά ατοπήματα κατά την προσπάθεια ορισμού της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος και σε σημαντικές αστοχίες, καθ' όσον με αυτήν δεν περιγράφεται το οργανωμένο έγκλημα, αλλά ένας σημαντικά ευρύτερος αριθμός εγκληματικών ενώσεων (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2006:871).

2.4. Η Απόφαση - Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ

Με την Απόφαση -Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ της 24^{ης} Οκτωβρίου 2008 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, καταργήθηκε η αντίστοιχη απόφαση της Κοινής Δράσης του 1998 (98/733/ΔΕΥ/21.12.1998) και επήλθαν δύο βασικές βελτιώσεις. Συγκεκριμένα, με την Απόφαση-Πλαίσιο, ορίστηκε πλέον ρητά η έννοια «διαρθρωμένη ένωση», κατ' αντιγραφή της αντίστοιχης διάταξης της Σύμβασης του Πατέρμο και επιπλέον για την στοιχειοθέτηση της εγκληματικής οργάνωσης προστέθηκε ως αναγκαίο στοιχείο αυτό του άμεσου ή έμμεσου προσπορισμού οικονομική ή άλλου υλικού οφέλους. Με τον τρόπο αυτό επέρχεται μία νέα οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος, ως εξής: *«εγκληματική οργάνωση νοείται η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσοτέρων των δύο προσώπων, που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν αξιόποινες πράξεις, οι οποίες επισύρουν ποινή στερητική της ελευθερίας ή μέτρο ασφαλείας στερητικό της ελευθερίας, μεγίστης διαρκείας τουλάχιστον τεσσάρων ετών, ή βαρύτερη ποινή, με σκοπό να προσπορισθούν, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος (άρθρ. 1 παρ.1)».*

Τα ίδια ως άνω ανακύψαντα προβλήματα με τα υπόλοιπα κείμενα, σχετικά με τον ορισμό, όμως, εντοπίζονται και εδώ, αφού δεν διαχωρίζεται και δεν διευκρινίζεται η δυναμική του οργανωμένου εγκλήματος σε σχέση με απλές προσωποπαγείς ενώσεις προσώπων, εφόσον στα στοιχεία του ως άνω ορισμού, μπορούν να υπαχθούν και οι απλές εγκληματικές ενώσεις, με αποτέλεσμα να μην αποδίδεται η επικινδυνότητα και η αυξημένη απαξία του οργανωμένου εγκλήματος για την έννομη τάξη (Ορφανίδης, 2021:26).

Επιπλέον ο αρνητικός ορισμός της έννοιας της διαρθρωμένης ένωσης ως *« η ένωση που δεν συγκροτείται τυχαία για την άμεση τέλεση μιας αξιόποινης πράξης, ούτε χρειάζεται να έχει επίσημα καθορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια στην συμμετοχή ή ανεπτυγμένη διάρθρωση»*, επικρίνεται έντονα, διότι αντί να διατυπώνεται με σαφήνεια το τι συνιστά μία διαρθρωμένη ένωση, προσδιορίζεται με τρόπο αρνητικό, αφήνοντας τα όρια της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος απολύτως ασαφή (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2006:870). Αυτή η έλλειψη σαφήνειας, δεν συνάδει με την αρχή της νομιμότητας και την αρχή της μη θέσπισης αορίστων ποινικών διατάξεων.

Περαιτέρω, ζητήματα θέτει η Αποφάση-Πλαίσιο, αναφορικά και με το ζήτημα των συμμετοχικών πράξεων σε δραστηριότητες της εγκληματικής οργάνωσης. Κατά πρώτον δεν υπάρχει ο διαχωρισμός σε εγκληματικές ή άλλες δραστηριότητες, όπως διατυπώνεται στη Σύμβαση του Πατέρμο. Κατά δεύτερον, η Απόφαση-Πλαίσιο κάνει λόγο για ενεργό συμμετοχή και όχι για ένταξη, υπαγομένων με τον τρόπο αυτό και συμπεριφορών,

περιφερειακών και υποστηρικτικών, ενός εξωτικού προσώπου που δύναται και να μην έχει την ιδιότητα του μέλους, αλλά μόνο τον ειδικό απαιτούμενο δόλο, ενώ δεν αποκλείεται και η περιστασιακή συνδρομή. Με τον περιγραφόμενο τρόπο συμμετοχής όμως, η προσωπική συμβολή του δράστη-συμμετόχου στη λειτουργία της οργάνωσης, καθίσταται ρευστή και ασαφής, δεν μπορεί να εξειδικευθεί και να συνδεθεί επακριβώς με τις δραστηριότητες της οργάνωσης, με αποτέλεσμα να αποδιαιρθώνεται η σχέση ανάμεσα στην αξιόποινη πράξη, το πρόσωπο του δράστη και την εγκληματική οργάνωση.

Μεταξύ άλλων στην Απόφαση -Πλαίσιο, περιλαμβάνονται διατάξεις, σχετικά με τους μεταμεληθέντες (άρθρ.4), πρόσωπα δηλαδή που συμμετείχαν σε εγκληματικές οργανώσεις και συνεργάζονται πλέον με τις αρχές, υπό την επίδραση της Σύμβασης του Παλέρμο, χωρίς ωστόσο να υπάρχει κάποια πρόβλεψη για την προστασία τους, όπως υπάρχει στη Σύμβαση του Παλέρμο, διατάξεις για την ευθύνη νομικών προσώπων (άρθρ. 5) καθώς και για τη δικαιοδοσία (άρθρ.7).

Μέχρι και σήμερα τα αρμόδια ενωσιακά όργανα παραμένουν σε καθεστώς εγρήγορσης. Ήδη από τον Απρίλιο του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη χάραξη της νέας στρατηγικής της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος για την περίοδο 2021-2025 (Ευρ. Επιτροπή, 2021). Η νέα στρατηγική βασίζεται στους ακόλουθους τέσσερις πυλώνες: 1) Ενίσχυση της επιβολής του νόμου και της δικαστικής συνεργασίας, 2) Υποστήριξη αποτελεσματικότερων ερευνών για την εξάρθρωση των δομών του οργανωμένου εγκλήματος, με έμφαση σε συγκεκριμένα σοβαρά εγκλήματα, 3) Εξάλειψη των κερδών που παράγονται από το οργανωμένο έγκλημα και πρόληψη της διείσδυσής τους στη νόμιμη οικονομία και τις νόμιμες επιχειρήσεις και 4) Προσαρμογή των αρχών επιβολής του νόμου και του δικαστικού σώματος στην ψηφιακή εποχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ελληνική νομοθεσία για το Ο.Ε -Ποινικές ρυθμίσεις

3.1 Ιστορική αναδρομή της εγχώριας νομοθεσίας για το Ο.Ε.

Στην εγχώρια νομοθεσία, το πρώτο νομοθετικό κείμενο που θεσπίστηκε και ήταν σχετικό με το οργανωμένο έγκλημα, αφορούσε την πάταξη της ληστροσυμμορίας και ήταν ο Ν ΤΟΔ'/1871 «περί καταδιώξεως της ληστείας» (Βιδάλη, 2017:159). Στη συνέχεια, με τη θέση σε ισχύ του π.Π.Κ. το 1951, τέθηκε σε εφαρμογή το άρθρο 187, στο οποίο τυποποιούνταν το αδίκημα της σύστασης και συμμορίας. Η σύσταση αφορούσε την συμφωνία δύο τουλάχιστον προσώπων με σκοπό τη διάπραξη ορισμένου (ή ορισμένων) κακουργημάτων, ενώ η

συμμορία αφορούσε την ένωση δύο τουλάχιστον προσώπων με σκοπό την διάπραξη περισσότερων, μη επακριβώς καθορισμένων, κακουργημάτων. Τόσο η σύσταση όσο και η συμμορία τιμωρούνταν με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών (Ορφανίδης, 2021: 29). Αργότερα, με το ΝΔ 861/1971, το έγκλημα της σύστασης και συμμορίας επεκτάθηκε και στα πλημμελήματα, απειλώντας ποινή φυλάκισης (άρθρ. 187 παρ.2), ενώ αργότερα με τον Ν.1366/1983 το ως άνω άρθρο τροποποιήθηκε και η σύσταση και συμμορία ενοποιήθηκαν σε μία ενιαία διατύπωση και ερμηνευόταν ως απλή συμφωνία. Τούτο επικρίθηκε βέβαια, γιατί οδηγούσε σε τιμώρηση του φρονήματος, καθ' όσον η απλή συμφωνία μεταξύ δύο ατόμων για την τέλεση ενός ή περισσότερων εγκλημάτων, χωρίς να έχει λάβει χώρα καμία άλλη ενέργεια προς την κατεύθυνση αυτή, συνιστά απλή εξωτερίκευση της σκέψης και δεν δημιουργεί ακόμη κίνδυνο για κανένα έννομο αγαθό (Ορφανίδης, 2021: 29)

Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο το οργανωμένο έγκλημα δεν απασχολεί ιδιαίτερα τον ελληνικό χώρο, ενώ ο διεθνικός του χαρακτήρας είναι περιορισμένος. (Παπουτσιδάκης, 2022:74). Αργότερα και ιδίως μετά την Μεταπολίτευση, χρονική περίοδος που σηματοδοτεί την γέννηση και την εξάπλωση παράνομων οργανώσεων (17 Νοέμβρη), η νομοθεσία επικεντρώνεται περισσότερο στο φαινόμενο της τρομοκρατίας. Υπό αυτές τις πολιτικές και κοινωνικές συγκυρίες, θεσπίστηκε ο Ν. 774/1978 «περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του Δημοκρατικού Πολιτεύματος», που αφορούσε τις ομάδες τρομοκρατικού χαρακτήρα. Ακολούθησε ο δεύτερος αντιτρομοκρατικός νόμος 1916/1990 «για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα», με τον οποίο εισήχθησαν οι έννοιες της «οργάνωσης» ή «ομάδας», οι οποίες κάλυπταν και τα δύο εγκληματικά φαινόμενα (Παπουτσιδάκης, 2022: 74). Κατά την Εισηγητική του Έκθεσης, ο ως άνω νόμος προοριζόταν για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, ωστόσο το μεγάλο διακύβευμα ήταν μάλλον η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και μόνο αντανάκλαστικά του οργανωμένου εγκλήματος (Λίβος, 2007:σελ195). Η δριμεία κριτική που ασκήθηκε για τις ατέλειες του νόμου από εκπροσώπους της θεωρίας και η έντονη πολιτική πόλωση της εποχής, οδήγησαν στην κατάργησή του, τρία μόλις χρόνια αργότερα, με τον Ν. 2172/1993 (Παπουτσιδάκης, 2022:σελ.75).

Κομβικό σταθμό στην νομοθεσία περί του οργανωμένου εγκλήματος, αποτέλεσε η θέσπιση του Ν.2928/2001 «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», ο οποίος αντικατέστησε το άρθρο 187 του Π.Κ, περί «σύστασης και συμμορίας» και το οποίο μετονομάστηκε σε «εγκληματική οργάνωση». Οι συμπεριφορές που τυποποιούνται με τον νόμο αυτό είναι η συγκρότηση ή η ένταξη ατόμου σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων (οργάνωση) και επιδιώκει τη

διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων. Η συγκρότηση έχει την έννοια της εξ αρχής δημιουργίας της οργάνωσης ενώ η ένταξη σε αυτή, νοείται η συμμετοχή σε ήδη ιδρυθείσα. Περαιτέρω, προκειμένου να χαρακτηριστεί μία οργάνωση ως εγκληματική, πρέπει να συντρέχουν τρία κριτήρια, και συγκεκριμένα: α) να απαρτίζεται από τρία άτομα το λιγότερο (ποσοτικό κριτήριο), β) να πρόκειται για ομάδα δομημένη, πραγματοπαγής, με καταμερισμένους ρόλους και ιεραρχία, πειθαρχία και ενεργό δράση, χωρίς να είναι απαραίτητο τα μέλη της να επικοινωνούν μεταξύ τους, σίγουρα όμως θα πρέπει να έχουν γνώση των σχεδίων της οργάνωσης (ποιοτικό κριτήριο) και γ) η ένωση αυτή να έχει κάποια χρονική διάρκεια (χρονικό κριτήριο). Η αναγνώριση του πραγματοπαγούς χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος, εντάσσεται στα θετικά του ως άνω νόμου, γίνεται όμως φανερή η ταύτιση του οργανωμένου εγκλήματος με τη δομημένη εγκληματική οργάνωση, οδηγώντας σε μία εξαιρετικά στενή έννοια, καθώς δεν υπάρχει πρόβλεψη για τη δικτύωση της οργάνωσης έξω από τον κύκλο των μελών της (Βιδάλη, 2017: 188). Στην πραγματικότητα, στόχος του νόμου ήταν η πάταξη της τρομοκρατίας πρωτίστως και δευτερευόντως του οργανωμένου εγκλήματος. Αυτό καταδεικνύεται και από τη φράση του άρθρ. 187 παρ.1 Π.Κ. «και επιδιώκει», η οποία προφανώς υπονοούσε ότι το κάθε μέλος της οργάνωσης θα έπρεπε να επιδιώκει την διάπραξη των προβλεπόμενων κακουργημάτων και όχι η ίδια η οργάνωση ως οντότητα (Ορφανίδης, 2021:31). Αυτό θα μπορούσε να συμβεί σε μία τρομοκρατική οργάνωση, όχι όμως απαραίτητα και σε μια εγκληματική οργάνωση επιχειρηματικού χαρακτήρα που σκοπεύει στο κέρδος. Επιδιώχθηκε, με άλλα λόγια, με την ίδια νομική ρύθμιση να αντιμετωπισθούν δύο διαφορετικά εγκληματικά φαινόμενα, ήτοι η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα, τα οποία φέρουν όμως διακριτά χαρακτηριστικά και η κοινή ποινική υπαγωγή τους, μπορεί να οδηγούσε στην περίπτωση, άλλοτε να μην ρυθμίζεται επαρκώς το ένα και άλλοτε το άλλο. Η εστίαση του Ν. 2928/2001, πρωτίστως στην πάταξη της τρομοκρατίας, συνάγεται και από το γεγονός της υποβάθμισης της σημασίας του οικονομικού οφέλους, ως κυρίου σκοπού της εγκληματικής οργάνωσης, παρά τα όσα αντίθετα προέβλεπε η Σύμβαση του Παλέρμο και η Απόφαση-Πλαίσιο. Στον Ν.2928/2001, το οικονομικό όφελος δεν αναφερόταν καθόλου. Από τη στιγμή που το οικονομικό όφελος δεν αναγνωρίζεται ως συστατικό στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης, παρέχει τη δυνατότητα να μην αναζητηθούν τα οικονομικά οφέλη, αλλά ούτε και η προέλευση ή η κατάληξή τους, άρα δεν απονεύρωνει οικονομικά το οργανωμένο έγκλημα και αφήνει στο απυρόβλητο την οικονομική δομή που μπορεί να στηρίζει μια οργάνωση (Βιδάλη, 2017:190). Με τον τρόπο όμως αυτό, επιτείνεται η επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και επιλέγεται εκ των προτέρων να οδηγηθούν ενώπιον της δικαιοσύνης τα

κατώτερα επίπεδα ενός εγκληματικού μορφώματος, επιφέροντας, μία διχοτόμηση του «εγκληματικού κόσμου» σε «λαό και Κολωνάκι» (Βιδάλη, 2017:191). Δημιουργείται έτσι ένα πέπλο προστασίας «προς τα πάνω», σε επίπεδο κρατικής γραφειοκρατίας και κέντρων πολιτικής και οικονομικής εξουσίας, που ενδεχομένως εμπλέκονται, από τη στιγμή που η νομοθεσία αδυνατεί να τυποποιήσει τη δικτυακή μορφή των οργανωμένων εγκληματικών επιχειρήσεων, την ευρηματικότητα και την πολυπλοκότητά τους, η οποία εδράζεται στις εξωθεσμικές συναινέσεις, συγκαλύψεις και νοοτροπίες ζωής (Μανωλεδάκης, 2002:112).

Γενικά ο νόμος αυτός επικρίθηκε ως «πολιτικά αποδυναμωμένος» και «επιστημονικά αμφιλεγόμενος» (Λίβος, 2007:82), διότι παρέκκλινε από θεμελιώδεις αρχές του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου, ιδίως με την τυποποίηση της συγκρότησης εγκληματικής οργάνωσης, ως αυτοτελούς εγκλήματος, την ευθύνη του μέλους για πράξεις της οργάνωσης στις οποίες δεν είχε συμμετάσχει (εισάγοντας έτσι την αρχή της συλλογικής ευθύνης), καθώς και την εγκληματοποίηση της συμφωνίας για διάπραξη εγκλημάτων, ακόμα και αν αυτά δεν έχουν διαπραχθεί (Βιδάλη, 2017:188).

Περαιτέρω, ο περιοριστικός αριθμός των κακουργημάτων που προβλέπονται στην παρ. 1 του άρθρ. 187, θεωρήθηκε προβληματικός και ως εκ τούτου αυθαίρετος, από τη στιγμή που δεν μπορούσε να εξηγηθεί ο αποκλεισμός άλλων κακουργημάτων από το αντικείμενο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος. Επιπλέον η πρόβλεψη του νόμου για διαρκή δράση της εγκληματικής οργάνωσης στην τέλεση περισσότερων κακουργημάτων, εξαιρεί τις περιπτώσεις του «μεγάλου κόλπου» και έρχεται για ακόμη μία φορά σε αντίθεση με τη Σύμβαση του Παλέρμο, η οποία επιδέχεται την τέλεση και ενός μόνο σοβαρού εγκλήματος.

Στα θετικά του Ν.2928/2001, συγκαταλέγεται, η διάκριση που επέφερε μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος και της συμμορίας, έτσι όπως τυποποιήθηκε η τελευταία στην παρ.. 3 του άρθρ. 187 και της αναγνώρισης διαφορετικής απαξίας μεταξύ της πραγματοπαγούς οργάνωσης και της προσωποπαγούς συμμορίας. Θετικό πρόσημο, επίσης, λαμβάνει η εισαγωγή ευνοϊκών ρυθμίσεων για ορισμένα πρόσωπα, πρώην μέλη οργανώσεων καθώς και άλλα ειδικά πρόσωπα-θύματα, εφόσον αυτά συνέβαλαν στις προσπάθειες εξάρθρωσης ή πρόληψης των εγκλημάτων από τις αρμόδιες αρχές. Σημαντικές ήταν, ακόμα, και οι δικονομικές διατάξεις που εισήγαγε ο Ν.2928/2001, όπως η δικαιοδοσία των Εφετείων αντί των ΜΟΔ, η ανάλυση Δ.Ν.Α., οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, η σύντμηση της διαδικασίας, η προστασία μαρτύρων και άλλων προσώπων καθώς και η ευθύνη νομικών προσώπων και επιχειρήσεων.

Στη συνέχεια, έρχεται ο Ν. 3251/2004, περί του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, ο οποίος διαχώρισε ουσιαστικά το οργανωμένο έγκλημα από την τρομοκρατία, την οποία υπήγαγε σε νέο, ξεχωριστό και αυτοτελές άρθρ, το 187^Α.

Περαιτέρω, ο Ν.3875/2010, πρόσθεσε, νέα εγκλήματα στον κατάλογο της παρ. 1 του άρθρου 187 και αντικατέστησε την φράση «και επιδιώκει», με την φράση «που επιδιώκει». Η φράση «και επιδιώκει», θέσπιζε ένα έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης, δηλαδή η επιδίωξη διάπραξης περισσότερων εγκλημάτων εκ μέρους των μελών της οργάνωσης, συνιστούσε ένα υποκειμενικό στοιχείο του αδικού, για το οποίο απαιτείται άμεσος δόλος α' βαθμού και δεν απαιτείτο ο σκοπός της όλης οργάνωσης να είναι εγκληματικός, αλλά αρκούσε ο εντασσόμενος σε αυτήν να επιδιώκει την διάπραξη των εγκλημάτων του καταλόγου της παρ. 1. Πλέον η επιδίωξη τυποποιείται ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος και οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πλέον αρκεί ενδεχόμενος δόλος κάθε μέλους ως προς αυτήν (Καραγκούνης, 2017:638). Η νέα ρύθμιση θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι είναι επιεικέστερη της προϊσχύσασας, διότι πλέον απαιτείται να συντρέχει σε όλα τα μέλη της ομάδας (δηλαδή στην ομάδα ως σύνολο) ο σκοπός τέλεσης των κακουργημάτων της παρ.1, κατά τον χρόνο ένταξης του δράστη. Είναι ωστόσο αυστηρότερη, διότι αρκεί πλέον να συντρέχει, στο πρόσωπο του δράστη που εντάσσεται ως μέλος, ενδεχόμενος δόλος, δημιουργώντας ένα οιονεί τεκμήριο δόλου ως προς την επιδίωξη των εγκλημάτων από τα εντασσόμενα μέλη, αρκεί να αποδεικνύεται ότι η επιδίωξη συντρέχει στην οργάνωση ως όλον (Καραγκούνης, 2017:639).

Περαιτέρω, με τον Ν.3875/2010, το οικονομικό όφελος, εξακολουθεί να μην αποτελεί συστατικό στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης, αλλά προκύπτει έμμεσα ως επιβαρυντική περίπτωση. Η νομοθεσία, αποφεύγει συστηματικά να ορίσει το οικονομικό όφελος ως βασικό στοιχείο του σκοπού της οργάνωσης.

Επιπρόσθετα με τον Ν.4637/2019, εισήχθησαν νέες διατάξεις στο άρθρ. 187 ΠΚ, αφορώσες την τιμωρία τρίτων – μη μελών της οργάνωσης που βοηθούν στην επίτευξη των εγκληματικών της στόχων και την διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης.

Με την θέση σε ισχύ του νέου Π.Κ., με τον Ν.4619/2019, καταργήθηκε ο κατάλογος των κακουργημάτων της παρ.1 του άρθρ. 187, περιλαμβάνοντας πλέον όλα τα κακουργήματα, ώστε να αποφευχθούν περαιτέρω μελλοντικές τροποποιήσεις με την προσθήκη κάθε φορά νέων κακουργημάτων. Επίσης προστέθηκε ο όρος «επιχειρησιακά» στην φράση «δομημένη οργάνωση», προκειμένου να τονισθεί και να αποσαφηνισθεί ακόμα περισσότερο ο πραγματοπαγής χαρακτήρας των εγκληματικών οργανώσεων, έναντι των προσωποπαγών συμμοριών, καθώς επίσης διευκρινίσθηκε πως η οργάνωση θα πρέπει να διακρίνεται για την

διαρκή και εγκληματική της δράση. Επιπλέον, αντικατέστησε τον όρο «ομάδα» της παρ. 1 του άρθρ. 187 με τον όρο «οργάνωση», καθώς και τον όρο «ενώνεται», στην παρ. 3 του άρθρ. 187 για την συμμορία, με τον όρο «οργανώνεται», θέλοντας να καταδειχθεί η σύσταση οργάνωσης με στοιχειώδη έστω δομή και ύπαρξη συμφωνίας για την από κοινού τέλεση αξιοποιώνων πράξεων (Ορφανίδης, 2021:34).

Ο Ν.4637/2019, τυποποίησε ως αυτοτελές έγκλημα τις πράξεις συμβολής στις δραστηριότητες της εγκληματικής οργάνωσης, από τρίτους- μη μέλη αυτής (άρθρ. 187 παρ.4).

Με τον Ν.4908/2022 προστέθηκε παρ.6 στο άρθρο 187 ΠΚ σύμφωνα με το οποίο «Στις περιπτώσεις καταδίκης για αξιόποινες πράξεις του παρόντος άρθρου, καθώς και για τα συναφή αδικήματα που συνεκδικάστηκαν με την ίδια απόφαση, η ποινή δεν αναστέλλεται ούτε μετατρέπεται με κανέναν τρόπο, τυχόν δε ασκηθείσα έφεση δεν έχει αναστέλλουσα ισχύ». Η προσθήκη της διάταξης αυτής επικρίθηκε έντονα και προκάλεσε σωρεία αντιδράσεων από ολόκληρη την νομική κοινότητα, καθώς θεωρήθηκε ότι παραβιάζει θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές, βάλλει τις βάσεις του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου καθώς και δικαιώματα των κατηγορουμένων. Τελικά με τον Ν.5090/2024, η ως άνω διάταξη τροποποιήθηκε εν μέρει. Εκτενέστερη ανάλυση για τους λόγους που υπαγόρευσαν την θέσπιση και αργότερα την αντικατάσταση της εν λόγω διάταξης, θα γίνει στη συνέχεια της παρούσης εργασίας.

3.2 Διάκριση οργανωμένου εγκλήματος από την τρομοκρατία.

Η από κοινού ποινική αντιμετώπιση των φαινομένων της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, αποτελούσε μέχρι και την θέσπιση του Ν.3251/2004, μία καθιερωμένη πρακτική για τον Έλληνα νομοθέτη, χαρακτηριζόμενη από μια ιστορικότητα (Σταμούλη, 2015:199). Πράγματι τα δύο αυτά εγκληματικά φαινόμενα, στη σύγχρονη εποχή εκδηλώνονται μέσα σε ένα πλαίσιο συνεργασίας και διασύνδεσης μεταξύ τους. Από τη μια οι εγκληματικές οργανώσεις στην προσπάθειά τους να θωρακίσουν την παράνομη δράση τους και να διαφυλαχθούν από τους κρατικούς διωκτικούς μηχανισμούς, χρησιμοποιούν μεταξύ άλλων και μεθόδους που προσιδιάζουν στην τρομοκρατία, ενώ από την άλλη οι τρομοκρατικές οργανώσεις αναζητούν οικονομικούς πόρους, για τη συνέχιση της τρομοκρατικής δράσης, τους οποίους πόρους δύναται να εξασφαλίσει με τη συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος. Παρ' όλα αυτά όμως,

πρόκειται για δύο ξεχωριστά και διακριτά εγκληματικά φαινόμενα και για το λόγο αυτό χρήζουν και διαφορετικής ποινικής αντιμετώπισης.

Ειδικότερα, οι οργανώσεις του οργανωμένου εγκλήματος, διακρίνονται από μια επιχειρησιακή δομή, μια πραγματοπαγή υπόσταση, ένα οργανωτικό υπόβαθρο, στο οποίο και υποτάσσεται η βούληση των μελών τους. Αντίθετα, οι τρομοκρατικές οργανώσεις, χαρακτηρίζονται από ένα ιδεολογικό υπόβαθρο και η δυναμική τους πηγάζει κυρίως από τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών τους (Ορφανίδης, 2021:116).

Περαιτέρω, ο σκοπός της τρομοκρατικής οργάνωσης, το κίνητρο δηλαδή συγκρότησης και ένταξης των μελών της σε αυτή, είναι πολιτικοϊδεολογικός, Τοποθετεί «απέναντί» της το κράτος και επιδιώκει, με την χρήση βίας, να αποσταθεροποιήσει και να ανατρέψει το υπάρχον πολιτικό και πολιτειακό σύστημα (Ορφανίδης, 201:117). Ο σκοπός του οργανωμένου εγκλήματος από την άλλη, είναι η αποκόμιση κέρδους αλλά και η απόκτηση εξουσίας, τόσο στην παράνομη όσο και στη νόμιμη αγορά. Για να πετύχει τους σκοπούς του, εκμεταλλεύεται τα κενά και τις αδυναμίες του πολιτικοοικονομικού συστήματος, διεισδύει σε αυτό και αποκτά με τον τρόπο αυτόν πολιτική επιρροή και οικονομική δύναμη. Γίνεται, με άλλα λόγια «σύμμαχος» με το κράτος, προς επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών του.

Τέλος, η τρομοκρατία χρησιμοποιεί τη βία, ως μέσο για να εκφράσει το τρομοκρατικό έγκλημα και μέσω της οποίας εκδηλώνεται αυτό «θεαματικά» στο κοινό (Ορφανίδης, 2021:118). Οι τρομοκρατικές δραστηριότητες, επιδιώκουν να λαμβάνουν χώρα δημόσια και προσπαθούν να αποκτήσουν τη μέγιστη θεατότητα, προκειμένου να επιτευχθεί ο εκφοβισμός των επιλεγόμενων στόχων των τρομοκρατών. Η ίδια η τρομοκρατική πράξη, μεταβάλλει το κοινωνικό σύνολο που παρακολουθεί, σε ακροατήριο. Αντίθετα το οργανωμένο έγκλημα, δεν χρησιμοποιεί πάντοτε τη βία, αλλά σε κάθε περίπτωση (χρησιμοποίησης της βίας ή μη), φροντίζει την εν γένει εγκληματική του δραστηριότητα να μην την εκδηλώνει στο κοινωνικό προσκήνιο, αλλά να κινείται πάντοτε στην «σκιά» της κοινωνίας (Λίβος, 2007:218-219).

3.3. Η ποινική τυποποίηση του Ο.Ε.- Το άρθρ. 187 Π.Κ, όπως ισχύει

σήμερα. Η ποινική τυποποίηση του οργανωμένου εγκλήματος, εδράζεται στο άρθρ. 187 Π.Κ., το οποίο φέρει τον τίτλο-Εγκληματική Οργάνωση και τοποθετείται στο έκτο κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, που αφορά εγκλήματα κατά του εννόμου αγαθού της δημόσιας τάξης, Η δημόσια τάξη, συνιστά την κατάσταση γαλήνης, ηρεμίας, ειρήνης και κοινωνικής ευταξίας ενός κράτους (Μαργαρίτης, 2005:1430). Προστατευόμενο έννομο αγαθό εκ της διατάξεως του άρθρ. 187 Π.Κ., θα πρέπει να θεωρείται, μόνο η δημόσια τάξη

και όχι ένας αόριστος αριθμός εννόμων αγαθών στην προσβολή των οποίων στοχεύει η οργάνωση, όπως γινόταν δεκτό υπό το προϊσχύσαν καθεστώς του Π.Κ. Το έγκλημα του άρθρ. 187 παρ. 1 Π.Κ. καταστρώνεται ως έγκλημα βλάβης του εννόμου αγαθού της δημόσιας τάξης (Λίβος, 2015:311)

Από τη θέση σε ισχύ του Ν.2928/2001, έως και σήμερα το άρθρο έχει υποστεί αλλεπάλληλες τροποποιήσεις, με αρκετά νομοθετήματα, που οφείλονται σε προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη αφ' ενός μεν να εναρμονισθεί με το διεθνές και ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο και αφ' ετέρου να βελτιώσει την νομοτεχνική διατύπωση, προκειμένου να μπορέσει να συλλάβει και να αποτυπώσει επιτυχέστερα στο νόμο, το σύνθετο και πολύπλοκο αυτό αδίκημα και να αποδώσει την απαξία της ποινικής συμπεριφοράς των εμπλεκομένων στην οργανωμένη εγκληματικότητα. Στο άρθρ. αυτό τυποποιούνται πλήθος συμπεριφορών, όπως η συγκρότηση και η ένταξη σε εγκληματική οργάνωση, η διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, η συμμορία καθώς και οι πράξεις συμμετοχής τρίτων-μη μελών στις εγκληματικές δραστηριότητες της οργάνωσης.

Η διατύπωση του άρθρ.187 του Π.Κ. όπως ισχύει σήμερα, έχει ως εξής:

Άρθρο 187 - Εγκληματική οργάνωση

«1. Όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή.

2. Αυτός που διευθύνει την εγκληματική οργάνωση τιμωρείται με κάθειρξη.

3. Όποιος, εκτός από την περίπτωση της πρώτης παραγράφου, οργανώνεται με άλλον ή άλλους για να διαπράξουν κακούργημα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Με φυλάκιση έως τρία έτη τιμωρείται ο υπαίτιος αν η κατά το προηγούμενο εδάφιο ένωση έγινε για τη διάπραξη πλημμελήματος με το οποίο επιδιώκεται οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή η προσβολή της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της ανηλικότητας, της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας.

4. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος με οποιονδήποτε τρόπο παρέχει σε άλλον κάθε είδους περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα ή κάθε είδους χρηματοοικονομικά μέσα ή οδηγίες, πληροφορίες ή κατευθύνσεις ή στρατολογεί νέα μέλη, γνωρίζοντας ότι

με τον τρόπο αυτό διευκολύνει ή υποβοηθά την τέλεση των εγκληματικών δραστηριοτήτων της οργάνωσης της παραγράφου 1.

5. Οι διατάξεις των παραγράφων 1, 2 και 4 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και όταν οι προβλεπόμενες σε αυτό αξιόποινες πράξεις τελέστηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση στρέφονταν κατά Έλληνα πολίτη ή κατά νομικού προσώπου που εδρεύει στην ημεδαπή ή κατά του Ελληνικού Κράτους, ακόμη και αν αυτές δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέσθηκαν.

6. Στις περιπτώσεις καταδίκης για αξιόποινες πράξεις του παρόντος άρθρου, καθώς και για τα συναφή αδικήματα που συνεκδικάστηκαν με την ίδια απόφαση, η ποινή δεν αναστέλλεται ούτε μετατρέπεται με κανέναν τρόπο, τυχόν ασκηθείσα έφεση δεν έχει αναστέλλουσα ισχύ, εκτός αν το δικαστήριο, σε περίπτωση καταδίκης για το πλημμέλημα της παρ. 3 και τα συναφή πλημμελήματα ή κακουργήματα τα οποία επισύρουν πρόσκαιρες στερητικές της ελευθερίας ποινές, κρίνει με ειδική αιτιολογία ότι πρέπει να χορηγηθεί η ανασταλτική δύναμη της έφεσης. Στην τελευταία περίπτωση επιβάλλονται υποχρεωτικά οι κατάλληλοι περιοριστικοί όροι.»

Στη συνέχεια της παρούσας, θα επιχειρηθεί μία εκτενής ανάλυση των επιμέρους παραγράφων του άρθρ. 187.

3.3.1 Η συγκρότηση ή ένταξη μέλους σε εγκληματική οργάνωση (187 παρ.1 Π.Κ.).

Υπό το νέο καθεστώς, παραμένουν σε ισχύ τα τρία θεμελιώδη στοιχεία που συνθέτουν τον ορισμό της εγκληματικής οργάνωσης, ήτοι: α) το αριθμητικό (τρία ή περισσότερα άτομα), το χρονικό (διάρκεια εγκληματικής δράσης) και το ποιοτικό (επιχειρησιακά δομημένη οργάνωση με σκοπό την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων). Ο κατάλογος των σκοπούμενων εγκλημάτων, έχει πλέον εξαλειφθεί και είναι δυνατή η υπαγωγή όλων των κακουργημάτων στην επιδιωκόμενη δράση της οργάνωσης (Παπουτσιδάκης, 2022:81).

Προστίθεται όμως, στην αντικειμενική υπόσταση ο όρος «επιχειρησιακά», ως ποιοτικό στοιχείο της δομής της οργάνωσης. Ουσιαστικά, με τον όρο αυτό αποδίδεται η πραγματοπαγής υπόσταση που θα πρέπει να έχει η εγκληματική οργάνωση, προκειμένου να ενταχθεί η αξιόποινη συμπεριφορά της συγκρότησης ή ένταξης ως μέλους στο άρθρ. 187 παρ.1. (Ορφανίδης, 2021:40). Η πραγματοπαγής υπόσταση, συνδέεται με το σύστημα λειτουργίας της εγκληματικής οργάνωσης, στο οποίο το κάθε μέλος αυτής, υποτάσσει την ατομική του βούληση, έτσι ώστε και αν ακόμη τα μέλη της οργάνωσης αποχωρήσουν από αυτή ή συλληφθούν από τις αρχές, η οργάνωση ως οντότητα θα συνεχίζει να υφίσταται και να επιτελεί τις λειτουργίες της. Γίνεται έτσι αντιληπτό, πως η πραγματοπαγής υπόσταση συνιστά ένα εμπειρικό μέγεθος, που θα πρέπει κάθε φορά να κριθεί και να αναγνωρισθεί (Ορφανίδης, 2021:41). Πραγματοπαγή υπόσταση δύναται να έχει τόσο μια εγκληματική οργάνωση που φέρει αυστηρή, κάθετη, ιεραρχική οργάνωση, όσο και μία με οριζόντια

οργάνωση, αρκεί να εντοπίζεται σαφής υποταγή της προσωπικότητας και της βούλησης εκάστου μέλους στο σύστημα λειτουργίας της οργάνωσης. Στην ουσία η έννοια «επιχειρησιακά», έχει διττή σημασία, ανάλογα με την κάθε *in concreto* περίπτωση. Από τη μία υποδηλώνει την εγκληματική οργάνωση ως «επιχείρηση» και από την άλλη υποδηλώνεται η στρατιωτική δομή της οργάνωσης (Παπουτσιδάκης, 2022:84)

Περαιτέρω η οργάνωση, θα πρέπει να διακρίνεται για την διαρκή εγκληματική της δράση. Ο όρος εγκληματική, προστέθηκε με τον Ν.4619/2019 και αποτελεί στοιχείο που θεμελιώνει το αξιόποινο. Υποδηλώνει, ότι δεν αρκεί η εγκληματική οργάνωση να είναι απλά συγκροτημένη και έτοιμη προς διάπραξη εγκλημάτων, αλλά θα πρέπει να έχει ήδη κάνει αισθητή την παρουσία της στον έξω κόσμο, με ήδη διαπραχθείσες, από τα μέλη της, αξιόποινες πράξεις, όχι απαραίτητως από εκείνες των επιδιωκόμενων κακουργημάτων, μη αποκλεισμένων, εξάλλου, και των πλημμελημάτων, σε βάθος χρόνου.

Επιπλέον η ίδια η οργάνωση, ως οντότητα, θα πρέπει να επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων, και όχι το κάθε μέλος χωριστά. Αυτό υποδηλώνεται από την φράση «που επιδιώκει», που συνιστά στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης, σε αντικατάσταση της φράσης «και επιδιώκει». Ο αυτοτελής και ανεξάρτητος σκοπός της οργάνωσης, υπερβαίνει τις επιμέρους επιδιώξεις των μελών. Επομένως, με εξαίρεση τα ιδρυτικά μέλη, που θα πρέπει να έχουν δόλο σκοπού, στα υπόλοιπα μέλη της οργάνωσης αρκεί να συντρέχει και ο ενδεχόμενος δόλος ή άμεσος δόλος β' βαθμού σε σχέση με τα επιδιωκόμενα από την οργάνωση κακουργήματα (Ορφανίδης, 2021:46), Θα πρέπει ωστόσο να αποδεικνύεται αντικειμενικά η προσωπική συμβολή του εκάστοτε υπαιτίου μέσω των λοιπών στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος, ιδίως του στοιχείου του «δομημένου» της οργάνωσης (Παπουτσιδάκης, 2022:92).

Ως προς τους τρόπους τέλεσης του εγκλήματος του άρθρ. 187 παρ. 1 ΠΚ, το έγκλημα θεωρείται υπαλλακτικά μικτό, καθ' όσον το άρθρο προβλέπει την τυποποίηση δύο μορφών τελέσεως του εγκλήματος, ήτοι αφενός την συγκρότηση της εγκληματικής οργάνωσης και αφετέρου την ένταξη μέλους σε μία ήδη συσταθείσα εγκληματική οργάνωση. Τούτου σημαίνοντος ότι σε περίπτωση που ο συγκροτήσας την οργάνωση ενταχθεί σε αυτήν ως μέλος, το έγκλημα θα τελείται μία φορά και δεν θα υφίσταται συρροή εγκλημάτων. Επιπλέον συνιστά διακεκριμένη παραλλαγή του βασικού εγκλήματος της συμμορίας κατ' άρθρ. 187 παρ.3 ΠΚ.

Συγκρότηση εγκληματική οργάνωσης είναι η καθοδηγητική και κατευθυντήρια συμβολή στην δημιουργία της (Κοτσαλής, 2015:554), με άλλα λόγια η υλοποίηση της ιδέας για τη δημιουργία του συγκεκριμένου μορφώματος. Ο συγκροτήσας την οργάνωση θα πρέπει να

έχει την ικανότητα λήψης ουσιωδών, για την υπόσταση και την λειτουργία της οργάνωσης, αποφάσεων. Το έγκλημα της συγκρότησης είναι στιγμιαίο, θα πρέπει να θεωρείται όμως τετελεσμένο, όχι όταν απλά έχει συγκροτηθεί η οργάνωση, αλλά όταν έχει εξωτερικεύσει την εγκληματική της δράση, έχει τελέσει, δηλαδή, ορισμένα εγκλήματα, ώστε να γίνεται αντιληπτή ως οντότητα, με αποτύπωμα της δράσης της στον εξωτερικό κόσμο.

Ως προς την ένταξη μέλους σε οργάνωση, η έννοιά της θα πρέπει να διαχωρισθεί από την συμμετοχή του τρίτου-εξωτερικού προσώπου, που στηρίζει έμπρακτα την δράση της οργάνωσης, αλλά δεν αποτελεί μέλος της. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι το μέλος της οργάνωσης συνδέεται οργανικά με αυτήν, βρίσκεται δηλαδή σε μια διαρκή ετοιμότητα παροχής των υπηρεσιών του στην οργάνωση, οποτεδήποτε του ζητηθεί (Ορφανίδης, 2021:51). Αυτή η διαρκής ετοιμότητα, δίνει ιδιαίτερη απαξία στην συμπεριφορά του. Επειδή, όπως προαναφέρθηκε, η οργανωτική δομή της οργάνωσης, υπερισχύει έναντι των προσωπικοτήτων των μελών της, δεν είναι απαραίτητο τα μέλη αυτής να γνωρίζονται προσωπικά ή να επικοινωνούν μεταξύ τους, αρκεί το καθένα να έχει διακριτό ρόλο με ενεργητική συμμετοχή σε αυτή, να έχει ενταχθεί δηλαδή και να έχει αναλάβει καθήκοντα σε εξωτερικευθείσα εγκληματική δράση. Πρόκειται για έγκλημα διαρκές, δηλαδή τελείται καθ' όλη τη διάρκεια της συμμετοχής του μέλους στην οργάνωση μέχρι την εξάρθρωση της τελευταίας ή την διάλυσή της ή την αποχώρηση του μέλους από αυτήν (Ορφανίδης, 2021:63).

3.3.2 Η διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης (187 παρ.2 Π.Κ.).

Μία ιδιαίτερα διακεκριμένη παραλλαγή, συνιστά η διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, η οποία ως αυτοτελής αξιόποινη πράξη, έχουσα ιδιαίτερη απαξία, προστέθηκε στο άρθρ, 187, στην τρίτη παράγραφο, αρχικά με τον Ν. 3875/2010, εφοδιασμένη με ένα ιδιαίτερος αυστηρό πλαίσιο απειλούμενης ποινής, με ελάχιστο όριο, κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. Στη συνέχεια με τον Ν. 4619/2019, το αδίκημα μεταφέρθηκε στην δεύτερη παράγραφο, με πλαίσιο ποινής, κάθειρξη πέντε έως δεκαπέντε ετών. Ως διεύθυνση νοείται η καθοδηγητική θέση του δράστη στη δομή της οργάνωσης. Ο διευθύνων την οργάνωση, φέρει ταυτόχρονα και την ιδιότητα του μέλους, αποκλεισμένου έτσι κάποιου τρίτου-εξωτερικού. Ο διευθύνων, συνιστά τον ιθύνοντα νου της οργάνωσης (Λίβος, 2015:317). Αποτελεί την κινητήριο δύναμη αυτής, αποδίδοντας νόημα στον λόγο ύπαρξης και δράσης της οργάνωσης, προσδιορίζοντας τον τρόπο λειτουργίας της στο εσωτερικό της, αλλά και την εξωτερική πολιτική της και τελώντας σε μια διαρκή σχέση ανταπόκρισης και προσφοράς προς όφελος της οργάνωσης

(Ορφανίδης, 2021:66). Είναι το πρόσωπο εκείνο που διατάσσει, καθοδηγεί και εποπτεύει τα μέλη της οργάνωσης για την επίτευξη των στόχων της και των εγκληματικών σκοπών της. (Λίβος, 2015:315). Η ύπαρξη διευθύνοντος ή μη σε μία οργάνωση, καθορίζεται από το σύστημα λειτουργίας της ίδιας της οργάνωσης και δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη διευθύνοντα σε κάθε εγκληματική οργάνωση. Άλλες οργανώσεις φέρουν κάθετη-ιεραρχική οργάνωση, όπου και είναι λογική η πιθανότητα ύπαρξης διευθύνοντα, υπάρχουν όμως και μορφές οργανωμένου εγκλήματος που λειτουργούν με βάση την οριζόντια οργάνωση, τα επονομαζόμενα δίκτυα, όπου κυριαρχεί η συνεργασία μεταξύ των μελών τους, ασχέτως της ύπαρξης ορισμένων μελών που απλά συντονίζουν την δράση των υπολοίπων μελών.

Γενικά, η διάταξη του άρθρ. 187 παρ.2, δέον να ερμηνεύεται συσταλτικά και να εφαρμόζεται προσεκτικά και μόνο τότε, *«όταν το εννοιολογικό της περιεχόμενο συνάγεται με τέτοιο τρόπο, ώστε σε αυτή να περιγράφεται με ασφάλεια (lex certa), ορισμένη εμπειρικά διαπιστώσιμη συμπεριφορά, σημαντικά βλαπτικότερη από κοινωνικοηθική άποψη»* (Λίβος, 2015:316), η οποία διαφέρει ποιοτικά από άλλες μορφές συμμετοχικής δράσης και ιδίως την ηθική αυτουργία, διότι η «διεύθυνση» ως αξιόποινη συμπεριφορά, μπορεί στην πράξη να είναι εξαιρετικά δυσαπόδεικτη, το δε πλαίσιο ποινής που απειλείται για αυτήν, αυστηρό.

3.3.3. Η συμμορία (άρθρ. 187 παρ.3)

Στην παράγραφο αυτή, τυποποιείται το βασικό έγκλημα της συμμορίας, με σκοπό διάπραξης στον μεν εδάφιο α' κακουργημάτων, στο δε εδάφιο β' πλημμελημάτων. Με την θέση σε ισχύ του νέου Π.Κ. (Ν.4619/20219), αντικαταστάθηκε ο προϋπάρχων όρος «ενώνεται» με τον όρο «οργανώνεται», διότι με την παλαιά διατύπωση δημιουργήθηκαν ερμηνευτικά προβλήματα, καθ' όσον δημιουργούνταν η εντύπωση πως η «οργάνωση» αποτελούσε στοιχείο μόνο του άρθρ. 187 παρ.1, Με την αντικατάσταση που επήλθε, αποτυπώθηκε πλέον στον νόμο, πως προαπαιτούμενο της στοιχειοθέτησης του βασικού εγκλήματος της συμμορίας, αποτελεί όχι μόνο η απλή σύμπτωση βουλήσεων και η συμφωνία για διάπραξη κακουργήματος ή πλημμελήματος αλλά απαιτείται επιπλέον και η σύσταση οργάνωσης, με στοιχειώδη έστω υποδομή, ποιοτικώς κατώτερη βέβαια από αυτήν της εγκληματικής οργάνωσης του άρθρ. 187 παρ.1., αλλά αντικειμενικά πρόσφορη, ώστε μέσω αυτής, τα μέλη της να μπορούν να διαπράξουν τα επιδιωκόμενα εγκλήματα. Ουσιώδες και προσδιοριστικό στοιχείο της οργάνωσης της συμμορίας, αποτελούν οι διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της, με άλλα λόγια δομείται, μέσω μιας προσωποπαγούς υπόστασης. Αν οι σχέσεις μεταξύ των μελών της διασπασθούν (π.χ. σύλληψη κάποιου μέλους ή αποχώρηση αυτού), η λειτουργία της

συμμορίας αποδυναμώνεται, σε αντίθεση με την εγκληματική οργάνωση του άρθρ. 187 παρ.1, όπου κομβικό ρόλο έχει το οργανωτικό σύστημα λειτουργία και όχι η προσωπικότητα του κάθε μέλους, το οποίο δύναται να είναι και αντικαταστατό (Ορφανίδης, 2021:73). Την συμμορία συνιστούν δύο τουλάχιστον άτομα, τα οποία τελούν σε μία διαρκή σχέση ανταπόκρισης και παροχής υπηρεσιών, προκειμένου να υλοποιηθεί ο σκοπός σύστασης της συμμορίας. Η διάρκεια της συμμορίας, μπορεί να είναι εξ αρχής προσδιορισμένη, δύναται όμως να είναι και απροσδιόριστη ή μη επαρκώς προσδιορισμένη (Ορφανίδης, 2021:74). Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα πως η συμμορία, σε σχέση με την συναυτουργία ή την συνέργεια για την τέλεση εγκλήματος, συνιστά μία ποιοτικά ανώτερη και εξέχουσα οργάνωση ατόμων, γι' αυτό και ο νομοθέτης την ανήγαγε σε αυτοτελές έγκλημα. Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, απαιτεί δόλο οποιουδήποτε βαθμού, κατ' ουσία όμως τα μέλη θα πρέπει να έχουν δόλο σκοπού ως προς τη διάπραξη των κακουργημάτων.

3.3.4. Οι υποστηρικτικές πράξεις (άρθρ. 187 παρ.4)

Η παράγραφος 4 του άρθρου 187 προστέθηκε με τον Ν.4637/2019, προς εναρμόνιση με τις επιταγές τηςκ ΑΠΠ/2008/841/ΔΕΥ και περιλαμβάνει την αναγωγή σε αυτοτελές έγκλημα και την ποινικοποίηση υποστηρικτικών ή περιφερειακών συμπεριφορών, τρίτων προσώπων που δεν έχουν ενταχθεί οργανικά στους κόλπους της εγκληματικής οργάνωσης και δεν αποτελούν μέλη αυτής. Οι συμπεριφορές αυτές βοηθούν την οργάνωση να πραγματοποιήσει τους εγκληματικούς της στόχους και συνίστανται στην παροχή πληροφοριών ή υλικών μέσων (περιουσιακά στοιχεία, κινητά ή ακίνητα), στη στρατολόγηση νέων μελών και σε κάθε μορφή χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων της. Ανάλογη πρόβλεψη εντοπίζεται και στη Σύμβαση του Παλέρμο (Παπουτσιδάκης, 2022:93). Παρατηρείται εδώ, μια οριζόντια και όμοια ποινική αντιμετώπιση διαφορετικών μορφών συμπεριφοράς, που είναι δυνατό να έχουν και διαφορετική απαξία, με την οποία τίθεται η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, υπό αμφισβήτηση. Ορθότερο θα ήταν ο νομοθέτης, να εξαρτήσει το αξιόποινο της συμπεριφοράς και κατ' επέκταση και την επιβολή ποινής, από την προσφορότητα των υποστηρικτικών πράξεων να στηρίξουν την ύπαρξη, τη διεύρυνση, τη δομή ή την επιχειρησιακή λειτουργικότητα της οργάνωσης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2019:137). Θα πρέπει οι πράξεις διευκόλυνσης να κατευθύνονται, όχι στα μέλη της οργάνωσης ατομικώς αλλά συνολικά στην οργάνωση και ο τρίτος να γνωρίζει (άμεσος δόλος α' ή β' βαθμού), ότι με τις πράξεις του διευκολύνει ή υποβοηθά την οργάνωση στην υλοποίηση των εγκληματικών της δραστηριοτήτων. Πρόκειται για αδίκημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης.

Γίνεται αντιληπτό, ότι πρόκειται ουσιαστικά για μια «αυτουργοποίηση», κλασσικών πράξεων συνέργειας. Η αναγνώριση αυτοτελούς αυτουργικής ευθύνης στον υποστηρικτή, σχετίζεται αφενός μεν με την ιδιαίτερη απαξία που χαρακτηρίζει τις υποστηρικτικές πράξεις, λόγω της συμβολής τους στην εδραίωση του οργανωμένου εγκλήματος, αφετέρου με την θέληση του νομοθέτη να αποσυνδέσει το αξιόποιο από την υποχρέωση να συντρέχουν οι προϋποθέσεις σχετικά με τη συμμετοχή (Λίμα, 2022:130), όπως είναι η ύπαρξη άδικης κύριας πράξης ή να διασφαλίσει ότι οι υποστηρικτικές πράξεις θα τιμωρούνται ακόμα και στο στάδιο της απόπειρας, κάτι που δεν συμβαίνει με τις γενικές διατάξεις περί συνέργειας.

3.4 Ευνοϊκά μέτρα (άρθρ.187Γ Π.Κ.)- Μάρτυρες του Στέμματος

Υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, γινόταν για λόγους για «μέτρα επιείκειας», τα οποία εισήχθησαν το πρώτον, στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν.Δ. 743/1970 περί ναρκωτικών και τα οποία μέτρα εξασφάλιζαν ευνοϊκότερη ποινική μεταχείριση σε όσους δράστες συνέβαλαν στην εξάρθρωση εγκληματικής οργάνωσης που δραστηριοποιούνταν στην διακίνηση των ναρκωτικών. Στη συνέχεια, προκειμένου, να μην αφήνεται υπόνοια σχετικά με την ορθή απονομή της δικαιοσύνης αναφορικά με την χρήση του όρου «επιείκεια», ο όρος μετονομάστηκε σε «ευνοϊκά μέτρα» και συναντάται στους ειδικούς ποινικούς νόμους περί ναρκωτικών (Ν.4139/2013), στην νομοθεσία περί του οργανωμένου εγκλήματος (άρθρ. 187Γ Π.Κ.) αλλά και στα εγκλήματα διαφθοράς (263^Α Π.Κ.).

Αναφορικά με το οργανωμένο έγκλημα, τα ευνοϊκά μέτρα εισήχθησαν αρχικά, με το άρθρ. 2 του Ν.2928/2001 και προβλέπονταν στο αρθρ. 187Β του πΠΚ. Με την θέση σε ισχύ του νέου Π.Κ. (Ν.4619/2019), τα ευνοϊκά μέτρα εντάσσονται πλέον στο άρθρ. 187Γ Π.Κ., το οποίο και περιλαμβάνει μία σειρά μέτρων, η εφαρμογή των οποίων εξασφαλίζει είτε την ατιμωρησία, είτε την ποινική ασυλία (immunity) είτε την ευνοϊκότερη ποινική μεταχείριση σε δράστες-μέλη εγκληματικών, τρομοκρατικών οργανώσεων, αλλά και συμμοριών, οι οποίοι με τις ουσιώδεις πληροφορίες που παρέχουν στις διωκτικές αρχές, συμβάλλουν είτε στην εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης είτε στην πρόληψη διάπραξης ενός από τα σχεδιαζόμενα εγκλήματα εκ μέρους αυτής.

Στην ουσία πρόκειται για τον θεσμό του μάρτυρα του στέμματος, ο οποίος έχει τις ρίζες του στο αγγλοσαξωνικό δίκαιο, όπου και συναντώνται οι όροι «witness of the crown» και «kings evidence» (Τερλεξή, 2022:8), η βάση του οποίου βρίσκεται στην διαπραγμάτευση των αντίπαλων μερών (δράστη-κατηγορούσα αρχή), με σκοπό την πάταξη της βαριάς και οργανωμένης εγκληματικότητας. Αν και ο θεσμός επικρίθηκε διότι μέσω αυτού προτάσσεται

η αρχή της σκοπιμότητας, έναντι της αρχής της νομιμότητας και της υποχρεωτικής δίωξης των εγκλημάτων κατ' άρθρ. 43 Κ.Π.Δ, εν τούτοις υιοθετήθηκε και εδραιώθηκε και στο ελληνικό ποινικό σύστημα, ως μέτρο αντεγκληματικής πολιτικής για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των ως άνω εγκληματικών φαινομένων.

Τα μέτρα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την υποχρεωτική απαλλαγή από την ποινή, εφόσον έχει ήδη ασκηθεί η ποινική δίωξη και η υπόθεση οδεύει στο ακροατήριο, σε μέλος (ή ακόμη και διευθύνοντα) εγκληματικής, τρομοκρατικής οργάνωσης αλλά και συμμορίας, εάν αναγγείλει στις αρχές κάποιο από τα σχεδιαζόμενα εγκλήματα και επιτευχθεί με τον τρόπο αυτό η πρόληψη και η αποτροπή του ή παράσχει ουσιώδεις και σημαντικές πληροφορίες που συμβάλλουν ουσιωδώς στην εξάρθρωση της οργάνωσης (άρθρ. 187Γ παρ.1 εδ.α'). Το υπό κρίση πρόσωπο, θα πρέπει να μην έχει τελέσει κανένα από τα επιδιωκόμενα εγκλήματα της εγκληματικής οργάνωσης, είτε ως φυσικός αυτουργός ή συναυτουργός είτε ως συμμετοχος. Αν δεν έχει ακόμη ασκηθεί η ποινική δίωξη, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, απέχει από την άσκησή της, με αιτιολογημένη διάταξή του, και υποβάλλει την δικογραφία στον εισαγγελέα εφετών (άρθρ. 187Γ παρ.1 εδ.β').

Η αναγγελία στην αρχή, μπορεί να είναι έγγραφη ή προφορική και μπορεί να λάβει χώρα μέχρι και την αμετάκλητη εκδίκαση της υπόθεσης, αρκεί οι πληροφορίες να δοθούν εγκαίρως, σε προγενέστερο χρόνο της τέλεσης του σχεδιαζόμενου εγκλήματος, ώστε να δύνανται οι διωκτικές αρχές να οργανώσουν επιτυχέστερα το επιχειρησιακό τους σχέδιο και να καταστεί δυνατή η πρόληψη της διάπραξης και ενδεχομένως η σύλληψη των δραστών.

Ως αρχή νοείται, κυρίως, η αστυνομική και εισαγγελική αρχή, αλλά μπορεί να είναι και ο ανακριτής ή ο δικαστής. Η αναγγελία στην αρχή δύναται να γίνει με πρωτοβουλία του ίδιου του κατηγορουμένου, μπορεί όμως να λάβει χώρα και κατόπιν προτροπών και παραιnéσεων από τα όργανα των αρχών απονομής δικαιοσύνης (Ορφανίδης, 2021:102). Οι παρεχόμενες, μέσω της αναγγελίας, πληροφορίες θα πρέπει να είναι ουσιώδεις και να εισφέρουν επιπλέον στοιχεία στα ήδη υπάρχοντα και συλλεχθέντα από τις έρευνες των αρχών, έτσι ώστε αν αξιοποιηθούν σωστά να μπορέσουν να οδηγήσουν στην πρόληψη της διάπραξης ενός τουλάχιστον από τα σχεδιαζόμενα εγκλήματα ή στην εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης. Παράδειγμα ουσιωδών πληροφοριών συνιστούν, ο ακριβής τόπος και χρόνος στον οποίο πρόκειται να λάβει χώρα το έγκλημα, ο προσδιορισμός των θυμάτων-στόχων της οργάνωσης, τα μέσα και ο τρόπος τέλεσης των σχεδιαζόμενων εγκλημάτων, ο σχεδιασμός και ο τρόπος δράσης της οργάνωσης (Ορφανίδης, 2021:103).

Σε περίπτωση που ο αναφέρων είναι και υπαίτιος, έχοντας τελέσει κάποιο από τα επιδιωκόμενα αδικήματα, δεν απαλλάσσεται από την ποινή, αλλά του επιβάλλεται από το

δικαστήριο μειωμένη ποινή κατ' άρθρ. 83 Π.Κ., με τη δυνατότητα χορήγησης σε αυτόν αναστολή εκτέλεσης της ποινής, εφόσον συνεκτιμηθούν ορισμένα κριτήρια και ιδίως η έκταση της συμμετοχής του υπαιτίου στην οργάνωση και ο βαθμός συμβολής του στην εξάρθρωσή της (άρθρ. 187 παρ.2). Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί, η διεύρυνση που δόθηκε, με τον Ν. 4619/2019, στη δυνατότητα χορήγησης αναστολής εκτέλεσης της ποινής από το δικαστήριο, εφόσον απαλείφθηκε η φράση «σε εξαιρετικές περιπτώσεις» η οποία υπήρχε στο προϊσχύσαν άρθρο. Ο νομοθέτης προχώρησε στην τροποποίηση αυτή, προκειμένου τα ευνοϊκά μέτρα να καταστούν περισσότερο δελεαστικά για τα μέλη των εγκληματικών οργάνωσεων τα οποία εφόσον γνωρίζουν ότι έχουν τη δυνατότητα να αποφύγουν την φυλάκιση, είναι πιθανότερο να επιλέξουν ευκολότερα να συνεργαστούν με τις αρχές (Τερλεξή, 2022:37).

Τα ευνοϊκά μέτρα, δεν αφορούν βέβαια μόνο στα μέλη της εγκληματικής οργάνωσης, αλλά και σε τρίτα πρόσωπα-θύματα από τις δράσεις αυτής, τα οποία εμπλέκονται και τα ίδια σε τομείς που δραστηριοποιείται συνήθως το οργανωμένο έγκλημα, δηλαδή στην παράνομη διακίνηση αλλοδαπών προσώπων και στην πορνεία. Έτσι, αν κάποιο από τα παραπάνω πρόσωπα προχωρήσει σε καταγγελία των αξιοποιώνων πράξεων που τελέστηκαν εις βάρος τους από την εγκληματική οργάνωση, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών έχει τη δυνατότητα να απόσχει προσωρινά από την ποινική δίωξη (μετά από έγκριση του εισαγγελέα εφετών) για παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών και περί εκδιδομένων με αμοιβή προσώπου, μέχρι της εκδόσεως αμετακλήτου αποφάσεως για τις καταγγελθείσες πράξεις (άρθρ. 187Γ παρ.3). Προστασία παρέχεται, τέλος και στους αλλοδαπούς που προβαίνουν σε καταγγελία αξιοποιώνων πράξεων που τελέστηκαν από εγκληματική οργάνωση, αναστέλλοντας για αυτούς την διαδικασία διοικητικής απέλασής τους και χορηγώντας τους άδεια διαμονής, μέχρι της εκδόσεως αμετακλήτου αποφάσεως για τις καταγγελθείσες πράξεις (άρθρ. 187Γ παρ.4)

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, πως όσοι μάρτυρες-μεταμεληθέντες συμβάλλουν στην πάταξη της οργανωμένης εγκληματικότητας, δέον να εφαρμόζεται επί αυτών και το άρθρ. 218 παρ.1 του Κ.Π.Δ., σχετικά με τα μέτρα προστασίας μαρτύρων, έτσι ώστε να προφυλάσσονται αποτελεσματικά από μέτρα αντεκδίκησης και εκφοβισμού. Μάλιστα, η ανάγκη αντιμετώπισης της συγκεκριμένης περίπτωσης, υπαγόρευσε αρχικά και σε ένα πρώτο επίπεδο, την εγκαθίδρυση της έννοιας του προστατευόμενου μάρτυρα (Ανδρουλάκης, 2020:473).

3.5 Αξιολόγηση των ποινικών διατάξεων του άρθρ. 187 Π.Κ.

Από την καταγραφή που επιχειρήθηκε παραπάνω, σχετικά με την νομοθετική αντιμετώπιση του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος, καταδεικνύεται η αμηχανία του νομοθέτη απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα και στην προσπάθεια του να το τυποποιήσει ποινικά αλλά και αποτελεσματικά. Αυτό γίνεται φανερό πρωτίστως από τις αλλεπάλληλες, συγκυριακές και πρόχειρες τροποποιήσεις που έχει υποστεί η νομοθεσία περί του οργανωμένου εγκλήματος την τελευταία εικοσαετία και καθρεφτίζει τον τρόπο με τον οποίο νομοθετεί η Πολιτεία, γενικότερα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Ποινικός Κώδικας. Σε λιγότερο από πέντε χρόνια, υπέστη με τρεις νόμους γύρω στις 200 τροποποιήσεις. Δεν νοείται, ένα κεντρικό νομοθέτημα να αλλοιώνεται τόσο πολύ, σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα (Χαραλαμπίκης, 2024). Οι συχνές και εκτεταμένες αλλαγές δημιουργούν ανασφάλεια δικαίου στους πολίτες και μια δαιδαλώδη νομολογιακή πραγματικότητα.

Ειδικότερα, αναφορικά με το άρθρ. 187 Π.Κ. και την ιστορική του εξέλιξη μέσα από την νομοθεσία, μέχρι και σήμερα, παρατηρείται πως ο νομοθέτης αποφεύγει συστηματικά, να εντάξει το οικονομικό όφελος ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω αδικήματος. Στο Ν. 2928/2001, δεν αναφερόταν καθόλου το οικονομικό όφελος, στον Ν.3875/2010 (με τον οποίο κυρώθηκε και η Σύμβαση του Παλέρμο), το οικονομικό όφελος προέκυπτε έμμεσα, ως επιβαρυντική περίσταση (άρθρ. 187 παρ.6 Π.Κ.). Ήδη με την θέση σε ισχύ του νέου Ποινικού Κώδικα (Ν.4619/2019), το οικονομικό όφελος ως επιβαρυντική περίσταση έχει εξαλειφθεί τελείως για τις εγκληματικές οργανώσεις, παραμένοντας σε ισχύ μόνο για τις περιπτώσεις των συμμοριών και μόνο για τη διάπραξη πλημμελήματος (άρθρ. 187 παρ. 3 εδ.β'). Κι όμως το στοιχείο του επιδιωκόμενου πορισμού αθέμιτου οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, είναι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος, που κατά τη Σύμβαση του Παλέρμο πρέπει να συνοδεύει την τυποποίηση του στις εθνικές έννομες τάξεις των συμβληθέντων κρατών (Καϊάφα- Γκμπάντι, 2005:1445), διότι αποτελεί ειδοποιό διαφορά της εγκληματικής οργάνωσης (Τζαννετής, 2001:1016), έναντι άλλων μορφών οργανωμένου εγκλήματος που δεν κατατείνουν στο προσπορισμό οικονομικού ή άλλου οφέλους, όπως είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις ή άλλους είδους οργανώσεις και μορφώματα. Αυτή η ποιοτική διαφορά της δράσης της εγκληματικής οργάνωσης έναντι άλλων εγκληματικών φαινοτύπων, έγκειται στον επιχειρηματικό και πραγματοπαγή χαρακτήρα της οργάνωσης (Χλούπης, 2020:541). Στην περίπτωση της

εγκληματικής οργάνωσης, έχουμε να κάνουμε με μία οικονομική επιχείρηση (Λίβος, 2007:147). Κανένα προληπτικό ή κατασταλτικό δεν θα μπορέσει μακροπρόθεσμα να αποδώσει, αλλά αντίθετα θα παραμένει αποσπασματικό, εάν δεν ληφθεί υπόψη το οργανόγραμμα λειτουργίας μίας εγκληματικής επιχείρησης και αν δεν επέλθει μία κατανόηση της εφοδιαστικής αλυσίδας του εγκλήματος, η οποία και θα οδηγήσει στην επιλογή των πιο κατάλληλων και αποτελεσματικών μέτρων κατά της εγκληματικής αυτής δράσης (Λίβος, 2007:169). Ο επιχειρηματικός χαρακτήρας του οργανωμένου εγκλήματος, δεν έχει να κάνει μόνο με τη δομή του, αλλά παραπέμπει τόσο στη δράση όσο και στους τιθέμενους στόχους των οργανώσεων, αφορά το χαρακτήρα της οργάνωσης εν συνόλω (Χλούπης, 2020:541). Για τον Έλληνα νομοθέτη όμως κοινωνική απαξία έχουν οι πράξεις των εγκληματικών οργανώσεων, όχι κατ' ανάγκη οι στόχοι, γι' αυτό και επέλεξε, σύμφωνα με το άρθρ. 34 της Σύμβασης του Παλέρμο, την επί το αυστηρότερον προσαρμογή της νομοθεσίας για την επίτευξη των σκοπών της Σύμβασης, χωρίς να συμπεριλάβει ως συστατικό στοιχείο την επιδίωξη πορισμού οικονομικού οφέλους, διευρύνοντας με τον τρόπο αυτόν, ανεπίτρεπτα, το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης (Χλούπης, 2020:542). Και μπορεί στην τρίτη παράγραφο του ως άνω άρθρου να ορίζεται ότι : *«Κάθε Κράτος Μέρος μπορεί να υιοθετεί μέτρα σοβαρότερα ή αυστηρότερα από αυτά που προβλέπονται στη Σύμβαση, για την πρόληψη και καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος»*, παρέχοντας την ευχέρεια σε κάθε συμβαλλόμενο κράτος να λαμβάνει τα αναγκαία νομοθετικά μέτρα προς εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση, όχι όμως και την ευχέρεια υιοθέτησης διαφορετικού εννοιολογικού προσδιορισμού της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτή προσδιορίζεται δεσμευτικά στο άρθρ. 2 της Σύμβασης, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα, χωρίς να έχει διατυπωθεί οποιαδήποτε επιφύλαξη ως προς το άρθρο 2 της Σύμβασης (Χλούπης, 2020:546). Η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη, ίσως έγινε λόγω ιστορικών συγκυριών. Η ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή που κύρωσε τη Σύμβαση του Παλέρμο, άρχισε τις εργασίες της το έτος 2006, ενώ εκκρεμούσε η δίκη της 17 Νοέμβρη, ενώ κατά την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα, εκκρεμούσε η δίκη της Χρυσής Αυγής.

Γενικά, η εργαλειοποίηση του ποινικού δικαίου προς εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων, αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο στην ελληνική πραγματικότητα. Ο Ι. Μανωλεδάκης θεωρούσε *«όχι φυσιολογική αλλά παθολογική την διαπλοκή του ποινικού δικαίου με την πολιτική αφού μεταφέρει το ποινικό δίκαιο από το χώρο αναζήτησης του κοινού καλού...στο χώρο των ιδιοτελών στόχων των πολιτικών ομάδων»* (Μανωλεδάκης, 2002:182).

Υπό το πρίσμα αυτό, έλαβαν χώρα και ορισμένες τροποποιήσεις κρίσιμων διατάξεων του άρθρ. 187 Π.Κ. Ειδικότερα, με τον Ν.4908/2022 (Μέτρα αντιμετώπισης της οπαδικής βίας,

ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των λεσχών φιλάθλων, αθλητικός εθελοντισμός, πνευματικός αθλητισμός, ηλεκτρονικός αθλητισμός (e-sports), εργασιακός αθλητισμός, άλλες διατάξεις για τον εκσυγχρονισμό της αθλητικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις), τροποποιήθηκε το άρθρ. 187 Π.Κ., χωρίς οποιαδήποτε προηγούμενη διαβούλευση και χωρίς προσήκουσα επιστημονική και κοινοβουλευτική επεξεργασία, συνεπώς κατά παράβαση των κανόνων καλής νομοθέτησης και για λόγους επικοινωνιακής πολιτικής.

Ειδικότερα: α) προστέθηκε στο δεύτερο εδάφιο της παρ. 3 αναφορά στα έννομα αγαθά της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της περιουσίας και β) προστέθηκε παράγραφος 6, η οποία προέβλεπε την μη αναστολή και μετατροπή της ποινής που επιβάλλεται για τις αξιόποινες πράξεις του συγκεκριμένου άρθρου καθώς και τη μη χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος σε τυχόν ασκηθείσα έφεση (Στυλιανίδου, 2022).

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4098/2022: η προσθήκη των αδικημάτων κατά της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της περιουσίας στην τυποποίηση του εγκλήματος της συμμορίας λαμβάνει χώρα *“διότι τα συγκεκριμένα αδικήματα, όταν τελούνται με μορφή πολυπρόσωπη, δεδομένης της ιδιαίτερης ποινικής τους απαξίας και των ειδικών περιστάσεων υποδομής και οργανωμένης δράσης, εγκυμονούν σημαντικό κίνδυνο διασάλευσης της δημόσιας ασφάλειας και κοινωνικής ειρήνης”* (Αιτ. Εκθ. Ν.4098/2022: 68-69), ενώ και η πρόβλεψη για μη αναστολή, μη μετατροπή και μη χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος στην έφεση για τα κακουργήματα ή τα πλημμελήματα του άρθρου 187 προβλέπεται *«λόγω της μείζονος ποινικής απαξίας των εν λόγω αδικημάτων αλλά και της ανάγκης αποτροπής των δραστών από την τέλεση τέτοιων πράξεων. Το όφελος της ρύθμισης έγκειται στη βελτιστοποίηση της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας και κοινωνικής ειρήνης»* (Αιτ. Εκθ. Ν.4098/2022: 103). Οι επίμαχες ως άνω τροποποιήσεις αποτελούν γνήσιο παράδειγμα και έκφανση του λεγόμενου ποινικού λαϊκισμού, εδράζονται στην κοινωνική απαίτηση για επίδειξη σκληρότητας και μηδενικής ανοχής απέναντι στο έγκλημα και στην πεποίθηση ότι η αυστηροποίηση των ποινών και η διόγκωση του πραγματικού έκτισης αυτών συμβάλλουν στην μείωση της εγκληματικότητας. Με τον τρόπο αυτό, οι ποινικές μεταρρυθμίσεις δεν σχετίζονται καθόλου με την επιστημονική και εμπειρική τους ορθότητα, αλλά εξυπηρετούν κυρίως επικοινωνιακούς και (μικρο)πολιτικούς σκοπούς (Πέτρου, 2024) εξαιτίας του ιδεολογικού στίγματος του «τιμωρητισμού», που τις διαπνέει, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις σύγχρονες αντιλήψεις για την αντεγκληματική πολιτική, την προστασία του πολίτη από την κατάχρηση της ποινικής καταστολής και την εφαρμογή της αρχής του κράτους δικαίου.

Πρόκειται για διατάξεις που προκάλεσαν σωρεία αντιδράσεων και επικρίσεων από ολόκληρη την νομική κοινότητα (οι Δικηγορικοί Σύλλογοι της Χώρας, προχώρησαν σε αποχές διαρκείας των μελών τους από ποινικές δίκες πρώτου βαθμού, στις οποίες υπήρχε κατηγορία για παράβαση του άρθρου 187 ΠΚ, πλημμεληματικού ή κακουργηματικού χαρακτήρα), καθ' όσον έρχονται σε αντίθεση με το φιλελεύθερο πνεύμα του ποινικού δικαίου, εφ' όσον διευρύνουν ανεπίτρεπτα το περιεχόμενο του άρθρ. 187 και αυστηροποιούν τις ποινές, ενώ παράλληλα θέτουν σε κίνδυνο θεμελιώδεις αρχές, όπως το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου και την αρχή της αναλογικότητας. Ειδικά η προσθήκη της παρ. 6 στο άρθρ. 187 Π.Κ., περί της μη χορήγησης αναστολής, τόσο από το πρωτοβάθμιο, όσο και από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, επικρίθηκε έντονα διότι προσκρούει σε πλήθος θεμελιωδών αρχών. Ενδεικτικά, βάλλει κατά του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου που προστατεύεται με το Σύνταγμα, μετατρέποντας ανεπίτρεπτα το πρόσωπο του κατηγορουμένου σε μέσο άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής. Επίσης παραβιάζει τόσο την αρχή της αναλογικότητας, αφού επιτρέπει την χορήγηση αναστολής σε αδικήματα μεγαλύτερης απαξίας και για τα οποία έχει επιβληθεί μεγαλύτερο όριο ποινής, όσο και της δίκαιης δίκης, αφού στερεί την δυνατότητα από τον ασκήσαντα έφεση, να μην υποστεί, μέχρι την επανεξέταση της υποθέσεως του, τις δυσμενείς συνέπειες της έκτισης της πρωτοβάθμιας επιβληθείσας ποινής (Καζής, 2022).

Το πιο σημαντικό συμπέρασμα όμως είναι, πως ο τρόπος με τον οποίο παρεισέφρησε η εν λόγω παρ.6 του άρθρ. 187 Π.Κ., αποτελεί προσπάθεια του νομοθέτη να νοσφισθεί και να αποκλείσει την εκφορά δικαιοδοτικής κρίσεως από τον δικαστή, ο οποίος είναι και ο μόνος αρμόδιος, λειτουργικά και θεσμικά, να αξιολογεί κατά πόσον η προσωρινή κράτηση ή η μη χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος, δηλαδή η στέρηση της ελευθερίας, είναι μέτρο πρόσφορο, αναγκαίο και εν στενή εννοία ανάλογο για την επίτευξη του σκοπού της ποινικής διαδικασίας και της ποινής, αντίστοιχα, ενόψει και του μη εισέτι καταλυθέντος τεκμηρίου της αθωότητας. Αν η δικαστική λειτουργία αποκλείεται εντελώς με πράξη του νομοθέτη από την εκφορά κρίσεως σχετικά με την αναλογικότητα των περιορισμών ατομικών δικαιωμάτων, και μάλιστα τόσο σημαντικών, όπως η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, καταλύεται η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 Συντάγματος) και αποκλείονται τα όργανα της δικαστικής εξουσίας από την άσκηση του διάχυτου και παρεμπόπτοντος συνταγματικού ελέγχου που τους αναθέτει το Σύνταγμα (άρθρο 93 §4). (Μοροζίνης, 2022). Είναι επίσης γνωστό ότι τα δικαστήρια της ουσίας αρνήθηκαν να εφαρμόσουν την διάταξη αυτή, κρίνοντάς την αντίθετη στην αρχή της αναλογικότητας και λόγω προσβολής του τεκμηρίου αθωότητας (ΕΝΔΕ, 2023). Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο οι συντάκτες του Σχ

N.5090/2024, προχώρησαν σε μερική τροποποίηση της διάταξης αυτής, εμμένοντας όμως στην διατήρησή της για τις περιπτώσεις των εγκλημάτων των παρ. 1 και 2 του άρθρου 187 Π.Κ., που στην πραγματικότητα αποτέλεσαν και τον κύριο λόγο των κινητοποιήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Δικονομικά Μέτρα- Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του αρθρ. 254 Κ.Π.Δ.

4.1 Είδη ανακριτικών πράξεων, φύση, ρόλος και χαρακτηριστικά.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οργανωμένου εγκλήματος, συνιστά η παρασκηνιακή του δράση. Τα οργανωμένα εγκληματικά κυκλώματα διακρίνονται για τον κλειστό και συνωμοτικό τους τρόπο δράσης, για την μυστικότητα και την στεγανότητα υπό τις οποίες λειτουργούν και οι οποίες εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη και αθόρυβη λειτουργία των κυκλωμάτων αυτών. Η δομή, η ιεραρχία, η κατανομή ρόλων, η στεγανότητα και ιδίως η σωρευτική ύπαρξη των χαρακτηριστικών αυτών σε μία εγκληματική οργάνωση, προκαλούν δυσχέρειες στις διωκτικές αρχές στις προσπάθειες εξάρθρωσης των εγκληματικών κυκλωμάτων, στη συλλογή του αναγκαίου αποδεικτικού υλικού και στην εν γένει καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας. Επί τη βάση αυτή, κατέστη αναγκαία η υιοθέτηση ειδικών ανακριτικών τεχνικών (special investigative techniques), στο οπλοστάσιο των διωκτικών αρχών, τα οποία λόγω της ιδιομορφίας του είναι σε θέση να σπάσουν τη στεγανότητα και να αντλήσουν πολύτιμες πληροφορίες και αποδεικτικό υλικό (Παπανικολάου, 2013:100). Πρόκειται για τις λεγόμενες ειδικές ανακριτικές πράξεις, οι οποίες κατ' επιταγή του άρθρ. 20 παρ.1 της Σύμβασης του Παλέρμο, εισήχθησαν στο ποινικό δικονομικό σύστημα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Στην ουσία οι ειδικές αυτές ανακριτικές τεχνικές προϋπήρχαν στο δικονομικό δίκαιο, εγκατεσπαρμένες σε διατάξεις ειδικών ποινικών νόμων, οι οποίες είτε θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση ειδικών αδικημάτων (σχετικών με τα ναρκωτικά), είτε εισήχθησαν για την αντιμετώπιση μιας σειράς αδικημάτων (κυρίως διαφθοράς) που τελούνται από ορισμένα πρόσωπα (αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας, προσωπικό του Λιμενικού Σώματος), απλά ο νομοθέτης με το άρθρ. 6 του Ν.2928/2001 αποφάσισε να τις συστηματοποιήσει στο άρθρο 253^A του ΚΠΔ, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα κάποιες αυξημένες εγγυήσεις, ουσιαστικές και δικονομικές, οι οποίες θα πρέπει να συντρέχουν κατά την εφαρμογή τους (Σάμιος,2001:1035). Ήδη με την θέση σε ισχύ του νέου Κ.Π.Δ. (Ν.4620/2019), οι ειδικές ανακριτικές πράξεις περιλαμβάνονται στο άρθρο 254 Κ.Π.Δ. Ονομάζονται ειδικές διότι ενεργούνται επί συγκεκριμένων μόνο εγκλημάτων, τα οποία απαριθμούνται περιοριστικώς στο άρθρ.254

Κ.Π.Δ και έτσι αντιδιαστέλλονται προς τις γενικές ανακριτικές πράξεις που εκ του νόμου έχουν γενικό χαρακτήρα και δύνανται να ενεργηθούν εφ' όλων των εγκλημάτων (Λίβος, 2000:58). Ιδιοτυπικά χαρακτηριστικά τους είναι η απόλυτη μυστικότητα της διενέργειας τους, εφ' όσον λαμβάνουν χώρα, χωρίς γνώση του θιγόμενου προσώπου και η εγκληματοπροληπτική λειτουργία τους. Διεξάγονται κυρίως κατά το στάδιο της προδικασίας, με σκοπό την συλλογή κρίσιμου αποδεικτικού υλικού, με τρόπο συγκαλυμμένο, έτσι ώστε το ερευνώμενο πρόσωπο να μην μπορεί να πληροφορηθεί τον τρόπο με τον οποίο συγκεντρώθηκε το εις βάρος του επιβαρυντικό υλικό και σχηματίστηκε η κατηγορία. Αποκλίνει, με τον τρόπο αυτό, το στάδιο της προδικασίας, από βασικές αρχές και συγκεκριμένα: α) από την αρχή της εξωτερικής μυστικότητας, σύμφωνα με την οποία η μυστικότητα της ανάκρισης περιορίζεται έναντι τρίτων προσώπων και όχι έναντι των διαδίκων, προκειμένου να είναι δυνατή η άσκηση των δικαιωμάτων των διαδίκων και β) την αρχή της έγγραφης προδικασίας, σύμφωνα με την οποία διασφαλίζεται η ελεγχσιμότητα της διαδικασίας. Ο ερευνώμενος, τελεί σε άγνοια του γεγονότος, ότι εκτυλίσσεται εις βάρος του μία «κρυφή ποινική διαδικασία» (Δαλακούρας, 2014:311), μη δυνάμενος να ασκήσει εγκαίρως βασικά του δικαιώματα, όπως το δικαίωμα ακρόασης, το δικαίωμα υπεράσπισης, καθώς και το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με το συλλεχθέν αποδεικτικό υλικό.

Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις, έτσι όπως απαριθμούνται στο νόμο, αποτελούν: α) η συγκαλυμμένη έρευνα, β) η ανακριτική διείσδυση, γ) οι ελεγχόμενες μεταφορές (παρακολούθηση μιας αποστολής παράνομου εμπορεύματος ή παράνομης διακίνησης ενός νομίμου, σε όλο το μήκος της διαδρομής από τον αποστολέα στον τελικό παραλήπτη, χωρίς την επέμβαση των διωκτικών αρχών για τη σύλληψη των υπαιτίων), (Λίβος, 2000:57) δ) η άρση του απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών, ε) η καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα και στ) η συσχέτιση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, για την δημιουργία, με ειδικές μεθόδους, του ηλεκτρονικού πορτραίτου ενός υπόπτου, ως προς τα στοιχεία που ενδιαφέρουν επί τη βάσει των καταγεγραμμένων στα αρχεία διαφόρων υπηρεσιών και φορέων προσωπικών του δεδομένων. Σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρ.254 Κ.Π.Δ., για την διενέργεια των αντίστοιχων ερευνών όπου προβλέπονται σε ειδικούς ποινικού νόμους, εφαρμόζονται συνδυαστικά οι ειδικοί αυτοί ποινικοί νόμοι, οι ρυθμίσεις των οποίων εξακολουθούν αν ισχύουν, στο μέτρο που δεν έρχονται σε αντίθεση με το άρθρ. 254 Κ.Π.Δ.

Στην παρούσα εργασία, θα αναλυθούν η ανακριτική διείσδυση (που συμπεριλαμβάνει και την συγκαλυμμένη έρευνα), ως η πλέον ενδεδειγμένη μέθοδος για την αποκάλυψη

αξιοποιούν πράξεις που διαπράττονται από εγκληματικές οργανώσεις καθώς και η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, λόγω της ευρείας εφαρμογής που τυγχάνει η τελευταία από την εγχώρια αστυνομική και δικαστηριακή πρακτική.

4.2 Οι προϋποθέσεις για την διενέργεια και οι αρχές που τις διέπουν.

Όλες οι ειδικές ανακριτικές πράξεις διακρίνονται για τον επαχθή χαρακτήρα τους, εφ' όσον η διενέργειά τους συνιστά επέμβαση, που θίγει με ιδιαίτερα έντονο τρόπο βασικά συνταγματικά δικαιώματα και ελευθερίες (όπως η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, του απορρήτου των επικοινωνιών, του οικιακού ασύλου), όχι μόνο του αμέσως θιγομένου προσώπου, αλλά και τρίτων άσχετων κατ' αρχήν με το οργανωμένο έγκλημα προσώπων (Λίβος, 2000:56). Πάρα ταύτα, σχεδόν για όλα τα ατομικά δικαιώματα η επέμβαση σε αυτά μπορεί να είναι επιτρεπτή υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Επομένως, δύνανται κατ' εξαίρεσιν να επιτρέπονται οι επεμβάσεις αυτές εφ' όσον υπάρχει ρητή και σαφής πρόβλεψη με νόμο και εφ' όσον τηρείται η αρχή της αναλογικότητας.

Η αρχή της αναλογικότητας, περιλαμβάνει: α) την προσφορότητα. Θα πρέπει με άλλα λόγια το μέτρο να είναι πρόσφορο/κατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου, να μπορεί δηλαδή να οδηγήσει τις έρευνες σε καρποφόρο αποτέλεσμα, β) την αναγκαιότητα. Το μέτρο θα πρέπει να είναι αναγκαίο για την ευόδωση του στόχου, δηλαδή να μην μπορεί να επιτευχθεί με άλλα μέσα, ή να μην υπάρχει άλλο ηπιότερο μέσο προς επίτευξή του και γ) της *stricto sensu* (εν στενή εννοία) αναλογικότητας, θα πρέπει να έχει προηγηθεί μία στάθμιση μεταξύ της σοβαρότητας της επέμβασης και του επιδιωκόμενου οφέλους, που να συνεπάγεται το μικρότερο δυνατό κόστος για τα δικαιώματα του θιγομένου και των τρίτων προσώπων (Σκουτέρης –Πεδιαδίτη, 2021:45)

Περαιτέρω ο νόμος στο άρθρ. 254 ΚΠΔ, θέτει και τη συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων που θα πρέπει να συντρέχουν προκειμένου να διεξαχθεί νομίμως μία ειδική ανακριτική πράξη και συγκεκριμένα διακρίνει τις προϋποθέσεις αυτές σε ουσιαστικές και τυπικές.

Η συνδρομή ουσιαστικών προϋποθέσεων, αφορά: 1) την ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων ενοχής. Θα πρέπει να πιθανολογείται, δηλαδή, σοβαρά η τέλεση αδικήματος ή ότι επίκειται η τέλεσή του, χωρίς να απαιτείται να έχει προηγηθεί άσκηση ποινικής δίωξης, εφόσον οι ανακριτικές πράξεις διενεργούνται στο στάδιο της προδικασίας, με απώτερο σκοπό την συλλογή αποδεικτικού υλικού, ικανού να βεβαιώσει την τέλεση εγκλήματος και συνεπαγόμενα την άσκηση της ποινικής δίωξης. Οι υπόνοιες ή οι αποχρώσεις ενδείξεις δεν αρκούν

(Δαλακούρας, 2001:1024). 2) Την αναγκαιότητα της διενέργειας της ανακριτικής πράξης, για την εξιχνίαση του διερευνώμενου εγκλήματος. Χωρίς αυτήν δηλαδή, η αποκάλυψη της πράξης να καθίσταται αδύνατη ή ιδιαιτέρως δυσχερής. Επιπλέον θα πρέπει να μην υπάρχει άλλη πρόσφορη μέθοδος, εξίσου αποτελεσματική ως προς τον τεχθέντα σκοπό αλλά λιγότερο επεμβατική όσον αφορά στα δικαιώματα του ερευνώμενου προσώπου.

Οι τυπικές προϋποθέσεις αφορούν: 1) την πρόβλεψη αδικήματος, δηλαδή το αδίκημα να εντάσσεται στην κατηγορία των εγκλημάτων για την αποκάλυψη των οποίων ο νόμος επιδέχεται την διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων, 2) η ανακριτική τεχνική να διενεργείται από ανακριτικό υπάλληλο ή από ιδιώτη, ο οποίος ενεργεί υπό τις οδηγίες του, 3) απαιτείται βούλευμα το οποίο θα φέρει ειδική αιτιολογία. Το βούλευμα συνιστά δικαστική κρίση από ανεξάρτητο όργανο (δικαστικό συμβούλιο) που απαρτίζεται από τρεις δικαστές και το οποίο δεν μετέχει στις έρευνες, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η αντικειμενικότητα της κρίσης του. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις η ανακριτική πράξη μπορεί να διαταχθεί και από τον εισαγγελέα ή τον ανακριτή, αλλά μέσα σε αποκλειστική προθεσμία τριών ημερών θα πρέπει να εισαγάγει το ζήτημα στο δικαστικό συμβούλιο, το οποίο μέσα σε πέντε ημέρες θα πρέπει να εκδώσει βούλευμα. Αν δεν εκδοθεί το βούλευμα μέσα στην παραπάνω προθεσμία, τα τυχόν ευρήματα δεν μπορούν αν αξιοποιηθούν. Ο ρόλος του συμβουλίου, στην συγκεκριμένη περίπτωση, δεν είναι τυπικός και κυρωτικός, αλλά εγγυητικός, θα πρέπει δηλαδή να ασκεί ουσιαστικό έλεγχο νομιμότητας και σκοπιμότητας της ειδικής ανακριτικής πράξης καθώς δέον και να εξετάζει και το στοιχείο του κατεπείγοντος ή μη χαρακτήρα των πράξεων, που διατάχθηκαν από τον Ανακριτή ή τον Εισαγγελέα. 4) την εποπτεία της διεξαγωγής των ανακριτικών πράξεων την έχει ο εισαγγελέας Πλημμελειοδικών και 5) για κάθε πράξη που διενεργείται στα πλαίσια των ανακριτικών τεχνικών θα πρέπει να συντάσσεται από τον ανακριτικό υπάλληλο, αναλυτική έκθεση πεπραγμένων. Με τον τρόπο αυτό τίθεται υπό συντονισμό και έλεγχο η συγκαλυμμένη δράση και καθίσταται αποτελεσματικότερη η εποπτεία και ο δικαστικός έλεγχος, που θα πρέπει να ασκεί ο Εισαγγελέας, επί των πράξεων των ανακριτικών υπαλλήλων, σε κάθε στάδιο της επιχείρησης. Αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν με ενέργειες, οι οποίες δεν μνημονεύονται στην έκθεση, δεν λαμβάνονται υπόψη για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

4.3 Συγκαλυμμένη έρευνα και Ανακριτική Διείσδυση- Η υπέρβαση των ορίων του νόμου κατά τη διενέργειά τους.

Η ειδική ανακριτική τεχνική της συγκαλυμμένης έρευνας, πριν την εισαγωγή της στον Κ.Π.Δ. (άρθρ. 254 παρ.1^α), είχε εισαχθεί αρχικά σε ειδικούς ποινικούς νόμους (Ν. 1729/1987 περί ναρκωτικών, Ν.2713/1999 Υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων ΕΛ.ΑΣ., Ν.2935/2001) και στόχευε, μέσω της χρησιμοποίησης, κατόπιν εντολής της προϊσταμένης αρχής και ενημερώσεως του εισαγγελέα, των ανακριτικών υπαλλήλων είτε άλλων έμπιστων προσώπων, είτε στη συλλογή αποδεικτικού υλικού, αναφορικά με εγκληματική δραστηριότητα για μεμονωμένη πράξη που επίκειται, είτε στην κατάληψη επ' αυτοφόρω ενός προαποφασισμένου εγκλήματος (Σάμιος, 2001:1039). Στην συγκαλυμμένη έρευνα, ο ανακριτικός υπάλληλος εμφανίζεται ενώπιον του δράστη και προσφέρεται να διευκολύνει την τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα της παρ.1 του άρθρ. 254 Κ.Π.Δ.

Πριν από την θέση σε ισχύ του νέου Κ.Π.Δ. (Ν.4620/2019), η συγκαλυμμένη έρευνα προβλεπόταν στο άρθρ. 253B του τότε Κ.Π.Δ, και εντασσόταν στις ανακριτικές πράξεις επί εγκλημάτων διαφθοράς, όπου ο ενεργών μπορούσε να φέρει συγκαλυμμένα στοιχεία ταυτότητας για τις ανάγκες της έρευνας. Μετά την τροποποίηση του Κ.Π.Δ., η συγκαλυμμένη έρευνα, εντάχθηκε ως ανακριτική πράξη και στην εξιχνίαση των αναφερομένων στο άρθρ. 254 Κ.Π.Δ. παρ.1, εγκλημάτων. Αν και στο άρθρ. 254 παρ.1 εδαφ.α, δεν προβλέπεται ότι ο διεξάγων την συγκαλυμμένη έρευνα (ανακριτικός υπάλληλος ή ιδιώτης), είναι εξοπλισμένος με συγκαλυμμένα στοιχεία ταυτότητας, όπως αξιώνει για την ανακριτική διείσδυση στο εδαφ.β ή όπως περιγράφεται για την συγκαλυμμένη έρευνα εγκλημάτων διαφθοράς του άρθρ. 255 Κ.Π.Δ., θα πρέπει να γίνει δεκτή αναλογική ερμηνεία της διάταξης της ανακριτικής διείσδυσης και εφαρμογή της (όσον αφορά τα συγκαλυμμένα στοιχεία ταυτότητας του κεκαλυμμένου δρώντος) και στην συγκαλυμμένη έρευνα. Κι αυτό διότι, κατά κοινή λογική, η συγκαλυμμένη έρευνα, αποτελεί όρο εκ των ων ουκ άνευ, για την διεξαγωγή της συγκαλυμμένης έρευνας.

Άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο της συγκαλυμμένης έρευνας, είναι ότι αυτή συνήθως στρέφεται σε βάρος συγκεκριμένου προσώπου-δράστη που ενεργεί κατά μόνος και για τον λόγο αυτόν διαθέτει περιορισμένο και στιγμιαίο χαρακτήρα, σε αντίθεση με την ανακριτική διείσδυση, η οποία φέροντας ως στόχο την εξιχνίαση της δομής και της δράσης μιας ολόκληρης ομάδας, επακόλουθο είναι να εκτείνεται σε ένα ευρύτερο χρονικά πλαίσιο.

Πράγματι, τη μεγαλύτερη χρονική διάρκεια από τις παραδοσιακές ανακριτικές πράξεις έχει η ανακριτική διείσδυση (άρθρ. 254 παρ.1β). Με αυτήν, ο ανακριτικός υπάλληλος (ή ο ιδιώτης,

υπό τις οδηγίες του ανακριτικού υπαλλήλου και κατόπιν ενημέρωσης του Εισαγγελέα), έχοντας συγκαλυμμένα στοιχεία ταυτότητας, διεισδύει, εισχωρεί σε εγκληματική ομάδα και μαθαίνει, συλλέγει πληροφορίες και αποδεικτικά στοιχεία για τον τρόπο λειτουργίας της, τη μεθοδολογία δράσης της, τα μέσα που μετέρχεται, τα πρόσωπα που χρησιμοποιεί και τον ρόλο που επιτελούν, το τόπο τέλεσης της εγκληματικής της δραστηριότητας (Παπανικολάου, 2013:84). Δίνει τη δυνατότητα, με άλλα λόγια της ζωντανής παρακολούθησης της εγκληματικής δραστηριότητας, προκειμένου να καταστεί δυνατή η εξιχνίαση της δομής και των μελών της και η διακρίβωση των εγκλημάτων τα οποία τελεί αυτή η εγκληματική οργάνωση. Από τα παραπάνω, γίνεται φανερό, ότι η έννοια της ανακριτικής διείσδυσης είναι ευρύτερη από αυτήν της συγκαλυμμένης έρευνας. Σύνηθες παράδειγμα ανακριτικής διείσδυσης, αποτελεί ο ανακριτικός υπάλληλος, ο οποίος με συγκαλυμμένα στοιχεία ταυτότητας, παρουσιάζεται ως υποψήφιος αγοραστής ή εκφράζει την επιθυμία του να ενταχθεί στους κόλπους της οργάνωσης, επιτελώντας διάφορα καθήκοντα (π.χ. διακινητή). Παραπλανάται, με τον τρόπο αυτό ο ερευνώμενος, διότι μέσα σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης που καλλιεργείται, μπορεί να αποκαλύψει, εν αγνοία του, πληροφορίες που θα οδηγήσουν στην ενοχοποίησή του. Παραβιάζεται, έτσι με τον τρόπο αυτό, τόσο το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του κατηγορουμένου, όσο και το τεκμήριο αθωότητας. Διασφαλιστική δικλείδα στην καταστρατήγηση των ως άνω δικαιωμάτων, συνιστά η τήρηση συνεχούς και αυξημένης εποπτείας υπό της εισαγγελικής αρχής κατά την διεξαγωγή της έρευνας, η οποία θα πρέπει να είναι ενήμερη, μέσω των εκθέσεων που συντάσσουν τα αρμόδια όργανα και να συντονίζει την έρευνα, χαράσσοντας το νόμιμο πλαίσιο των απαιτούμενων ενεργειών και αποτρέποντας παράλληλα την εμφάνιση αυθαιρεσιών (Ναϊντος, 2017:492).

Ο νόμος, με τη νέα διάταξη, αξιώνει, ο κεκαλυμμένος δρών να αναλαμβάνει διεκπεραιωτικά καθήκοντα, σε αντικατάσταση της προηγούμενης διάταξης, η οποία αξίωνε να «*περιορίζεται στις πράξεις που είναι απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση εγκλημάτων, την τέλεση των οποίων τα μέλη της οργάνωσης είχαν προαποφασίσει*» (άρθρ. 253^A παρ.1α π.Κ.Π.Δ.). Η νέα διάταξη, ίσως θέλει να προσδώσει έναν μεγαλύτερο περιορισμό στην δράση του διεισδύοντος, με την έννοια ότι οι ενέργειες του δεν θα πρέπει να είναι ουσιαστικές (κρίσιμες) για την τέλεση εγκλημάτων. Η αιτιολογική έκθεση του Ν. 4620/2019, δεν αναφέρεται στην επιλογή του συγκεκριμένου όρου, ωστόσο θα πρέπει να συσχετισθεί με την έννοια του «προαποφασισμένου» εγκλήματος που περιλαμβάνεται επίσης στην διάταξη και αποτελεί δείκτη και όριο μεταξύ της ανακριτικής διείσδυσης και της αναφερόμενης ως «αστυνομικής παγίδευσης». Αστυνομική παγίδευση, συνιστά η παράνομη, εξαιτίας της υπέρβασης των νόμιμων ορίων της επιτρεπόμενης δράσης των ανακριτικών υπαλλήλων,

ανακριτική διείσδυση. Όταν, δηλαδή, οι αρμόδιοι ανακριτικοί υπάλληλοι δεν περιορίζονται μόνο στην έρευνα του καθ' ου για πιθανή ενοχή του σχετικά με αξιόποινη πράξη που έχει διαπράξει, αλλά προκαλούν σε αυτόν την απόφαση να τελέσει ένα έγκλημα, το οποίο δεν θα είχε τελεστεί χωρίς την επιρροή τους (Δασκαλάκης, 2015:915).

Στην ουσία ο νόμος, για να αποκλειστεί η περίπτωση αστυνομικής παγίδευσης, αξιώνει την πρωτοβουλία τέλεσης της αξιόποινης πράξης να την έχει ο δράστης, αποκλειστικά, ο οποίος θα πρέπει να έχει προαποφασίσει την διάπραξη του αδικήματος, αυτοβούλως και χωρίς να έχει υποστεί επίμονη πίεση και όχληση από τον διεισδύων, ιδίως δε χωρίς να έχει μεταπεισθεί για την τέλεση του εγκλήματος. Γενικά τα ανακριτικά όργανα, θα πρέπει να τηρούν έναν αμιγώς παθητικό ρόλο και να μην παράγεται εξαιτίας των ενεργειών τους νέα εγκληματογόνος δράση. Διαφαίνεται εδώ η αντίφαση που προκύπτει, αφού από την μια ο όρος «ανακριτική διείσδυση», ο οποίος γραμματικά παραπέμπει σε μία ενεργητική ίσως δε και επιθετική δραστηριότητα, από την άλλη στην εφαρμογή του, η οποία αξιώνει την τήρηση μίας παθητικής στάσης. Δεν θα πρέπει δηλαδή, το ίδιο το κράτος, δια των ανακριτικών του οργάνων, να προκαλεί τον πολίτη στη τέλεση αξιόποινης πράξης, προκειμένου να τον συλλάβει, και να εκφεύγει με τον τρόπο αυτό από την κατασταλτική του λειτουργία, διότι τούτο θεωρείται αθέμιτη δράση. Κριτήριο για το αν συντρέχει περίπτωση αστυνομικής παγίδευσης, είναι αν το έγκλημα θα είχε τελεστεί και χωρίς την παρέμβαση και δράση του agent provocateur (κολοβός ηθικός αυτουργός). Αν η επιρροή του agent provocateur, υπήρξε καθοριστική και αποφασιστικής σημασίας, εξεταζόμενου και του χρονικού σημείου κατά το οποίο έδρασε αυτός, για την τέλεση του εγκλήματος, τότε συντρέχει περίπτωση αστυνομικής παγίδευσης. (Δασκαλάκης, 2015:915)

Τηρουμένων των παραπάνω περιστάσεων, απαγορεύεται να αξιοποιηθούν (άρθρ. 177 παρ.2 Κ.Π.Δ) όσα ευρήματα προέκυψαν κατά την παρανόμως ως άνω διενεργηθείσα έρευνα, προς υποστήριξη της κατηγορίας και κατάφαση της ενοχής, τόσο στην προδικασία, όσο και στην ακροαματική διαδικασία, διότι με τον τρόπο αυτό παραβιάζεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη και δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα.

4.4 Άρση απορρήτου των επικοινωνιών και παρανόμως κτηθέντα αποδεικτικά μέσα.

Το απόρρητο των επικοινωνιών, κατοχυρώνεται στο άρθρ. 19 του Συντάγματος, ως αυτόνομο ατομικό δικαίωμα, το οποίο θεωρείται μάλιστα και ως απόλυτα απαραβίαστο (Χρυσόγονος- Βλαχόπουλος, 2006:256επ.), ισχύει δηλαδή υπέρ και έναντι όλων. Αφορά

οποιαδήποτε επικοινωνία (επιστολογραφία, τηλεφωνική, τηλετυπική, μέσω διαδικτύου, δορυφορική, ασυρματική), μέσω της οποίας, σε προσωπικό ή επαγγελματικό επίπεδο, ανταλλάσσονται πληροφορίες, ειδήσεις, απόψεις, εφόσον λαμβάνουν χώρα σε ένα πλαίσιο οικειότητας και εμπιστευτικότητας. Συνδέεται επομένως το απόρρητο το επικοινωνιών και με άλλα συνταγματικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της προσωπικής ελευθερίας (άρθρ. 5 του Σ.), της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρ. 1 Σ.), της ιδιωτικής ζωής (άρθρ. 9Σ.) καθώς και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρ. 9^Α Σ.) (Τσάκαλος, 2022:62).

Επιπλέον και στην διεθνή έννομη τάξη θεμελιώνεται το απόρρητο των επικοινωνιών, το οποίο προστατεύεται, βάσει του άρ. 17 παρ. 1 ΔΣΑΠΔ, του άρ. 7 ΧΘΔΕΕ, του άρ. 8 ΕΣΔΑ, του άρθρου 6 παρ. 2 της Διακήρυξης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του άρθρου 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στα οποία κατοχυρώνεται το δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

Ωστόσο το απόρρητο των επικοινωνιών δεν κατοχυρώνεται ανεπιφύλακτα. Στο άρθρ. 19 παρ.1 εδαφ.β, ο νομοθέτης εισάγει επιφύλαξη για την δυνατότητα κάμψης του απορρήτου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που πρέπει να συντρέχουν και ειδικότερα θα πρέπει να υφίσταται νομοθετική πρόβλεψη για την άρση του απορρήτου, να διενεργείται μόνο από δικαστική αρχή και να στοχεύει στη διακρίβωση ιδιαίτερος σοβαρών εγκλημάτων ή για λόγους εθνικής ασφάλειας και φυσικά να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας. Η αστοχία του νομοθέτη εδώ, εντοπίζεται στον αόριστο όρο «ιδιαίτερος σοβαρό έγκλημα», ο οποίος καθιστά τις εξαιρέσεις από το απόρρητο προβληματικές και επικίνδυνες (Παυλόπουλος, 1987:1513). Δεν διευκρινίζεται ποια μεταβλητή καθιστά το αδίκημα, ως ιδιαίτερος σοβαρό. Αν εξαρτάται δηλαδή ο χαρακτηρισμός από την απαξία του αδικήματος, από το απειλούμενο πλαίσιο ποινής, τις συνθήκες τέλεσης της πράξης ή την βαρύτητα του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού (Τσάκαλος, 2022:70).

Η άρση του απορρήτου πραγματοποιείται με την παρεμβολή και την συνακρόαση των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και την εγγραφή και αποτύπωσή τους σε υλικό φορέα και γενικότερα περιλαμβάνει πάσης φύσεως στοιχεία επικοινωνίας, όπως γραπτά μηνύματα, πρόσβαση σε ηλεκτρονικές ιστοσελίδες, υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ανάκτηση ιστορικού πλοήγησης σε διαδικτυακούς ιστότοπους κ.ά. (Σταμούλη, 2022:59). Καλύπτει τόσο τα εσωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, το περιεχόμενο δηλαδή των συνομιλιών, όσο και τα εξωτερικά στοιχεία αυτής, όπως είναι τα ονοματεπώνυμα των καλούντων και καλουμένων, των συνδρομητών, οι αριθμοί των τηλεφώνων, ο χρόνος και ο τόπος των συνδιαλέξεων (Σταμούλη, 2022:60).

Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών συνιστά ειδική ανακριτική πράξη και αποτυπώνεται στο άρθρ. 254 παρ.1.δ) του Κ.Π.Δ., ενώ η διαδικασία της άρσης και οι τεχνικές λεπτομέρειες της εφαρμογής της ρυθμίστηκαν με τον εκτελεστικό του Συντάγματος, Ν. 2225/1994 (άρθρ. 4 και 5), ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Ν.3115/2003, καθώς και με το ΠΔ 47/2005 «Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του». Ήδη, μετά την ψήφιση του Ν.5002/2022, ο οποίος κατήργησε τις διατάξεις του Ν.2225/1994, οι όροι και η διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, προβλέπονται πλέον στα άρθρα 6 έως και 8 του ν. 5002/2022 (Δόμανου, 2023:39). Παρά το γεγονός ότι ο τελευταίος αυτός νόμος ουσιαστικά δεν άλλαξε την βασική αρχιτεκτονική σύλληψη του καταργηθέντος νόμου και απλώς εξειδίκευσε κάποιες ρυθμίσεις του, λόγω των νομοτεχνικών ελλείψεων και ασαφειών του, έχουν δημιουργηθεί πολλά ερμηνευτικά προβλήματα, ευαίσθητα ως προς την αντιμετώπιση τους. Ο νόμος αυτός ψηφίστηκε με σπουδή και χωρίς προηγούμενη θεσμική διαβούλευση με την ΑΔΑΕ. Αν και η τελευταία κατέθεσε, στην φάση της δημόσιας διαβούλευσης, εκτενές υπόμνημα με πολλές παρατηρήσεις, οι περισσότερες δεν έγιναν δεκτές από το νομοθέτη (ΑΔΑΕ, Έκθεση Πεπραγμένων 2022:7). Ο Ν.5002/2022, περιέχει έναν διευρυμένο, σε σχέση με το προγενέστερο καθεστώς, κατάλογο αδικημάτων για τα οποία προβλέπεται η άρση απορρήτου, ο οποίος περιλαμβάνει σωρεία κακουργημάτων, προστίθεται δε επιπλέον και ένας μεγάλος κατάλογος πλημμελημάτων. Αυτό σημαίνει ότι για περίπου τα μισά, αν όχι τα περισσότερα, αδικήματα του Ποινικού κώδικα προβλέπεται πλέον η δυνατότητα άρσης του απορρήτου. Έτσι όμως η διάταξη έρχεται σε αντίποδα με το άρθρ. 19 του Συντάγματος, το οποίο αξιώνει την άρση του απορρήτου για την διακρίβωση ιδιαιτέρως σοβαρών εγκλημάτων, διότι μετατρέπει τον κανόνα σε εξαίρεση και την εξαίρεση σε κανόνα (ΑΔΑΕ, Έκθεση Πεπραγμένων 2022:206).

Παρόλο που ο νέος Ν.5002/2022, δεν εξειδικεύει την θέση του σε σχέση με το αρθρ. 254 του ΚΠΔ, η παρ. 6 του τελευταίου, ορίζει πως οι διατάξεις που περιέχονται σε ειδικούς ποινικούς νόμους για την διενέργεια ερευνών, ισχύουν εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με το άρθρ. 254 Κ.Π.Δ. Αν γίνει μια επισκόπηση των εγκλημάτων του αρθρ.254 Κ.Π.Δ., για τα οποία επιτρέπεται η άρση με αυτά του άρθρ. 6 Ν.5002/2022, θα γίνει αντιληπτό ότι τα αδικήματα του πρώτου περιλαμβάνονται στον δεύτερο. Η περίπτωση άρσης απορρήτου σε υποθέσεις εγκληματικής οργάνωσης του άρθρ. 187 παρ.1 εμπίπτει στις διατάξεις δύο διαφορετικών νόμων, πρέπει λοιπόν να προσδιοριστεί πως θα εφαρμοσθούν.

Καταρχήν και τα δύο νομοθετήματα, δηλαδή και το αρθρ. 254 Κ.Π.Δ και ο Ν.5002/2022, προβλέπουν ότι η άρση απορρήτου μπορεί να στρέφεται και κατά τρίτων αμέτοχων στο

διερευνώμενο έγκλημα προσώπων, μόνο για να αποκαλυφθεί η ταυτότητα του κατηγορουμένου ή ο τόπος διαμονής ή κατοικίας του και υπό την προϋπόθεση ότι είναι τεχνικά αδύνατη η εξακρίβωση των στοιχείων με άλλο τρόπο (Διονυσοπούλου, 2022:91).

Επιπλέον και το άρθρ. 254 Κ.Π.Δ. και ο Ν.5002/2002, ορίζουν ως προϋπόθεση της άρσης να έχει εκδοθεί αιτιολογημένο βούλευμα από το δικαστικό συμβούλιο, ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα. Το περιεχόμενο του βουλεύματος, εξειδικεύεται στην παρ. 4 του αρθρ. 6 του Ν.5002/2022, με την προσθήκη ότι το βούλευμα θα πρέπει να περιλαμβάνει και τη συνδρομή σοβαρών ενδείξεων ενοχής σε βάρος του προσώπου κατά του οποίου διενεργείται η άρση, στοιχείο που απουσίαζε από το Ν.2225/1994 (Δόμανου, 2023:40). Επιπλέον το δικαστικό συμβούλιο αποφαινεται πλέον εντός 48 ωρών και όχι 24, όπως ίσχυε με το προγενέστερο καθεστώς. Όσον αφορά την άρση που γίνεται με διάταξη του εισαγγελέα, η διαδικασία είναι κοινή τόσο στον Κ.Π.Δ., όσο και στον ειδικό νόμο, απαιτείται δηλαδή το αιτιολογημένο της διάταξης, αλλά επιπρόσθετα θα πρέπει να αναφέρεται η ημερομηνία έκδοσης αυτής.

Στο σημείο αυτό, επ' ευκαιρία της αναφοράς στην άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, με εισαγγελική διάταξη, σκόπιμο κρίνεται να γίνει μία αναφορά στην εξουσία που έχει ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος αναφορικά με την άρση, ο οποίος κατά το άρθρ. 34 Κ.Π.Δ., δεν υπόκειται στους περιορισμούς της νομοθεσίας περί τηλεπικοινωνιακού απορρήτου.

Ειδικότερα, με το άρθρο 43 του Ν. 4640/2019 παρασχέθηκε η δυνατότητα στον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, να έχει πρόσβαση σε κάθε πληροφορία ή στοιχείο τηλεπικοινωνιακού απορρήτου «εφόσον αποτυπώνεται και τεκμηριώνεται η αντικειμενική υπόσταση κακούργηματος». Μέχρι τότε το τηλεπικοινωνιακό απόρρητο εξαιρείτο από τον γενικό κανόνα, μαζί με το δικηγορικό (Βούλγαρης, 2020). Η εξουσία αυτή προκαλεί ευλόγως επιφυλάξεις, καθόσον δεν προσδιορίζονται, ούτε εξειδικεύονται περαιτέρω τα κακούργηματα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, για τα οποία είναι επιτρεπτό να χωρέσει η άρση, όπως συμβαίνει με τα αδικήματα του καταλόγου του Ν. 5002/2022. Μάλιστα η Α.Δ.Α.Ε. επισημαίνει ότι είναι η μόνη αρμόδια κατά το Σύνταγμα για την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών και ουδέποτε ενημερώθηκε (ΑΔΑΕ, 2019 Ανακοίνωση). Η αναφορά δε, απλώς σε κακούργημα αποδεικνύεται αόριστη και επισφαλής. Η εξουσία δε αυτή παρέχεται στον εισαγγελικό λειτουργό χωρίς να απαιτείται προηγουμένως η ύπαρξη σχετικής απόφασης (ή βουλεύματος) από έναν δικαστικό σχηματισμό (συμβούλιο), ο οποίος κατά κανόνα καλείται να σταθμίσει τη βαρύτητα της τελεσθείσας πράξης και τη σημασία των εννόμων αγαθών που προσβλήθηκαν με αυτήν και στη συνέχεια να αποφανθεί

περί της ανάγκης περιορισμού των δικαιωμάτων του υπόπτου χάριν εξακρίβωσης του διαπραχθέντος εγκλήματος (Ζαχαριάδης Α. σε Καϊάφα-Γκμπάντι, Τόμος Ι, 2014:866-867)

Επιπλέον, η προϋπόθεση που τίθεται για την δυνατότητα πρόσβασης του εισαγγελέα στα στοιχεία επικοινωνίας συνιστά πρωθύστερο, αφού, προκειμένου να κρίνει ο εισαγγελέας εάν στην πληροφορία ή το στοιχείο που καλύπτεται από το τηλεπικοινωνιακό απόρρητο τυποποιείται η αντικειμενική υπόσταση κακουργήματος θα πρέπει προηγουμένως να έχει αποκτήσει πρόσβαση στο στοιχείο αυτό (Βούλγαρης, 2020). Επιπρόσθετα, η άρση του απορρήτου μπορεί να διαταχθεί κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, εφόσον υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις. Στο εν λόγω στάδιο η Εισαγγελική Αρχή έχει μόνο ενδείξεις για την τέλεση ενός αδικήματος, δηλαδή απλώς υπόνοιες.

Επίσης αξίζει να αναφερθεί ότι με τον Ν.4637/2019, επανήλθε η διάταξη για τη χρήση μη νομίμως αποκτηθέντων αποδεικτικών μέσων στα οικονομικά εγκλήματα. Ειδικότερα επί πράξεων κακουργηματικού χαρακτήρα, που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος ή του Εισαγγελέα Εγκλημάτων Διαφθοράς, δεν εφαρμόζεται η παράγραφος 2 του άρθρου 177 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η οποία απαγορεύει την λήψη υπόψη αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν με αξιόποινες πράξεις. Τα παράνομα αποδεικτικά μέσα για τα οποία γίνεται λόγος στην υπό κρίση διάταξη, αφορούν τα προσωπικά δεδομένα (άρθρο 9Α Σ.) και τα απόρρητα στοιχεία επικοινωνίας (άρθρο 19 παρ. 1Σ.), τα οποία εμπίπτουν στην απαγόρευση αξιοποίησης του άρθρου 19 παρ. 3 Σ. Λόγω της απόλυτης αυτής συνταγματικής απαγόρευσης, η εξαίρεση που τίθεται με τον κατώτερης τυπικής ισχύος κοινό νόμο έρχεται σε αντίθεση με το Σύνταγμα (Μαργαρίτης, 2022:37).

Το ζήτημα των παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων και των αποδεικτικών απαγορεύσεων που αυτά συνεπάγονται, έχει τεθεί και κατά την απομαγνητοφώνηση των καταγεγραμμένων κατά την άρση του απορρήτου συνομιλιών. Για την απομαγνητοφώνηση συντάσσεται έκθεση. Αποτελεί όμως κοινή πρακτική των αρμόδιων αστυνομικών αρχών, στην αρμοδιότητα των οποίων εμπίπτει η απομαγνητοφώνηση, να καταγράφονται αποσπασματικά τμήματα των συνομιλιών, με παραλειπόμενα κομμάτια, τα οποία χαρακτηρίζονται «ως μη έχοντα ενδιαφέρον» ή «ως αφορώντα άλλα αμέτοχα πρόσωπα», μεταβάλλοντας με τον τρόπο αυτό την ουσιαστική έννοια των συζητήσεων. Θα πρέπει να απομαγνητοφωνείται το σύνολο της κάθε τηλεφωνικής κλήσης και όχι τμήματα αυτής (Παύλου: 2015:165) Επιπλέον τα πρόσωπα που είτε ακροώνται άμεσα τις συνομιλίες, είτε προβαίνουν στην απομαγνητοφώνησή τους, επιτελούν προανακριτικό έργο και κατ'άρθρ. 211 Κ.Π.Δ. δεν μπορούν να εξεταστούν ως μάρτυρες στην επ' ακροατηρίω διαδικασία. Δεν μπορεί επίσης να καταθέσει ως μάρτυρας προανακριτικός υπάλληλος, ο οποίος μη έχοντας

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση

ειδική εξουσιοδότηση, έλαβε γνώση του περιεχομένου των απομαγνητοφωνημένων συνομιλιών, από τη στιγμή που η πράξη αυτή θεωρείται παράνομη, ως παραβιάζουσα το άρθρ. 370Α Π.Κ. Θεσπίζεται απόλυτη απαγόρευση της αξιοποίησης του ως άνω παρανόμου κτηθέντος αποδεικτικού μέσου, κατ' άρθρ. 177 παρ.2 Κ.Π.Α. και τυχόν λήψη υπόψη, συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα και λόγο αναιρέσεως της απόφασης (Παύλου, 2017: 165επ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα

5.1 Το νομικό πλαίσιο και οι εξω-νομικές παράμετροι ως παράγοντες που επιδρούν στην αποτελεσματικότητα της εφαρμογής του Ο.Ε.

Αναλύθηκαν λεπτομερώς, παραπάνω, οι μακροχρόνιες (σχεδόν σε βάθος εικοσιπενταετίας) και επίπονες προσπάθειες της έννομης τάξης, να συλλάβει και να αποτυπώσει, μέσω της νομοθεσίας (διεθνούς και εγχώριας), την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, προκειμένου να μπορέσει να το καταπολεμήσει αποτελεσματικά. Προκειμένου να κριθεί κατά πόσο οι προσπάθειες αυτές θεωρούνται ικανοποιητικές, θα πρέπει να ανατρέξει κανείς στις ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, προκειμένου να αποκτήσει μία εικόνα αποτύπωσης της διαμορφούμενης κατάστασης. Πράγματι μέσα από μία ενδεικτική επισκόπηση των εκθέσεων από το έτος 2004 μέχρι και το έτος 2022, ο αριθμός, των δραστηριοποιούμενων στον ελληνικό χώρο, οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, φαίνεται να έχει διπλασιασθεί, ξεκινώντας από 178 το έτος 2004 και ανερχόμενος 342 το έτος 2022. Το ζήτημα που εγείρεται είναι αν οι καταγραφές της Αστυνομίας είναι αξιόπιστες και έγκυρες, από τη στιγμή που ο αναφερόμενος αριθμός, αφορά τις υποθέσεις και τις συλλήψεις που προκύπτουν από τις σημαντικές αναφορές, που συντάσσουν τα ίδια τα αστυνομικά όργανα, χωρίς περαιτέρω πληροφορίες σε βάθος χρόνου για την περαιτέρω έκβαση των υποθέσεων και ιδίως την καταδίκη των κατηγορουμένων. Δεν αποτυπώνονται δηλαδή στα στατιστικά μόνο οι αριθμοί και τα συλλεχθέντα δεδομένα, αλλά και η διακριτική ευχέρεια των φορέων καταστολής, η επιλεκτική τους λειτουργία και η επαγγελματική τους νοοτροπία (Βιδάλη, 2013:37).

Με τα δεδομένα αυτά, παρατηρείται μία υπερ εφαρμογή της ποινικής διάταξης του άρθρ. 187 παρ. 1 από τις αστυνομικές αρχές και ιδιαίτερα από τα τοπικά αστυνομικά τμήματα (Σταμούλη, 2018:288), με την οποία αποδίδονται τα χαρακτηριστικά της εγκληματικής

οργάνωσης του άρθ. 187 παρ. 1, σε εγκληματικές ομάδες που δεν πληρούν τις απαιτούμενες από το νόμο προϋποθέσεις υπαγωγής, δηλαδή σε προσωποπαγείς ενώσεις και σε απλές συναυτουργίες, χωρίς δομή και διάρκεια δράσης, ή ακόμα και σε περιπτώσεις που δεν πληρείται ούτε το ποσοτικό κριτήριο του ελάχιστου αριθμού των τριών μελών (Σταμούλη, 2018:283). Αυτό οφείλεται τόσο στην έλλειψη γνώσης και εξειδίκευσης των αστυνομικών πάνω στο θέμα του οργανωμένου εγκλήματος, με αποτέλεσμα να αποτυγχάνουν να διακρίνουν τα ευκαιριακά εγκλήματα από τις εγκληματικές οργανώσεις, όσο και στην νομικοτεχνική κατασκευή της ποινικής διάταξης του άρθρ. 187, η οποία λόγω της ασάφειας του ορισμού της δεν είναι καθόλου επιβοηθητική (Σταμούλη, 2018:287).

Περιγράφηκε πιο πάνω το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίχθηκε και συνεχίζει να εκτυλίσσεται η νομοθεσία γύρω από το οργανωμένο έγκλημα. Ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από πολυνομία, κακονομία, μη ορθή διατύπωση κρίσιμων διατάξεων, αλληπάλληλες τροποποιήσεις των επίμαχων διατάξεων, χωρίς την συμβολή ατόμων με ειδικές γνώσεις (κυρίως νομοπαρασκευαστικών επιτροπών) και κατά παράβαση των αρχών της καλής νομοθέτησης και χωρίς εκτίμηση κρίσιμων συνιστωσών (οικονομικών, κοινωνικών, γεωπολιτικών), αλλά χάριν ικανοποίησης του λαϊκού αισθήματος και με μία υπερβολική τάση διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής του νόμου αλλά και του αξιοποιήσιμου.

Παρατηρείται επίσης, μεγάλη διάσταση ανάμεσα στο γράμμα και την εφαρμογή του νόμου (law in books and law in action) (Γασπαρινάτου, 2023:10). Έτσι, ο Έλληνας φαίνεται να δείχνει μεγάλη προθυμία στην αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου, συμμορφούμενος, μέχρι ενός βαθμού, με τις συστάσεις διεθνών οργανισμών, οι νομικές όμως διατάξεις έχουν κυρίως συμβολικό, επικοινωνιακό σκοπό και αποτέλεσμα που σχετίζεται με τη δημόσια και διεθνή εικόνα της χώρας, χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα στο επίπεδο του ελέγχου. Η τάση αυτή αντανάκλαται και στην αντιμετώπιση του φαινομένου, που εστιάζει αυστηρά στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των εγκληματικών οργανώσεων, αποφεύγοντας τον ορισμό του οικονομικού οφέλους ως βασικό στοιχείο του σκοπού της οργάνωσης. Με τον τρόπο όμως αυτό επιτείνεται η επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και δεν μπορούν να ταυτοποιηθούν ως υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος λοιπές μορφές οικονομικών εγκλημάτων καθώς και σκάνδαλα σχετιζόμενα με το δημόσιο τομέα και με τα διαπλεκόμενα συμφέροντα της ελληνικής επιχειρηματικής ελίτ (Σταμούλη, 2021). Παραβλέποντας όλες τις σύγχρονες θέσεις της θεωρίας και τις διαπιστώσεις της έρευνας σχετικά με τη διάρθρωση και την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος είτε ως δικτύου είτε ως εγκληματικής επιχείρησης, η νομοθεσία διαχωρίζει το οργανωμένο έγκλημα από την πραγματικότητα που το «παράγει».

Ο διαμορφούμενος νόμος όμως αποτελεί και το εργαλείο με το οποίο είναι εφοδιασμένες οι δικαστικές αρχές. Και εκεί παρατηρείται η ανάλογη τάση, να αξιολογούνται και να υπάγονται στον εγκληματικό ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος, πράξεις ποιοτικά διάφορες από αυτές για τις οποίες έχει θεσμοθετηθεί (Βιδάλη, 2007:473). Αυτό γίνεται φανερό μέσα από την εφαρμογή της νομοθεσίας στην δικαστηριακή πρακτική. Είναι διάχυτη μία επικρατούσα τάση υπερποινικοποίησης και καθ' υπερβολήν άσκησης της ποινικής δίωξης, με χαρακτηριστικό γνώρισμα την διόγκωση κατηγορητηρίων μέσω της διευρυμένης υπαγωγής στο άρθρ. 187 πράξεων που δεν στοιχειοθετούν τα προβλεπόμενα κριτήρια υπαγωγής στον νόμο. Έτσι το άρθρ. 187 μετατρέπεται σε «κολυμβήθρα του Σιλβάμ» για τις διωκτικές αρχές, με αποτέλεσμα όλα τα αδικήματα τα οποία απαιτούν μία στοιχειώδη μορφή οργάνωσης, να «βαπτίζονται οργανωμένα» (Χλούπης, 2019:293). Αυτό οφείλεται κυρίως στην έλλειψη γνώσης, εμπειρίας και ανασφάλειας της εισαγγελικής αρχής να χαρακτηρίζει νομικά τις υπό δίωξη πράξεις και της τάσης για μετατόπιση της ευθύνης αξιολόγησης σε επόμενο δικονομικό στάδιο (στα δικαστικά συμβούλια) (Σταμούλη, 2018:285). Καθίσταται προτιμότερο να εξασφαλισθεί η ποινική δίωξη με έναν αυστηρότερο νομικό χαρακτηρισμό, ο οποίος σε μεταγενέστερο στάδιο μπορεί να μεταβληθεί επιτρεπτά, παρά να λάβει χώρα ένας λάθος ποινικός χαρακτηρισμός. Έτσι όμως η εισαγγελία αποτυγχάνει να φιλτράρει ορθά τις υποθέσεις που δέχεται και δεν ασκεί αποτελεσματικά τη λειτουργία της, ως ρυθμιστικού οργάνου του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα να υπερφορτώνει και να μπλοκάρει το σύστημα, πέρα από την ικανότητα απορρόφησης που αυτό διαθέτει. Μεταθέτει το φιλτράρισμα στα δικαστικά συμβούλια, τα οποία φαίνεται να λειτουργούν ως ενδιάμεσος μηχανισμός φιλτραρίσματος (Σταμούλη, 2018:285).

Εκτός από τις νομικές, εντοπίζονται και εξω-νομικές παράμετροι σε αυτή την τάση υπερ-εφαρμογής του άρθρ. 187.Π.Κ. Οι διωκτικές αρχές, αστυνομία και εισαγγελία αποτελούν οργανωσιακούς οργανισμούς, που επιδιώκουν την προάσπιση του κύρους και των συμφερόντων της ομάδας τους. Η αστυνομία πρέπει να εμφανίζεται αποδοτική και αποτελεσματική, πετυχαίνοντας μεγάλο ποσοστό συλλήψεων και εξαρθρώσεων εγκληματικών οργανώσεων, ενώ οι εισαγγελείς θα πρέπει να εμφανίζουν μεγάλο αριθμό καταδικών, αφού έτσι αυξάνεται η αναγνώρισή τους (Λαμπροπούλου, 1999:84), εφόσον με τον τρόπο αυτό (τις αυξημένες δηλαδή διώξεις) ανταποκρίνονται στην διάχυτη κοινωνική επιταγή για καταστολή και αυστηροποίηση και στους ηθικούς πανικούς που καλλιεργούνται γύρω από το οργανωμένο έγκλημα.

Επιπλέον, και αυτό ίσως αποτελεί και τη μελανότερη πτυχή, ένας από τους λόγους στον οποίο αποδίδεται η αυξημένη χρήση του 187 ΠΚ από τους διωκτικούς μηχανισμούς, είναι η

αναβάθμιση των δυνατοτήτων τους, μέσα από την νομιμοποίηση και εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων. Το θέμα δεν είναι μόνο η προσθήκη μιας βαρύτερης κατηγορίας κατά την προδικασία, η οποία μπορεί και να μεταβληθεί ή και εξαλειφθεί σε επόμενο στάδιο, αλλά το ότι ο κατηγορούμενος έχει ήδη υποστεί την βάσανο των ειδικών ανακριτικών πράξεων και την υπέρμετρη παραβίαση των ατομικών του δικαιωμάτων (Σταμούλη, 2018:286). Τούτο συνιστά αφ' ενός κατάχρηση εξουσίας και αφετέρου κανονικοποιεί τον εξαιρετικό χαρακτήρα του άρθρου, αφού όσο περισσότερο εφαρμόζεται το άρθρ. 187 ΠΚ σε υποθέσεις κοινών εγκλημάτων, τόσο διευρύνεται και το πεδίο εφαρμογής των ειδικών ανακριτικών πράξεων (Σταμούλη, 2018:290). Έτσι συνάγεται, ότι ο βασικός στόχος της νομοθεσίας για τις εγκληματικές οργανώσεις, υπήρξε η επιχειρησιακή αναβάθμιση των διωκτικών αρχών και η επακόλουθη διεύρυνση του πεδίου αστυνόμευσης (Σταμούλη, 2018:289).

5.2. Ο ρόλος των συμβιωτικών σχέσεων

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, με ερείσματα στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό ιστό. Η απόκτηση των εν λόγω ερεισμάτων συντελείται, μέσα από την ανάπτυξη και καλλιέργεια συμβιωτικών και παράλληλων σχέσεων. Πέρα από τη δογματική του ποινικού δικαίου, η διαφθορά, το οργανωμένο έγκλημα όπως και το οικονομικό είναι σχέσεις: μέσα από τις σχέσεις δημιουργούνται συγκαλύψεις, προστασία, εξουδετέρωση των κανόνων, παράκαμψη του νόμου. Και οι σχέσεις διαμορφώνουν ιδεολογία, δηλαδή πεποιθήσεις και κίνητρα παράκαμψης ή καταστρατήγησης του νόμου (Βιδάλη, 2022). Δεν θα πρέπει να συγχέεται η δράση του οργανωμένου εγκλήματος με το «εξωτερικό» αποτύπωμα που αφήνει στο κοινωνικό πεδίο (Καλλίρης, 2018:71). Περισσότερο σημαντικές είναι οι πολύπλοκες διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στους κόλπους των εγκληματικών οργανώσεων και οι σχέσεις που αναπτύσσονται τόσο στο εσωτερικό τους όσο και με την πολιτική και οικονομική εξουσία.

Οι εγκληματικές οργανώσεις, δηλαδή, αποτελούν μια παράλληλη κοινωνία, στην οποία «συμβιώνουν» διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Πρόκειται για μια σύνθεση «υποκόσμου» και «καλής κοινωνίας», (under- world και upper –world). Η συμμετοχή ατόμων από όλο το φάσμα των κοινωνικών στρωμάτων φαίνεται να είναι συστατική για την ίδια λειτουργία των εγκληματικών οργανώσεων. Άτομα που προέρχονται από ανώτερα οικονομικο- κοινωνικά στρώματα καταλαμβάνουν και το αντίστοιχο «υψηλό» επίπεδο στην εγκληματική οργάνωση, ο δε ρόλος τους είναι καθοριστικός για την επανατοποθέτηση των παράνομων εσόδων στη νόμιμη οικονομία. Από την άλλη, οι κατώτερες βαθμίδες των εγκληματικών οργανώσεων

στελεχώνονται από άτομα που προέρχονται από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, «κοινωνικά περιθωριοποιημένα» που βλέπουν στο έγκλημα μία αναγκαστική λύση επιβίωσης, ένα «μεροκάματο». Το είδος της εγκληματικής δραστηριότητας καθορίζει τις ανάγκες σε προσωπικό και τα απαιτούμενα προσόντα: από ανειδίκευτους εργάτες μέχρι εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, από άτομα «αμόρφωτα» για να ασκούν βία μέχρι «επιχειρηματίες και πλοιοκτήτες» (Σταμούλη, 2021). Η κοινωνική ιεραρχική κλίμακα και ο καταμερισμός έργου στους κόλπους των εγκληματικών οργανώσεων, ακολουθεί την κοινωνική διαστρωμάτωση σε κάθε εθνικό έδαφος ή μικρο-κοινωνία. Ως εκ τούτου οι πιο ριψοκίνδυνες «δουλειές» και εκείνες που απαιτούν χαμηλότερο βαθμό «πνευματικής εργασίας» και λιγότερη τεχνογνωσία ανατίθενται στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, στους χειρωνάκτες του οργανωμένου εγκλήματος. Κατά τα συνέπεια αυτά τα στρώματα εκτίθενται σε μεγαλύτερο κίνδυνο αποκάλυψης και συλλήψεων, παραμένοντας στη σκιά και στο απυρόβλητο από κάθε ποινική κύρωση, οι ουσιαστικοί ιθύνοντες τέτοιων επιχειρήσεων, όπως και οι πελάτες τους (Βιδάλη, 2017:153). Με τον τρόπο αυτό επιτείνεται η επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος καθ' όσον ενώ οι ποινές πέφτουν βροχή, επαληθεύεται η διάσημη ρήση του Jeffrey Reiman “The rich get richer and the poor get prison” («οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί πηγαίνουν στη φυλακή») (Βιδάλη, 2022). Και τούτο διότι καλλιεργούνται, κυρίως μέσω της διαφθοράς και των αλληλοεξυπηρετήσεων, σχέσεις συμβίωσης και στήριξης των κεφαλών των εγκληματικών οργανώσεων με άτομα από το πεδίο της κρατικής εξουσίας. Οι σχέσεις αυτές δημιουργούν και ενισχύουν τα εγκληματικά δίκτυα και εξηγούν γιατί οι «υψηλές βαθμίδες» των εγκληματικών οργανώσεων συνιστούν και την κοινωνική εκείνη ομάδα που εμπλέκεται πιο σπάνια με τους μηχανισμούς της ποινικής δικαιοσύνης (Σταμούλη, 2021). Ένα θετικό βήμα για την αλλαγή αυτού του τοπίου, ήταν η εισαγωγή του θεσμού του Εισαγγελέα Εγκλημάτων Διαφθοράς με το Ν.4022/2011, «ώστε υποθέσεις ιδιαίτερης σημασίας και βαρύτητας για την πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας να εκδικάζονται κατ' απόλυτη προτεραιότητα και μέσα σε πολύ σύντομο χρόνο» (Αιτιολ. Εκθ. Ν.4022/2011). Η διαφθορά συνιστά ενισχυτική συνιστώσα τόσο των εγκληματικών οργανώσεων όσο και των δικτύων και των σχέσεων που τις στηρίζουν. Ωστόσο, με την οργανωσιακή μεταβολή της κατάργησης του θεσμού του Εισαγγελέα Διαφθοράς και τη συγχώνευσή του με τη νέα Εισαγγελία Οικονομικού Εγκλήματος λίγα χρόνια αργότερα με το Ν.4745/2020, παρατηρείται μία τάση αδρανοποίησης των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, τόσο σε επίπεδο εφαρμογής όσο και σε επίπεδο κανονιστικής ρύθμισης. Η αποτελεσματικότητα της εν λόγω θεσμικής μεταβολής είναι αμφίβολη και σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο οποίος είχε σε ανύποπτο

χρόνο, χαρακτηρίσει την πιθανή συγχώνευση των δύο εισαγγελιών ως «ένα σοβαρό βήμα προς τα πίσω στην ικανότητα των ελληνικών εισαγγελικών αρχών να διερευνούν και να διώκουν κακουργηματικού χαρακτήρα αδικήματα διαφθοράς» (Greece-OECD, 2018:24).

Στην ουσία πρόκειται για μια αναδιανομή οικονομικής και πολιτικής εξουσίας, για ένα ανακάτεμα της τράπουλας, χωρίς όμως να αλλάζουν οι όροι του παιχνιδιού, έτσι ώστε η διερεύνηση σχετικών υποθέσεων να μην φθάνει ποτέ στην καρδιά του συστήματος, της οργάνωσης, στην αποκάλυψη των άτυπων δικτύων που τις στηρίζουν, στις διασυνδέσεις τους με τον κρατικό ιστό. Με τον τρόπο αυτό το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού ξαναγυρνάει στο ασφαλές πεδίο της ατομικής ευθύνης. (Γασπαρινάτου, 2023:14-15).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Εν κατακλείδι, καταδείχθηκε από τα παραπάνω η αναπόφευκτη σύγκρουση, ανάμεσα στις προσπάθειες πρόληψης και κυρίως καταστολής του οργανωμένου εγκλήματος και σε ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες. Ιδανικά, θα πρέπει να βρεθεί η χρυσή τομή, υπό τον κανόνα στάθμισης των συμφερόντων κατά τη σύγκρουσή τους με τα δικαιώματα. Όσα μέτρα θέλουν να κριθούν αναγκαία, θα πρέπει να εφαρμόζονται τηρουμένης της αρχής της νομιμότητας, της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας. Η μάχη κατά του οργανωμένου εγκλήματος δεν πρέπει να «αγιάζει τα μέσα», ούτε να κάμπτεται η αρχή της νομιμότητας από αυτήν της σκοπιμότητας. Στη μάχη αυτή θα πρέπει να επικρατήσει η ισότητα των όπλων. Δηλαδή το οργανωμένο έγκλημα, πρέπει να καταπολεμηθεί από μια έννομη τάξη που θα είναι εξοπλισμένη, με τα ίδια όπλα που και το Ο.Ε. μετέρχεται και συγκεκριμένα: α) έμπειρο προσωπικό με εξειδικευμένες γνώσεις και λεπτούς χειρισμούς των υποθέσεων, (στην ανάλυση σχέσεων προσώπων- καταστάσεων και δεδομένων, στη συσχέτιση της πληροφορίας και στην πρόβλεψη μελλοντικών κινδύνων), β) πόρους (σε υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό και προηγμένα τεχνολογικά μέσα), γ) άμεση και έγκαιρη συνεργασία (με ένα αποτελεσματικό συνεργατικό δίκτυο μεταξύ των εγχώριων και διεθνών υπηρεσιών) και το κυριότερο και βασικότερο μία αποτελεσματική, χωρίς κενά και ασάφειες νομοθεσία, η οποία θα έρχεται σε εναρμόνιση με τις σχετικές ευρωπαϊκές οδηγίες και τα διεθνή πρότυπα και δεν θα εκφεύγει ούτε θα παρεκκλίνει από τον πρωταρχικό της στόχο, δηλαδή την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος. Η αυστηροποίηση του ποινικού οπλοστασίου και η περιστολή των ατομικών ελευθεριών δεν λύνει το πρόβλημα, ούτε αποτελεί πανάκεια. Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, με ερείσματα στον κοινωνικό, πολιτικό και

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση οικονομικό ιστό. Στο στόχαστρο θα πρέπει να μπουν οι συμβιωτικές και παράλληλες σχέσεις που αναπτύσσει και καλλιεργεί. Το μόνο που απαιτείται είναι η σθεναρή πολιτική βούληση για την αντιμετώπισή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Α.Δ.Α.Ε. (2022). Έκθεση Πεπραγμένων έτους 2022. Αθήνα

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας (2004) Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα Έτους 2004.

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας (2022) Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα Έτους 2022.

Αιτιολογική Έκθεση Ν.4098/2022

Ανδρουλάκης Ι. (2020). Προστατευόμενοι (ψευδώνυμοι) μάρτυρες, «χάρτινοι» μάρτυρες και «μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος», σε : Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση, Τιμ.Τ. Ι. Γιαννίδη. Αθήνα: ΠΝ Σάκκουλας

Βασιλαντωνοπούλου Β. (2014). Λευκά Κολάρα και Οικονομικό Έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας

Βιδάλη Σ. (2007). Έλεγχος του Εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας

Βιδάλη Σ. (2009, 19 Ιουλίου). Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα, Εφημερίδα το Βήμα. Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2009/07/19/opinions/i-poreia-pros-to-organwmeno-egklima/>

Βιδάλη Σ. (2014). Αντεγκληματική Πολιτική. Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη Σ. (2013). Εισαγωγή στην Εγκληματολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη Σ. (2017). Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα. Αθήνα: Εκδόσεις; Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη Σ. (2022, 13 Φεβρουαρίου). Διαφθορά: πόλεμος σε τι; Εφημερίδα Η εποχή. Ανακτήθηκε από: <https://www.epohi.gr/article/42577/diafthora-polemos-se-ti>

Βούλγαρης Δ. (Νοέμβριος, 2020). Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στα άρθρα 33 επ. ΚΠΔ σχετικά με τους εισαγγελείς ειδικών καθηκόντων. Περιοδικό The Art of Crime,

Ανακτήθηκε από: <https://theartofcrime.gr/%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1-33/>

- Σοφία Παναγοπούλου, *Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση*
- Γασπαρινάτου Μ. (2019). *Πολιτική Διαφθορά και Χρηματοδότηση των Πολιτικών Κομμάτων στην Ελλάδα, στο Εγκλήματα των Ισχυρών, Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Γασπαρινάτου Μ. (2023). *Το μετέωρο βήμα των πολιτικών για την καταπολέμηση της διαφθοράς*, Αθήνα: ΕΝΑ- Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών
- Δαλακούρας Θ. (2001). *Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν. 2928/2001*. Ποινικά Χρονικά.
- Δαλακούρα Θ. (2014). *Εμβάνθυνση στο Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη
- Δασκαλάκης Αχ. (2017). *Οι έννομες συνέπειες της δράσης του agent provocateur στον κατηγορούμενο*. Ποινική Δικαιοσύνη.
- Διονυσοπούλου Α. (2022). *Άρση απορρήτου τηλεφωνικής επικοινωνίας στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας - Η σχέση των άρθρων 254-255 ΚΠΔ και του ν. 2225/1994*. Ποινικά Χρονικά
- Δόμανου Κ. (2023). *Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις (άρθρο 254 ΚΠΔ)*. Κομοτηνή: ΔΠΘ
- ΕνΔΕ (2023, 4 Δεκεμβρίου). *Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου για τροποποίηση Ποινικών Κωδίκων*
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021) *Ανακοίνωση της Επιτροπής, σχετικά με τη στρατηγική της ΕΕ για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος 2021-2025*. Βρυξέλλες,
- Καζής Π. (2022, 29 Απριλίου). *Ο τιμωρητισμός ως ιδεολογία για την άσκηση αντεγκληματικής πολιτικής: Παρατηρήσεις στο άρθρο 187 παρ. 6 Π.Κ.* Ανακτήθηκε από: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/o-timwrhtismos-ws-ideologia-gia-thn-askhsh-antegklhmatikhs-politikhs-parathrhseis-sto-arthro-187-par-6-pk/>
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. (2019). *Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου*. Εκδόσεις: Σάκκουλα, 2
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. (2005). *Προς μία νέα οριοθέτηση του αξιοποίνου του οργανωμένου εγκλήματος στην Ε.Ε. Η σημασία της για την εθνική μας έννομη τάξη, μελέτη*. Ποινική Δικαιοσύνη
- Καλλίρης Κ. (2018) *Οργανωμένο Έγκλημα και Διαφθορά, Διδακτορική Διατριβή*, Αθήνα:ΕΚΠΑ
- Καραγκούνης Δ. (2017). *Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παρ.1 του άρθρου 187 ΠΚ*. Ποινικά Χρονικά
- Καρύδης Β.- Βασιλαντωνοπούλου Β. (2015, 2 Ιανουαρίου) *Η «εγκληματικότητα του λευκού κολάρου» και η «μηχανή της διαφθοράς»*
- Ανακτήθηκε από: https://monaxeros.blogspot.com/2015/01/blog-post_24.html

- Σοφία Παναγοπούλου, *Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση*
- Κοτσαλής Λ. (2015). *Περί της ποινικής ευθύνης αρχηγού πολιτικού κόμματος και βουλευτή για το αδίκημα της συγκρότησης, διεύθυνσης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση*. Ποινικά Χρονικά
- Λάζος Γ. (2016). *Οργανωμένη Εγκληματικότητα*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Λαμπροπούλου Ε. (1999). *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,
- Λίβος Ν. (2000). *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο & Οικονομία
- Λίβος Ν. (2007). *Οργανωμένο Έγκλημα και Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις*. Αθήνα
- Λίβος Ν. (2015). *Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 Π.Κ.*, Ποινικά Χρονικά
- Λίμα Δ. (2022). *Οργανωμένο Έγκλημα – δογματική ανάλυση και δικαιοφιλοσοφική θεμελίωση της ποινικής αντιμετώπισης του αδικήματος της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη
- Μανωλεδάκης Ι. (2002). *Ασφάλεια και Ελευθερία*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας
- Μαργαρίτης Λ. (2005). *Εγκληματική Οργάνωση (άρθρο 187 ΠΚ): Χαρακτήρας του εγκλήματος ως διαρκούς ή στιγμιαίου- Εκκρεμοδικία*. Ποινικής Δικαιοσύνη
- Μαργαρίτης Λ. (2022). *Ποινική Απόδειξη, Καίρια ζητήματα μετά το Ν. 4855/2021*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη
- Μοροζίνης Ι. (2022, 27 Απριλίου). *Η συνταγματική διάσταση του αποκλεισμού χορήγησης ανασταλτικού αποτελέσματος σε ασκηθισόμενο ή ασκηθέν ποινικό ένδικο μέσο κατά τη νέα παράγραφο 6 του άρθρου 187 ΠΚ*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/h-syntagmatikh-diastash-tou-apokleismou-xorhghshs-anastaltikou-apotelesmatos-se-askithisomeno-h-askhthen-poiniko-endiko-meso-kata-th-nea-paragrafo-6-tou-arthrou-187-pk/>
- Μπιτζιλέκης Ν. (2009) *Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό υπόβαθρο*. Ποινικά Χρονικά
- Ναϊντος Χ. (2017). *Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα*. Ποινικά Χρονικά
- Ορφανίδης Θ. (2021). *Η έννοια του Οργανωμένου Εγκλήματος στο πλαίσιο του Νέου Π.Κ.* Θεσσαλονίκη
- Παπανικολάου Ευθ. -Αν. (2013). *Ανακριτική Διείσδυση και Αστυνομική Παγίδευση. Μια Προσέγγιση του Ζητήματος ιδίως σε Αξιόποινες Πράξεις του Νόμου περί Ναρκωτικών*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Παπουτσιδάκης Γ. (2022). *Το Οργανωμένο έγκλημα υπό το Ενωσιακό Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Σχολή Αθηνών

- Σοφία Παναγοπούλου, *Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση*
- Παυλόπουλος Π. (1987). *Τεχνολογική εξέλιξη και συνταγματικά δικαιώματα (οι σύγχρονες περιπέτειες του απορρήτου των ανταποκρίσεων)*, Νομικό Βήμα
- Πέτρου Σ. (2024, 22 Μαρτίου). Όψεις ποινικού λαϊκισμού μέσα από τρία παραδείγματα. *Περιοδικό Crime Times* Ανακτήθηκε από : <https://www.crimetimes.gr/opseis-poinikou-laikismou-mesa-apo-tria-epikaira-paradeigmata/>
- Ριζάβα Φ. (2011). *Οργανωμένο Έγκλημα, Διδακτορική Διατριβή*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- Σάμιος Θ. (2001). *Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων*. Ποινικά Χρονικά.
- Σκουτέρης Δ. –Πεδιαδίτη Ε, (2021) *Ανακριτική διείσδυση και συγκεχυμένη έρευνα*. Αθήνα (ΕΚΠΑ)
- Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε. (2006). *Για ένα νέο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ποινικά Χρονικά
- Σταμούλη Ε. (2015). *Πολιτικές Ασφαλείας στην Ελλάδα σε σχέση με το Οργανωμένο Έγκλημα και την Τρομοκρατία και οι συνέπειές τους στην Αντεγκληματική Πολιτική, Διδακτορική Διατριβή*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- Σταμούλη Ε. (2019). *Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης*, στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ 2019, στο *Εγκλήματα των Ισχυρών, Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ
- Σταμούλη Ε. (2018). *Ποινική Δικαιοσύνη και Εξουσίες. Το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος*. Εισήγηση στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, με τίτλο Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος 50 χρόνια Howard Becker Whose side are on? Αθήνα.
- Σταμούλη Ε. (2021, 16 Μάϊου). *Μία συμβιωτική σχέση υποκόσμου και καλής κοινωνίας*, Εφημερίδα Η εποχή, Ανακτήθηκε από: <https://www.epohi.gr/article/38805/mia-symviotikh-shesh-ypokosmoy-kai-kalhs-koinonias>
- Σταμούλη Ξ. (2022). *Δικονομική μεταχείριση εγκλημάτων διαφθοράς: Ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος και οι Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις επί εγκλημάτων Διαφθοράς*, Θεσσαλονίκη ΑΠΘ
- Στυλιανίδου Χρ. (2022, 15 Ιανουαρίου). *Η «επικίνδυνη» τροποποίηση του άρθρου 187 Π.Κ. και η πρόβλεψη περί υποχρεωτικής «φυλάκισης»*, Ανακτήθηκε από : <https://govwatch.gr/finds/i-tropopoiisi-toy-arthroy-187-toy-poinikoy-kodika-me-to-n-4908-2022/>
- Τερλεξή Μ. (2022). *Ευνοϊκά Μέτρα, Μάρτυρες του Στέμματος και Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος. Η έννοια του Whistleblowing*, Διπλωματική Εργασία.

Σοφία Παναγοπούλου, *Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση*

Τζαννετής Α. (2001). *Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης κατά το νέο άρθρο 187 ΠΚ*. Ποινικά Χρονικά.

Τσάκαλος Χρ. (2022). «Εξουσίες του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος: Ειδικές εκφάνσεις της άρσης του απορρήτου και η συμβατότητα με τον Ν. 2225/94». Διπλωματική Εργασία ΔΠΘ

Χαραλαμπίδης Α. (2024). Εισήγηση στο Συνέδριο με θέμα : *Ποινικός Κώδικας & Κώδικας Ποινικής Δικονομίας: Η επόμενη μέρα*” στο κτίριο της Νομικής Βιβλιοθήκης στην Αθήνα, Σάββατο 31 Μαρτίου 2024

https://daily.nb.org/nomika-nea/oi-sylleitourgoi-tis-poinikis-dikaioynis-chartografov-tin-epomeni-mera/?utm_source=facebook&utm_medium=ads&utm_campaign=Daily_Articles_3_2024&fbclid=IwAR2nP7YiJ1fO8dNtLh5YojCB1YBKl0YdzWOP4D7eMzaWmTRJRONeKXd60M_aem_AWGP9gzY26jGayIR_YcQ8TYxpZ9-8OgaRduQKwSCLjGaQfDNNeoZ1QdJA2XVG8GTzDb8aRl3nHGqrjRawwhi7SWa

Χλούπης Γ. (2005). *Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη

Χλούπης Γ. (2019). *Το θεσμικό Πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος*, στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ 2019, στο *Εγκλήματα των Ισχυρών, Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ

Χλούπης Γ. (2020). *Το άρθρο 187 «Οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης»*. Ποινικά Χρονικά

Χρυσόγονος Κ., Βλαχόπουλος Σ. (2006). *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*. Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ξενόγλωσση

Block A. (1991). *The Business of Crime. A documentary Study of Organized Crime in the American Economy*. Οξφόρδη: Westview

Cressey D. (1969). *The Theft of the Nations. The Structure and Operations of Organised Crime in America*. New Brunswick, London: Transaction Publishers

Chambliss W. (1988). *On the take. From petty crooks to Presidents*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Della Porta D., Vanucci, A. (2012) «*Organized Crime and Corruption: Mafias as Enforcers in the Market for Corrupt Exchange*». *The hidden Order of Corruption*. Ashgate.

Dwight S. (1971). «*Some Things That May be More Important to Understand about Organized Crime than Cosa Nostra*». *University of Florida Law Review*, τομ.24, τχ.1

Σοφία Παναγοπούλου, *Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση*

- Lambropoulou E. (2003). *Criminal “organisations” in Greece and public policy: From non-real to hyper-real?*, International Journal of the Sociology of Law, 31
- Liddick D. (1991). Introduction, *An Empirical, Theoretical and Historical Overview of Organized Crime*. Νέα Υόρκη: The Edwin Mellen Press
- Merton R.K. 1983, *Teoria e struttura sociale*, Vol.I. Mulino:Bologna
- Greece-OECD Project: Technical Support on Anti-Corruption Building Capacity and Mobilisation of Law Enforcement Authorities in Greece, Athens 2018.
- Skaperdas St. and Syropoulos Const. (1995). *Gangs as Primitive States* σε Gianluca Fiorentini and Sam Peltzman (eds) *The Economics of Organized Crime*. Cambridge: Cambridge University Press

Νομοθεσία

- N.1492/1950: Περί κυρώσεως του Ποινικού Κώδικα
- N.2928/2001, ΦΕΚ 141/27-06-2001, «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων»
- Εισηγητική Έκθεση, N.2928/2001, ΦΕΚ 141/27-06-2001, «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων»
- N.3875/2010, ΦΕΚ 158/20-09-2010, «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις»
- Αιτιολογική Έκθεση, στο σχέδιο νόμου «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις», του Ν.3875/2010
- Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Εκδίκαση πράξεων διαφθοράς Πολιτικών και Κρατικών Αξιωματούχων, υποθέσεων μεγάλου κοινωνικού ενδιαφέροντος και μείζονος Δημοσίου Συμφέροντος και άλλες διατάξεις» του Ν.4022/2011
- N.4619/2019, ΦΕΚ 95/ 11-06-2019, «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα»
- Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου, «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα», του Ν.4619/2019
- N.4620/2019, ΦΕΚ 96/11-06-2019, «Κύρωση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας»
- Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ν.4620/2019), «Κύρωση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας»

Σοφία Παναγοπούλου, Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της: Ποινικές ρυθμίσεις και Δικονομικά μέτρα. Κριτική αξιολόγηση και αποτίμηση

N. 4637/2019, ΦΕΚ Α' 180/18.11.2019 «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις»

N.4640/2019, ΦΕΚ Α' 190/30.11.2019 «Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις Περαιτέρω εναρμόνιση της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/52/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 2008 και άλλες διατάξεις».

N. 4908/2022, ΦΕΚ Α 52/11.3.2022, «Μέτρα αντιμετώπισης της οπαδικής βίας, ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των λεσχών φιλάθλων, αθλητικός εθελοντισμός, πνευματικός αθλητισμός, ηλεκτρονικός αθλητισμός (e-sports), εργασιακός αθλητισμός, άλλες διατάξεις για τον εκσυγχρονισμό της αθλητικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις».

Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (N.4908/2022).

N. 5002/2022, ΦΕΚ Α 228/9.12.2022, «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών».

N.5090/2024, ΦΕΚ Α 30/24.2.2024 «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας»

- ΑΠΟΦΑΣΗ-ΠΛΑΙΣΙΟ 2008/841/ΔΕΥ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Οκτωβρίου 2008

για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, Διαθέσιμο στο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0841>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.